

MERJA KUOPPALA

**VAHVEMMAN OIKEUDELLA,
KÄSITYKSIÄ ENNAKOIVAN ISKUN OIKEUTUKSESTA 2000-LUVULLA**

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Maaliskuu 2012

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

KUOPPALA MERJA: Vahvemman Oikeudella: Käsityksiä Ennakoivasta Iskusta 2000-luvulla

Pro gradu -tutkielma, 118 s., 1 liites.

Kansainvälinen politiikka

Maaliskuu 2012

TIIVISTELMÄ

Haastattelututkimukseni käsittelee ennakoivia iskuja ja niiden käytön oikeutusta 2000-luvulla realistisen tutkimustradition mukaisesti. Ennakoivan iskun taustalla on tilanne, jossa on todisteita uskottavasta, todellisesta uhasta, joka voidaan poistaa, kun isketään ennakoivasti. Ennakoiva isku on vasta viimeinen keino pakottaa jokin maa toimimaan halutulla tavalla ja siksi varsin harvoin käytetty. Ennen iskun tekoa pyritään päämäärään rauhanomaisilla keinoilla eli ensin neuvottelemalla ja eriasteisilla pakotteilla. Ennakoiva isku on viimeinen keino, kun muut keinot on jo kokeiltu tuloksettomina.

Tutkimuksessani tulee esille, millainen on oikeutettu ennakoiva isku kansainvälisen oikeuden ja YK:n sopimusten mukaisesti. YK:n peruseriaatteena on voimankäytön kieltö, mutta valtioilla on oikeus itsepuolustukseen. Milloin itsepuolustus oikeus alkaa ja milloin hyökkäys on tarpeeksi lähellä, jotta syntyy oikeus puolustautua, on ollut viime vuosina kiivaan pohdinnan alla. Tämän seurauksena Yhdysvallat on esittänyt laajennetun itsepuolustuksen käytännön ns. Bushin doktriinin, joka oikeuttaa itsepuolustuksen nousevaa uhkaa vastaan (imminent threat). Kuitenkin Bushin doktriinin mukainen isku on kansainvälisen oikeuden vastainen menettelytapa.

Tutkimukseni perustuu suomalaisten asiantuntijoiden haastatteluun ennakoivien iskujen suunnitteluprosessista, käytännön iskujen toteutuksesta ja analysoinnista. Ennakoivat iskut ovat sotilaallisesti vahvan valtion tapa toimia. Ennakoivia iskuja tehdään, kun on todennäköinen, mutta vasta tulevaisuudessa realisoituva uhka hyökkäyksestä ja neuvottelut tai muut rauhanomaiset painostuskeinot eivät poista uhkaa. Päätös iskun toteuttamisesta on poliittinen.

Asiasanat: ennakoiva isku, ennakoiva sodankäynti, oikeutettu sota, Sun Tzu,

Sisällysluettelo

JOHDATUS AIHEESEEN.....	1
1. TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	4
1.1. Tutkimusongelmat.....	5
1.2. Tutkimuksen tavoitteet.....	6
1.3. Tutkimusasetelma ja rajaukset.....	12
1.4. Tutkimusmenetelmät.....	13
2. KÄSITTEEN MÄÄRITTELYÄ.....	16
2.1. Sotilaallinen voimankäyttö.....	16
2.2. Ennaltaehkäisevä voimankäyttö.....	19
2.3. Ennaltaehkäisevän iskun oppi.....	21
2.4. Oikeutettu ennakoiva isku.....	22
2.4.1. Oikeutettu sota ja ennakoiva isku kansainvälisen oikeuden mukaisesti.....	22
2.4.2. Ennakoiva sodankäynti ja iskun oikeutus poliittisesti.....	30
2.5. Sun Tzu ja ennakoivat iskut.....	38
3. ENNAKOIVA SODANKÄYNTI.....	41
3.1. Ennakoivat iskut historiallisessa perspektiivissä.....	41
3.2. Ennakoivien iskujen oikeutus.....	42
3.2.1. Ennakoivat iskut informaatiosodankäynnin keinoin.....	43
3.2.2. Ennakoivat iskut, kybersota ja asymmetriset uhat.....	48
3.3. Ennakoivien iskujen oikeutus ja ongelmat.....	50
3.4. Ennakoivat iskut ja Yhdysvaltojen ulkopoliittikka.....	53
4. POLIITTINEN ISLAM JA ENNAKOIVA ISKU.....	59
4.1. Afganistan.....	60
4.1.1. Afganistan ja Pakistan.....	60
4.1.2. Afganistanin interventio.....	63
4.2. Irak.....	64
4.2.1. Persianlahden sota 1991.....	64
4.2.2. Toinen Irakin sota 2003.....	66
4.3. Iran ja ydinohjelma.....	68
5. HAASTATTELU SUN TZUN HYÖKKÄYSSTRATEGIAN MUKAISESTI.....	71
5.1. Suostuttelusta ennakoivan iskun suunnitteluun.....	71
5.1.1. Suostuttelu, painostus, uhkaaminen.....	71
5.1.2. Sotilaallinen voimankäyttö.....	75
5.2. Ennakoivan iskun riskit, hyödyt ja tappiot.....	79
5.2.1. Riskit.....	81
5.2.2. Hyödyt ennakkoarvioissa.....	82
5.2.3. Tappioiden ennakointi.....	84
5.3. Sodan oikeutus.....	86
5.3.1. Ennakkoehdot ennaltaehkäisevälle iskulle.....	89
5.3.2. Ennaltaehkäisevä isku, Bushin doktriini ja kansainvälisen oikeus.....	90
5.4. Ennaltaehkäisevän iskun ongelmat.....	94
5.5. Ennakoiva iskun vaikutukset kriisiin.....	98
5.6. Sotilaallisesti menestyksellinen ennakoiva isku.....	100
5.7. Ennakoivan iskun analysointi.....	102
5.8. Yllätyksellinen ennakoiva isku.....	104

6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	106
LIITE 1.....	110
LUETTELO TAULUKOISTA.....	111
LUETTELO KUVIOISTA.....	111
LÄHTEET.....	112

JOHDATUS AIHEESEEN

Kiinnostuin ennakoivista iskuista, kun opiskelin Aberdeenin yliopistossa ja perehdyin taloudellisiin sanktioihin. Ennakoivan iskun mahdollisuudet jäivät kiinnostamaan minua kriisin ratkaisun edistäjänä. Valtion itsepuolustus hyökkäämällä, ennen kuin vihollinen ehtii hyökätä tuntui ongelmalliselta käytännön toimenä sekä myös kansainvälisen oikeuden periaatteiden kannalta. Yhdysvaltojen ja George W. Bushin käyttämä retoriikka ennakoivasta sodankäynnistä ja ennakoivista iskuista oli myös kiistanalainen ja kansainvälisen oikeuden vastainen, mutta yleisesti tai monilta osin hyväksytty tapa toimia. Käytännössä vahvemmillä valtioilla näyttäisi olevan käytössä laajennettu sodankäyntitapa, oikeus iskeä ennen vihollisen hyökkäystä, perusteena iskulle kuitenkin itsepuolustus.

Poliittiset perustelut sotilaalliselle väliintulolle ovat tulleet yhä tärkeämmiksi ja interventioita oikeutetaan nykyään myös humanitaarisilla syillä. Puuttuminen suvereenin valtion itsemääräämisoikeuteen ovat tarkasti säännelty ja ehdot löytyvät kansainvälisestä oikeudesta ja YK:n säännöksistä. Tosiasia kuitenkin on, että ennakoivia iskuja tekevät vahvat valtiot vahvemman oikeudella reaalipoliittisista syistä. Iskuille pyritään saaman kansainvälinen oikeutus tai valtuutus, mutta iskuja tehdään myös ilman valtuutusta, kun ennakkolaskelmat osoittavat iskun hyödylliseksi hyökkääjälle.

Kansainvälinen oikeus on muuttumassa jäykästä normisidonnaisuudesta yhä enemmän kohti ennakkotapauksiin perustuvaa oikeuskäytäntöä. Poliittiset perusteet sotilaalliselle toiminnalle ovat kuitenkin tulkinnanvaraisia ja ongelmallisia. YK:n rooli asevoimien käytön sallivana organisaationa on voimistunut. Nykyään yhä useammin konfliktin väliin tulevat joukot ovat saaneet YK:lta luvan toimia tai jonkinasteisen valtuutuksen. Uutta on myös se, että YK antaa rauhanturvaamis- tai rauhaanpakottamistehtävissä jollekin liittoumalle tai yksittäiselle maalle valtuudet toteuttaa operaatio. Käsittelenkin työssäni varsin perusteellisesti kansainvälisen oikeuden perusteita oikeutetulle sodankäynnille ja sitä milloin ennakoivat iskut ovat oikeutettuja tai hyväksytyjä.

Opinnäytetyössäni kuvailen lyhyesti ennakoivien iskujen käyttöä eri aikoina. Kyseessä ei ole mikään uusi keino, vaan ehkäisysodan esimerkkejä löytyy antiikin ajoista asti. Keinovalikoima sen sijaan on monipuolistunut. Nykyään ennakoivia iskuja voidaan tehdä myös kyberhyökkäyksen

muodossa. Ongelmana informaatio­sodankäynnissä on se, että välillä on vaikeaa löytää hyökkäyksen tekijää tai todentaa onko verkossa oleva ongelma jonkun valtion suorittama isku vai joku muu häiriö.

Esittelen myös ennakoivien iskujen ongelmia ja Rachel Brozekin tapaustutkimusta, jossa analysoidaan demokraattisten valtioiden tekemiä ennakoivia iskuja. Näille iskuille on ominaista että laillisuutta ja hyväksyntää pyritään hankkimaan ennen iskun tekoa ja ennen iskun toteuttamista on käytetty hyväksi rauhanomaisia pakottavia keinoja, kuten poliittista painostusta ja taloudellisia sanktioita, kriisin ratkaisemiseksi. Brozekin (2008) mukaan demokraattinen valtio on toteuttanut iskunsa vasta, kun uhka on ollut ilmeinen.

Terrorismin vastaisen taistelun myötä voimankäyttöä voidaan perustella vastauksena mahdolliselle tulevalle terrori-iskulle, josta on todistetusti näyttöä. Ennaltaehkäisevät iskut terroritekoja vastaan herättää kuitenkin monia kysymyksiä kansainvälisen oikeuden näkökulmasta. 9/11 tapahtumien johdosta esittelen suppeasti myös Yhdysvaltojen tapaa käyttää ennakoivia iskuja terrorismin vastaisessa sodassa.

Työssäni on lyhyt katsaus esimerkkimaiden historiaa. Irakista kerron Persianlahden sotien näkökulmasta. Afganistanin tilanteen ymmärtämiseksi minusta oli oleellista esitellä maan varsin omintakeista historiaa. Afganistan on valtio tai oikeammin heimoyhteiskunta, jolta toimiva keskusjohto puuttuu lähes täysin. Kuitenkaan maata ei ole koskaan kunnolla valloitettu, liekö juuri hajanaisuutensa ansiosta. Iranin osalta keskityn vain ydinohjelman esittelyyn. Tätä kirjoittaessa Iran on varsin ajankohtainen ja se nähdään yhtenä mahdollisena seuraavan ennakoivan iskun kohdemaana.

Haastattelututkimuksen avulla tarkoitukseni on tutkia ennaltaehkäisevien iskujen käyttöä ja käytön perustelua. Oletan, että ennakoivan iskun käyttö on aina tapauskohtaisesti hyvin harkittua ja iskusta saatava hyöty on selkeästi suurempi, kuin sen aiheuttama haitta. Tutkimukseni perustuu suomalaisten asiantuntijoiden haastatteluun ja kysymystenasetteluni perustuu kiinalaisen sotapäällikön Sun Tzun hyökkäysstrategiaan. Ennakoivien iskujen aloituksena tutkin paitsi kansainvälisen oikeuden mukaisia perusteluita suorittaa ennakoiva isku, mutta myös Yhdysvaltojen tapaa puolustaa ennakoivaa hyökkäystä uuden ns. Bushin doktriinin perusteella. Haastatteluissa tulee esille miten ennakoivat iskut ja ennakoiva sodankäynti perustellaan ja oikeutetaan ja millä edellytyksillä ennakoivia iskuja käytetään. Esille tulee myös ennakoivien iskujen hyötyjä ja haittoja

ja mitä riskejä ennakoivaan sodankäyntiin liittyy. Mielenkiintoista on se, miten ennakoivia iskuja voidaan toteuttaa yllätyksellisesti ja menestyksellisesti, vaikka vastapuolen tiedustelutoiminta on varsin kattavaa.

Pyrin analysoimaan ennakoivan iskun käyttöä Sun Tzun filosofian kautta. Sun Tzun kirja Sodankäynnin Taito on sotastrategian klassikko. Colleen K. Holmesin (2000) mukaan Sun Tzu on pragmaattinen realisti, mikä tulee hyvin esille Sun Tzun ajattelussa strategisesta edusta ja strategisesta asemoinnista, joiden tehokas hyödyntäminen auttaa joukot voittoon ilman taistelua. Kiinalaisen ajattelijan strateginen pohdinta siitä, miten konfliktit tulisi estää ennakolta perehtymällä hyvin vastapuolen ajatteluun ja suunnitelmiin ja tarvittaessa käyttää psykologisen sodankäynnin keinoja, jolloin pyritään vaikuttamaan ja muuttamaan vihollisen suunnitelmia tai ohjailemaan niitä omaksi hyödyksi. Jos sota syttyy, se pyritään käymään nopeasti ja tehokkaasti, sillä pitkä sota uuvuttaa kansan ja käy kalliiksi valtiolle. Tämä kaikki sopii hyvin myös nykyaikaiseen sodankäyntiin, jossa hyökkäys on viimeinen keino, kun diplomatia tai painostus ei ole tuottanut tulosta. Käytän taustalla klassikkoteoreetikon Alexander Wendtin ajatusrakennelmaa yhteiskunnallisista rakenteista, jotka luovat kehikon sotilaalliselle voimankäytölle 2000-luvulla. Tutkimuksessa käytän hyväksi realistisen koulukunnan teoriaa.

Henry Shue (2007) ja David Rodin ovat tutkineet ennakoivan iskun oikeutusta ja sitä millä ehdoilla ennakoiva isku on mahdollista suorittaa hyväksytysti. He pohtivat myös sitä, muuttaako nykyinen terrorismin vastainen sodankäynti suhtautumista siihen, mikä katsotaan itsepuolustukseksi. Christne Gray (2000) on tutkinut voimankäyttöä suhteessa kansainväliseen oikeuteen ja viime vuosina nähtävillä ollutta YK:n turvallisuusneustoston aktiivisempaa roolia konflikteissa. Suomalaisista tutkijoista Martti Koskenniemi, Martin Scheinin ja Kari Hakakaapää kansainvälisen oikeuden asiantuntijoina ovat ottaneet kantaa julkisesti ja tuominneet Yhdysvaltojen hyökkäyksen Irakiin kansainvälisen oikeuden vastaisena Oikeuspoliittisen yhdistyksen (Demla ry) sivuilla. Heidän mukaansa ennakoivan itsepuolustuksen käsitteelle ei löydy tukea kansainvälisestä oikeudesta.

Jari Rantapelkonen (2000, 2006) ja Aki Huhtinen (2001, 2002) ovat tutkineen informaatio- ja psykologista sodankäyntiä ja myös ennakoivia iskuja. Heidän mukaansa informaatioidankäynti on ”sota, joka on kaikkialla, mutta, jota ei ole olemassa”. Niinkuin ennakoiva sodankäynti, informaatioidankäyntikin on ”peli, jota soditaan epämääräisillä säännöillä ja konseptilla.”

1. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

Tutkimukseni on haastattelututkimus ennakoivista iskuista konfliktinhallinnan välineenä. Esimerkkinä on Afganistan (Pakistan), Irak ja Iran ja toimijana Yhdysvallat ja sen kokoama koalitio sekä Israel. Tuon esille kansainvälisen oikeuden ja YK:n asettamia rajoituksia voimankäytölle ja muutostilassa olevaa oikeuskäytäntöä suhteessa ennakoiviin iskuihin. Tarkoituksena olisi saada käsitys käytännön ennakoivista iskuista, milloin niitä käytetään ja mitkä ovat edellytykset ennakoivien iskujen käytölle nykypäivänä. Rajaan tutkimuksen koskemaan ennakoivan iskun suunnittelua ja sitä milloin ennakoivan iskun käytön kriteerit täytyvät.

Haastattelukysymykseni olen rakentanut kiinalaisen sotastrategian klassikon Sun Tzun Sodankäynnin Taidon III luvun hyökkäysstrategian mukaisesti. Sun Tzun (2007) perusajatuksen mukaan valtion valtaaminen olisi parasta suorittaa ilman sotilaallista hyökkäystä ja hyökkäämällä vihollisen strategiaa vastaan. Parasta olisi Sun Tzun (2007) mukaan, jos vihollinen voitaisiin kukistaa ilman taistelua. Ensimmäiset kysymykseni koskevatkin sitä, miten olisi mahdollista saada maa, joka toimii epätoivotulla tavalla, toimimaan halutulla tavalla ilman aseellista konfliktia. Nykyisen kansainvälisen oikeuden toimiessa taustana kysyn haastateltaviltani myös oikeutetun sodan perusteista ja sitä milloin on mahdollista käytännössä suorittaa ennakoiva isku.

Chang Yu: ”Jos et pysty kukistamaan hänen suunnitelmiaan niiden vielä ollessa nupuillaan, etkä hajoittamaan hänen liittojaan ennen niiden solmimista, teroita aseesi voiton saavuttamiseksi” (Sun Tzun 2007, Hyökkäysstrategia 6.)

Tutkimuksen empiirisessä osuudessa olen haastatellut suomalaisia asiantuntijoita. Olen tehnyt haastattelut kahdessa osassa. Vuoden 2011 haastateltaviani suositteli eduskunnan puolustusvaliokunnan sihteeri Heikki Savola. Perusteena oli, että henkilöitä oli käytetty asiantuntijoina eduskunnassa. Ensimmäiset haastattelut olen tehnyt talvella 2010. Haastattelut sujuivat hyvässä hengessä ja olen kiitollinen kaikille haastateltavilleni.

1.1. Tutkimusongelmat

Tutkimuksessani selvitän milloin ennakoivia iskuja käytetään nykypäivänä ja miten ongelma yritetään ratkaista muita keinoja tai pakotteita käyttäen ennen sotilaallisen voiman, ennakoivan iskun käyttöä. Erilaisiin uhkakuviin reagoidaan puolustusvoimissa ennakoivalla suunnittelulla ja mallinnuksella jo etukäteen, siis teoriassa. Ennakoivan iskun suunnitelmia on olemassa runsaasti ja niitä on luotu jo etukäteen eri skenaarioihin. Koska ennakoiva isku ainakin aseellisesti toteutettuna on hyvin harvinainen, suunnitelmat eivät yleensä toteudu käytännössä. Selvitän miten ennakoivien iskujen suunnittelu etenee ja mitä ehtoja tulee täytyä, että mallinnuksesta siirrytään iskun toteutukseen.

Miten määritellään riskit, hyödyt ja tappiot, kun isketään ennakoivasti ja mitkä tekijät vaikuttavat poliittiseen päätökseen ennakoivasta iskusta eli ennakoivan iskun käytännön perustelut ja toteutusprosessi tulee esiin tutkimuksessani. Miten suuri painoarvo on taloudellisilla, poliittisilla ja sotilaallisilla tekijöillä ja milloin katsotaan, että isku on todennäköisesti hyökkäjälle edullinen. Haastatteluissa selvitän ennakoivan iskun ongelmia ja sitä, miten varaudutaan mahdolliseen vastaiskuun. Ennakoivan iskun käytännön toteutus ei kuulu tutkimukseeni, mutta tutkimuksessani tulee esille jo tehdyn ennakoivan iskun analysointia ja sitä, miten on mahdollista tehdä yllätyksellisiä ennakoivia iskuja. Valtioiden tiedustelutoiminta on varsin kattavaa, miten yllätyksellinen isku on silti mahdollista toteuttaa. Kiinnostavaa on myös se, kuinka pitkän valmisteluajan ennakoiva isku vaatii ja miten se näkyy ulospäin. Se, miten ennakoivat iskut ovat linjassa kansainvälisen oikeuden ja YK:n säädösten kanssa ei ole ongelmatonta. Työssäni käsittelem myös poikkeavaa tapaa perustella ennakoiva isku ns. Bushin doktriinia ja sen tulkintaa ennakoivan iskun aloittamisen perusteista. Selvitän, miten kansainvälisen oikeuden käytännöt ja Bushin doktriinin käsitys voimankäytön oikeutuksesta poikkeavat toisistaan.

Peruskysymyksiä tutkimuksessani on mitä ennakoivat sotilaalliset iskut ovat? Milloin ne ovat oikeutettuja? Millä edellytyksillä iskuja tehdään? Kuka määrittää iskun oikeellisuuden? Keskityn tutkimuksessani iskujen suunnitteluun ja niiden aloittamisen syihin. Huomasin kirjoittaessani, että uudenaikainen sodankäynti informaatioidankäynteineen mahdollistaa myös ennakoivat iskut uudella tavalla. Informaatioidankäynti aiheuttaa vähemmän suoranaisia uhreja ja silti voidaan päästä haluttuun lopputulokseen. Informaatioidankäynnin iskun seurauksena aikaan saadun tilanteen ei voida suoraan osoittaa johtuneen ennakoivasta iskusta. Kybersota ja

informaatiosodankäynnin keinoin tapahtuvat iskut eivät aiheuta niin paljon kielteisiä mielikuvia kuin konventionaalisilla aseilla tapahtuneet iskut, jotka tappavat myös siviilejä. Poikkeuksena viime aikaisista uuden teknologian ennakoivista iskuista oli Venäjän isku Georgiaan, joka oli perinteisillä tavoilla toteutettu ennakoiva isku.

1.2. Tutkimuksen tavoitteet

Turvallisuuspolitiikka on yksi kansainvälisen politiikan kiistellyimpiä alueita. Konfliktinhallinnan tutkimukset ovat Jari Rantapelkosen (2000) mukaan keskittyneet tutkijoiden keskinäiseen akateemiseen väittelyyn, eivätkä niinkään valtioiden turvallisuuskäsitysten analysointiin. Aliakbar Almaspourin (2005) mukaan tieteen yksi tärkeä tehtävä on ihmisten palveleminen ja varsinkin yhteiskuntatutkimuksen ydin liittyy ihmisiin ja heidän elämänsä parantamiseen. Tutkimuksessani tarkoituksena on selvittää ennakoivien iskujen käyttöä ja niiden käytön perusteluja 2000-luvulla realistisen tutkimustradition mukaisesti. Pyrin hankkimaan tietoa ennakoivista iskuista ja niiden käytön ehdoista ja rajoituksista tällä hetkellä. Iskut ovat harvoin kansainvälisen oikeuden mukaan perusteltuja, mutta silti yleisesti siedettyjä ja jopa hyväksytyjä.

Kautta historian vahvat valtiot ovat käyttäneet arveluttaviakin keinoja päämääriensä saavuttamiseksi. Ennakoivia iskuja käyttävät vahvat valtiot omaksi hyödykseen. Vahvemman oikeudella oikeutetaan laajennettu itsepuolustuksen käsite ja nähdäkseni toiminnan oikeutus pyritään ensisijaisesti perustelemaan omille kansalaisille. Taustalla lienee valtapoliittiset syyt ja käytännön reaali-politiikka. Prosessi epäoikeutetun voimankäytön legitimoimiseksi käytännön toimin on monimutkainen ja pitkä, mutta noudattaa pääsääntöisesti samaa kaavaa. Ensin pyritään haluttuun päämäärään diplomatian keinoin, vähitellen mukaan tulevat taloudelliset sanktiot ja muut ei-sotilaalliset pakotteet ja viimeisenä keinona sotilaallisen voiman näyttö ja käyttö, uhkailu iskulla ja mahdollinen isku. Prosessissa mukana on yksittäinen valtio tai koalitio, joka iskun suorittaa ja YK, jolta yritetään saada valtuutusta eri pakotteille ja jopa sotilaalliselle interventiolle. Prosessin mahdollisimman huolellinen läpikäyminen mahdollistaa ennakoivan iskun legitimoimisen, oikeutuksen tai molemmat.

Tuntemattoman sotilaan kapteeni Kaarna: ”Omasta puolestani kannatan röhkeätä hyökkäystä. Maailmassa on aina oikeus seurannut voittajan miekkaa. Niin se tekee nytkin. Tappion kärsineet ovat väärässä.” (Linna 2010, 23.)

YK:n peruskirjassa kantavana periaatteena on voimankäytön kieltö (YK:n peruskirja 2 (4) artikla), jonka mukaan jäsenvaltioiden olisi pidättäydyttävä väkivallalla uhkaamiselta tai väkivallan käyttämisestä. Lisäksi artiklassa 3 todetaan, että jäsenvaltioiden pitäisi pyrkiä rauhanomaiseen kiistojen ratkaisuun. Näiden säännösten hyväksyminen YK:n peruskirjaan oli pitkän kehityksen tulos, sillä aiemmin asevoimien käyttöä pidettiin hyväksyttävänä valtiokäyttäytymisenä. Uusimman ajan historiassa on nähtävillä selkeä trendi voimakeinojen vähentämiseksi kansainvälisessä politiikassa. (Hakapää 2003, 411.)

Yhdysvallat on lanseerannut erityisen terrorismin vastaisen sodan retoriikan ja ns. Bushin doktriinin, joilla pyritään poliittisesti perustelemaan ennakoivat iskut. Bushin doktriinin mukaan ennakoivan iskun oikeutus löytyy nousevasta, väistämättömästä uhasta, joka voidaan poistaa iskemällä ensin, jolloin vastapuoli ei kykene suorittamaan aikomaansa hyökkäystä. Bushin doktriini nojaa poliittisiin perusteluihin ja ilmentää subjektiivista ja tarkoitushakuista toimien perustelua. Työssäni tulee esille myös kaksijakoisuus poliittisen päätöksenteon ja sotilaallisen toteutuksen välillä. Kuitenkin päätös tehdä ennakoiva isku on aina poliittinen.

Realisteille teoria koostuu faktoista, joilla annetaan tarkoitus merkitysten kautta (” theory consists in ascertaining facts and giving them meaning through reason”). Eli ei riitä, että tutkitaan jonkun toimet, vaan toiminta tulee asettaa oikeaan kontekstiinsa ja löytää rationaaliset suuntaviivat toiminnasta. Tämän rationaalinen hypoteesi tulisi testata todellisiin faktoihin ja niiden seurauksiin, jotta saataisiin teoreettista merkitystä annetuille tosiasioille. (Morgenthau 2005, 4-5.)

Ennakoivia iskujakin tulisi tutkia perusteellisesti eli iskun syitä ja seurauksia ja iskun vaikuttimia voitaisiin enemmän tuoda julki. Taloudelliset syyt ennakoivan iskun taustalla tulisi myös kirjoittaa auki. On merkillistä, että iskujen kohteina nykyään on maita, joilla on huomattavia luonnonvaroja, mutta Afrikan maissa diktaattorit saavat toimia varsin rauhassa, ilman pelkoa sotilaallisesta väliintulosta (poikkeuksena Ruanda). Ennakoivan iskun käyttö on valikoivaa. Afrikkalaiseen valtioon ei isketä ennakoivasti, vaikka ne perusteet, jotka tuodaan julki ennakoivan iskun syinä muualle, sopisivat yhtä hyvin oikeuttamaan ennakoivan iskun johonkin autoritaarisesti johdettuun Afrikan valtioon, jossa tapahtuu vakavia ihmisoikeusrikkomuksia. Sotilaallinen väliintulo

Afganistaniin vaikuttaisi olevan seurausta pelkästään terrorismin vastaisesta sodasta ja on varmasti sotilaallisen väliintulon tärkein syy, silti löytyy taustalta myös taloudellisia tekijöitä, kuten Afganistanin luonnonvarat, suunniteltu öljyn kauttakuljetusreitti maan kautta ja huumeviljelmät. Ennakoivan iskun toteutuksen taustalla on realipolitiikan mukaisesti hyökkäävän valtion hyöty ja iskun kustannukset ja riskit on tarkasti laskettu etukäteen.

Realistisen koulukunnan mukaan (Sibtain, 2010) kansainvälisiä suhteita tutkitaan voimapolitiikan näkökulmasta, ei moraaliperspektiivistä. Valtiot toimivat itsekkäästi ("Might is right") "vahvalla on oikeus" -periaatteella. Realistiselle teorialle luonteenomaista on valtiokeskeisyys ja ajatus siitä, että valtiot ovat merkityksellisempiä kuin valtiolliset järjestöt tai maailmanlaajuiset tai alueelliset instituutiot. Tästä esimerkkinä Colin Powellin kysymys Pakistanin presidentille Pervez Musharaffille "You are either with us or against us", jolloin Musharaff sanoi tukevansa Yhdysvaltojen toimintaa konsultoimatta hallitusta. Samanlainen valtion toimien ylivalta on nähtävillä, kun Yhdysvallat hyökkäsi Irakiin ilman YK:n valtuutusta. Realistisen teorian pääpiirre on voimapolitiikka ja pyrkimys hankkia enemmän voimaa kuin muilla valtioilla on käytössään. Hans Morgenthau'n mukaan "on tietty moraalinen yksityiselle alueelle ja toinen hyvin erilainen julkiseen käyttöön, jollainen ei olisi hyväksyttävissä yksityisen moraalin piirissä." ("There is one morality for private sphere and another and very different morality for the public sphere. Political moral accept some actions, that would be intolerable for private morality.") (Sibtain, 2010.)

Hypoteesinä ennakoivan iskun toteuttamiselle voisi olla se, että on olemassa jonkinasteista poliittista konsensusta suorittaa ennakoiva isku ja mielellään juridinen valtuutus iskulle. Iskun tekijän tulee aina olla vahvempi kuin iskun kohde ja poliittisten ja sotilaallisten syiden lisäksi taloudelliset intressit ovat ratkaisevia, jotta isku toteutuu. Iskun tulee hyödyttää iskijää konkreettisesti ja ennakkolaskelmien tulee tukea iskua. Thomas Ohlsonin (2008) mukaan sotien syttymiseen tarvitaan varsinainen syy (reason), taistelussa tarvittavat voimavarat (resources) ja poliittinen päättäväisyys (resolve). Ohlsonin mukaan tämän kolmen R:n luokittelun operationalisointi antaa välttämättömät ja riittävät syyt sotien aloittamisen, käymisen ja lopettamisen ymmärtämiseksi. Sobekin (2009) mukaan, vaikka valtiot tavoittelevat valtaa ja käyttävät sotaa keinona sen saavuttamiseen, silti sotaa ei voi ymmärtää keino/tavoite-rationaliteetin kautta, kuten Clausewitzilainen lähestymistapa tekee. Sota on liian yksinkertainen instrumentti ajamaan monimutkaisia poliittisia tavoitteita.

Morgenthaun (2005) mukaan kansainvälisessä politiikassa realistit painottavat sitä, miten intressien käsitteet muotoutuvat voimapolitiikan termein ("concept of interest defines in terms of power"). Tämä konsepti muodostaa yhteyden syyllle ymmärtää kansainvälistä politiikkaa ja tosiasioille, jotka tulisi ymmärtää. Se asettaa politiikan autonomiseen toiminnan ja ymmärtämisen piiriin, erotuksena muista piireistä, kuten talous (hyvinvointi), etiikka, estetiikka tai uskonto. Intressin käsite määriteltynä voimapolitiikan keinoin luo perustan politiikan teoreettiselle ymmärtämiselle. Realistinen kansainvälisen politiikan teoria kumoaa kaksi tyypillistä virhepäätelmää eli motiivien ja ideologisten preferenssien selityspäätelmät. (Morgenthau 2005, 5.)

Eli, jotta ennakoiva isku toteutuisi sille täytyy olla painavat reaalipoliittiset perusteet. Poliittisten päättäjien täytyy kokea, että iskulla savutetaan turvallisuuspoliittista, sotilaallista ja taloudellista etua. Hyödyn tulee olla suurempi, kuin iskusta aiheutuvat haitat ja iskua perustellaan omien kansalaisten turvallisuuden takaamiseksi. Täten iskuja tehdään myös kansainvälisen oikeuden sääntöjen vastaisesti tarvittaessa. Tämä on nähtävissä presidentti George W. Bushin doktriinissa:

"While the United States will constantly strive to enlist the support of of the international community, we will not hesitate to act alone, if necessary, to exercise our right to self-defence by acting pre-emptively against such terrorists to prevent them from doing harm against our people and our country." (Bush, 2002b)

Samaan problematiikkaan liittyy filosofi David Hume 1700-luvulla muotoilema dilemma, Hume'n giljotiini. Sen mukaan tosiasioista ei voi johtaa arvoja tai moraalisia sääntöjä. ("There is no ought from is.") Oletetaan, että on olemassa kahdenlaisia väitteitä tosiasiaväitteitä ja arvoarvostelmia. Tosiasiaväitteen ei tarvitse olla tosi eikä arvoarvostelman eettisesti hyväksyttävä. Hume'n giljotiinin mukaisesti tiede tutkii miten asiat ovat, eikä anna moraalisia ohjeita. Tiede selvittää syy-seuraus-suhteita ja tämän perusteella voimme tehdä valintoja. Hume'n mukaan moraalisten ratkaisujen perustelemiseksi ei voi vedota käsitteellisiin totuuksiin eikä tosiasioihin, vaan tunteisiin, joita tosiasiat meissä herättävät. Siitä kuinka maailma on tai kuinka se toimii ei voida päätellä kuinka sen pitäisi olla tai toimia. (Tammisalo 2001.)

Työssäni sivuan myös konfliktin syitä. Usein konflikti on pitkäkestoinen, jopa vuosisatoja tai -tuhansia vanha ja taustalla on useiden länsimaiden kolonialistisia ja uuskolonialistisia pyrkimyksiä. Afganistanin kriisillä on vuosituhantiset perinteet. Maa on sikäli poikkeuksellinen maailmanpolitiikassa, että se on vieläkin heimoyhteiskunta ja keskusvallan edustus ja kyky toimia monissa maakunnissa on marginaalinen. Esimerkkimaani Afganistan on myös siitä

mielenkiintoinen, että niin monet ulkovallat ovat puuttuneet maan sisäisiin asioihin. Silti maata tai sen kansaa ei ole saatu toimimaan vieraiden toiveiden mukaisesti. Maasta on tullut moniongelmainen. Nykyinen Afganistanin epävakaus on uhka ympäröiville valtioille. Afganistanissa jälleenrakennustyö ja toipuminen sodista tulee viemään useita sukupolvia.

Morgenthaun (2005) mukaan ongelmat, vaikka kuinka toivottomilta ne näyttäisivät, kyetään ratkaisemaan, jos käytössä on riittävä määrä osaamista, rahoitusta ja hyvää tarkoitusta. Tämän puolesta ei kylläkään todista Morgenthaun mukaan Vietnamin sota tai yleinen amerikkalaisen vaikutusvallan lasku. Taloudellisten avustusten saajien intresseissä on vahvistaa taloudellisten ratkaisujen tuomista poliittisten ja sotilaallisten ongelmien ratkaisemiseksi. Avustuksen saajan näkökulmasta on järkevämpi ottaa vastaan taloudellista tukea, kuin luottaa riskialttiiden ja vaikeiden diplomaattisten ponnistelujen tulokseen. (Morgenthau 2005, 9.)

Afganistanissa tulevat esille sekä geopolittiset, uskonnolliset että taloudelliset intressit kriisin pitkittäjänä. Oman lisänsä alueen epävakaudelle tuo Iranin mahdollinen ydinase ja Pakistanin epävakaus. Ilkka Pastisen (2010) mukaan Afganistanista pitäisi vetää kaikki länsimaiset joukot pois ja keskittyä Pakistanin vakauttamiseen. Vaikka kylmä sota suurvaltaritiriitoineen on päättynyt, terrorismin vastainen sota on uusi syy maailman suurvalloille turvata omia taloudellisia ja sotilaspoliittisia intressejään.

Realistit olettavat, että avainkäsite intressien määrittämisessä voiman kautta on objektiivinen kategoria, joka on universaalisesti validi, mutta se ei anna konseptille merkitystä, että se olisi lopullinen ratkaisu. Intressin idea ei ole riippuvainen ajasta ja paikasta. Thukydideen mukaan intressien identiteetti on varmin side ihmisten tai valtioiden välillä. Max Weberin mukaan intressit (materiaaliset tai ideaaliset) ei ideat dominoivat ihmisen toimintaa. (Morgenthau 2005, 10-11.)

Kun yhteisölliset siteet ovat vahvoja, kuten Kreikassa ennen Peloponnesosotia, nomos (lait, säännöt, normit ja sopimukset) hillitsevät toimijoita, yksilöitä tai valtioita. Kun yhteisö hajoaa, hajoaa myös järjestys. Thukydides olisi ollut samaa mieltä Aristoteleen lausahduksen kanssa ”lailla ei ole valtaa pakottaa kuuliaisuuteen tottumuksen voimaan verrattuna”. Morgenthaun mukaan vahvoissa yhteiskunnissa, kuten Yhdysvalloissa ja Britanniassa, normit ja instituutiot vaiensivat kamppailun vallasta, mutta heikoissa yhteiskunnissa, kuten Stalinin ajan Neuvostoliitossa, ne murtuivat. Heikoissa valtioissa poliittinen toiminta oli väkivaltaista ja vailla rajoitteita. Morgenthaun ja Thukydidesin mukaan yhteisöt ja niiden luomat normit ja identiteetit auttavat

luomaan ja säilyttämään järjestyksen. (Lebow 2007, 55.)

Afganistanin pitkittyneen epävakauden yhtenä syynä on yhteiskunnan rakenteiden hajoaminen eri valloitusyritysten toiminnan seurauksena ja myös vallalla oleva heimoyhteiskunta. Morgenthaun ajatus heikon valtion väkivaltaisesta olemuksesta ja yhteisön identiteetin tärkeydestä rauhan säilyttäjänä sopii hyvin Afganistaniin. Wahabin (2007) mukaan on todella vaikea löytää afganistanilaisia yhdistäviä piirteitä, ellei sellaiseksi lasketa sitä, että afgaanit ovat vuosisatojen ajan pystyneet vastustamaan vieraita valloittajia ja kansallinen identiteetti koostuukin eristäytymisen pyrkimyksestä ja valloitusyritysten vastustamisesta. Heikko kansallinen identiteetti selittääkin osin Afganistanin hajanaisuutta ja väkivallan pesiytymistä ihmisten välisiin suhteisiin ja yhteiskunnan rakenteisiin.

Morgenthaun (2005) mukaan valta voi sisältää mitä tahansa toimia, jotka luovat ja ylläpitävät ihmisten kontrollointia. Valta kattaa kaikki sosiaaliset suhteet, jotka palvelevat lopputulosta, aina fyysisestä väkivallasta hyvinkin hienovaraisiin psykologisiin suhteisiin. Vallankäyttö kattaa yksilön vallankäytön toista kohtaan, mutta vallankäyttöä rajoittaa käyttäytymistä ohjaavat moraaliin perustuvat säännöt ja perustuslain takaama suoja, kuten on nähtävissä länsimaisissa demokratioissa. Poliittisen realismin mukaan ei ole todennäköistä, että nykyistä ulkopoliittista tilannetta, jossa äärimmäinen epävakaas ja jatkuvasti läsnäoleva laajamittaisen väkivallan uhka vallitsee, voitaisiin muuttaa. (Morgenthau 2005, 11.)

Afganistanin operaation ansiosta laajamittainen terroristien koulutustoiminta on saatu vähenemään olennaisesti Afganistanissa ja siinä mielessä operaatio on onnistunut. Pulkkisen (2011) mukaan päämääränä kuitenkin olisi päästä pois Afganistanista ja luoda afganistanilaisille itselleen kyky hallita aluettaan ja riski on aika iso, että Afganin sodasta tulee uusi Vietnam. Lisäksi ongelmana on, että terroristien koulutustoiminta on siirtynyt muualle, kuten Jemeniin tai Somaliaan ja väkivallan uhka jatkuu ja laajenee maantieteellisesti. Afganistanissa oleva rakenteellinen väkivaltamalli tuntuu jatkuvan edelleen. Kurvisen (2011) mukaan Irakissa ongelmana oli sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden säilyttäminen, kun amerikkalaiset tuhosivat Irakin armeijan ja poliisin rakenteet. Yhdysvallat joutui jäämään alueelle turvaamaan rauhaa ja viimeiset joukot poistuvat Irakista vasta joulukuun 2011 loppuun mennessä.

Kansainvälisen politiikka on anarkista ja teoreettisessa mielessä tämä tarkoittaa järjestyksen pitäjän puutetta. Se, että olisi joku taho, joka määräisi järjestystä vertikaalisesti suvereenien

kansallisvaltioiden yläpuolella. Realistien mukaan maailmassa ei ole olemassa ylikansallista maailmanhallitusta, eikä ylikansallista järjestyksenpitäjää. Oletuksena anarkiamyytissä on, että kansainvälisen politiikan toimijat koostuvat itsenäisistä kansallisvaltioista, joilla ei ole käytössään yliverstaista voimaa, johon nojata, eikä maailmanhallitusta. Kun yhdistetään puuttuva maailmanhallitus ja suvereenit valtiot, monien kansainvälisen politiikan teoreetikoiden mielestä tuloksena on kansainvälinen anarkia. Kenneth Walzin (1954) mukaan ”kansainvälinen anarkia on salliva syy sodalle” (”international anarchy is the permissive cause of war”). (Weber 2001, 14-15.)

1.3. Tutkimusasetelma ja rajaukset

Tutkimuksessani käsittelen ennakoivaa sodankäyntiä ja erityisesti ennakoivia iskuja. Selvitän mikä oikeuttaa sodankäynnin ja milloin sota on kansainvälisen oikeuden kannalta oikeutettu ja miten ennakoivia iskuja tehdään realistisen tutkimustradition mukaisesti ja sitä, miten iskut oikeutetaan vahvemman oikeudella käytännössä. Teoriaosuudessa selvitän oikeutetun sodan rajaukset ja nykyisen Afganistanin sodan ja Irakin sodan ennakoivien iskujen oikeutusta. Morgenthau (2005) mukaan nykyaikana sotaa käyvän maan kansalaiset seuraavat sodankäyntiä empiirisen ja moraalisen tekijän kautta ja ovat kiinnostuneita onko sota oikeutettu ja hyväksyttävä.

En juurikaan käsittele terrorismia työssäni, vaikka Yhdysvallat retoriikassaan paljon käyttää terrorismin vastaista sotaa perusteena ennakoiville iskuille. Ennakoivista iskuista selvitän niiden historiallista käyttöä, mutta keskityn 2000-luvulle ja varsinkin Yhdysvaltojen ja länsimaiden käyttämiin ennakoiviin iskuihin. Työssäni tulee esimerkkivaltiona esille Afganistan (Pakistan), Iran ja Irak. Tutkimuksessani olen itse suomentanut käyttämäni englanninkieliset suorat lainaukset.

Tutkimuksessani käytän realistisen koulukunnan lähestymistapaa. Poliitiikkaa ja varsinkin turvallisuuspolitiikkaa tehdään vahvemman ehdoilla, eivätkä säännöt ole samat kaikille valtioille. Keinot, joita Yhdysvallat käyttävät oman maansa kansalaisten turvallisuuden ja hyvinvoinnin takaamiseksi eivät ole sallittuja heikommille valtioille. Maan intressien valvominen sotilaallisesti taloudellisesti ja jopa kulttuurisesti kietoutuu yhdeksi vyyhdeksi. Informaatiosodankäynnin ja psykologisen sodankäynnin keinoin maan etuja ajetaan tehokkaasti ja aggressiivisesti taustalla, kun

nämä keinot eivät riitä on vähitellen voimistuvat painostuskeinot jo mietitty ennakolta. Ennakoivan iskun käytöllä pyritään saamaan maksimihyöty minimitappioilla mahdollisimman nopeasti, tarkoitus pyhittää keinot -asenteella.

1.4. Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on kvalitatiivinen haastattelututkimus. Haastattelen kuutta suomalaista asiantuntijaa. Kysymykseni olen muotoillut Sun Tzun hyökkäysstrategian mukaisesti ja yksittäinen haastattelu kesti tunnista puoleentoista tuntiin. Olen äänittänyt kaikki haastatteluni. Eduskunnan puolustusvaliokunnan sihteerin Heikki Savola ystävällisesti suositteli minulle viittä suomalaista asiantuntijaa, joille lähetin haastattelupyynnön sähköpostitse. Perusteena oli, että he olivat antaneet lausuntoja asiasta eduskunnalle.

Analysoin haastatteluja Sun Tzun Sodankäynnin Taito -kirjan periaatteiden mukaisesti. Olen käyttänyt sekä Samuel Griffitin että Matti Nojosen käännöksiin perustuvia Sodankäynnin taito -kirjoja. Selvyden vuoksi käytän johdonmukaisesti klassikkofilosofin nimestä muotoa Sun Tzu vaikka Nojosen käännöksessä käytetään nimenä Sunzi. Paras keino voittaa taistelu tai saada haluttu lopputulos, on se ettei tarvitse taistella. Päämääriin pitää pyrkiä rauhanomaisesti markkinoimalla omia päämääriään hienovaraisesti ja tarvittaessa manipuloinnilla ja uhkailulla. Sun Tzun (2007) mukaan tulevia uhkia pitää hoitaa ennakolta pois järkevällä ja itseä ja omaa valtiota hyödyttävällä politiikalla. Kiistatilanne pitää hoitaa ennakkoon, niin ettei aseisiin tarvitse tarttua. Tämä tietysti edellyttää kattavaa taustatutkimusta ja asioihin perehtymistä. Vihollinen tulee tuntea, jotta sen voi nujertaa ennakolta ennen taistelua. Tai alkavan uhan voi poistaa ennakolta saamalla vastapuolen käyttäytymään halutulla tavalla manipuloinnin avulla. Informaatiosodankäynti on nykytermi, joka hyvin kuvaa sitä, miten haluttuun päämäärään pyritään ilman konventionaalisia aseita. Toivottu päämäärä saadaan näyttämään myös vastapuolen silmin järkevältä, kun ympärillä oleva informaatio tukee omia pyrkimyksiä. Se kuinka relevanttia informaatio tai onko se disinformaatiota jää kunkin toimijan itsensä ratkaistavaksi.

Onko ennakoivat iskut vain länsimaiden uusi keino saada vaikutusvaltaa tietyillä alueilla? Perimmäisenä syynä ei liene humanitaariset syyt, vaan taloudelliset ja poliittiset hyötynäkökohdat hallitsevat päätöksentekoa. Roistovaltio, rauniovaltio tai raunioitettu valtio pullikoi vastaan tai aiheuttaa turvallisuusuhan. Tästä seurauksena käytetään eriasteisia pakotteita, jotta valtio toimisi kansainvälisen yhteisön tai tietyn valtion hyväksi katsomalla tavalla. Onko ennakoivat iskut viimeinen keino ennen täysmittaista sotaa palauttaa väärin tai epätarkoituksenmukaisesti toimiva valtio ruotuun.

Politiikassa on runsaasti symboliikkaa. Symboliikassa tutkitaan, miten asiat koetaan poliittisesti tärkeiksi. Kun termejä käytetään, ne luovat samalla todellisuutta, kun ne asioiden nimeämisen ohella luovat niille merkityksiä. Ennakoiva isku käsitteenä antaa mielikuvan ehkäisystä, sodan ehkäisystä, mutta onko se paremminkin sodan aloitus väärin verhoillun termin muodossa. Puhe on tilanteen ja todellisuuden määrittämisestä. Poliitiikassa sekä nimetään tosiasioita, että annetaan niille merkityksiä. Yhteiset symbolit saavat merkitystä sosiaalistamisen välineinä, kun ne on identifioitu tiettyyn kulttuuriin tai poliittiseen yhteisöön. (Noponen 1992, 217-218).

Klassinen retoriikka, puhetaito oli oppi siitä, miten asia esitetään vakuuttavasti ja suosustuttelevasti. Retoriikka on oppia puhetaidosta ja puhetaidon oppia, mutta myös yhteiskunnallinen tutkimusote. (Palonen 1997, 3.) Riikka Kuusiston mukaan sekä politiikassa, että tieteessä retoriikalla ja kertomuksilla luodaan maailmaan järjestystä sekä määritellään eri toimijoiden asemaa ja roolia. Uuden retoriikan merkittävimmät teoreetikot ovat Kenneth Burke, Chaim Perelman ja Stephen Toulmin. Perelman ja Toulmin ovat perehtyneet argumentoinnin tutkimukseen. He korostavat, että on olemassa tietoista vaikuttamiseen tähtäävää kielenkäyttöä. Burke on kiinnostunut kielikuvista ja siitä miten ne edustavat ja ylläpitävät valtaa. (Summa, 1996, 51-83.)

Perelmanin mukaan retoriikan keskeisin piirre on yleisölähtöisyys. Tällöin puhuja arvioi tyyliinsä, sanansa, tavoitteensa ja asemansa yleisönsä mukaan. Puheesta voidaan löytää syy-seuraussuhteet ja tavoite-keino -kytkennät. (Perelman 1982, 9-20.) Haastatteluissa analysoin sisältöä, en niinkään tapaa tuoda asiat julki. Kielenkäyttö ja tapa perustella väitteitä oli haastateltavillani varsin yhteneväinen, johtuen oletettavasti peruskoulutuksesta (sotatieteet) ja viiteryhmästä (Suomen armeija). Kaikki haastateltavani korostivat kansainvälisen oikeuden ja poliittisen päätöksen merkitystä ennakoivien iskujen suunnittelu- ja toteutusprosessissa.

Ruhalan (1999) mukaan strategian keskeisin ominaisuus on se, että se on politiikan jatkumo. Tällöin strategia ja strategi ovat aina sidoksissa politiikkaan ja poliittisiin päättäjiin. Poliitiikka ohjaa asevoiman käyttöä. Sanojen ja perustelujen takaa on löydettävissä paitsi selkeä sanoma yleisölle, mutta myös avarampia käsityksiä käsitteen käytöstä. Haastatteluissa tuli selkeästi politiikan asevoimien käyttöä ohjaava rooli ja kuinka ennakoivan iskun toteutuksen aloittaminen on aina poliittinen päätös. Käsitteet ovat käytännön tilanteissa liki aina retoriikalla maustettuja. Kuulijan ja strategin on ymmärrettävä käsitteiden monikerroksellisuus. Kuulijalla on vastuu omista tulkinnoistaan ja kritiikki tulee säilyttää. Kuulija ja kohdeyleisö ovat tietoisia vaikuttamisen kohteena olemisestaan. Haastatteluissa suomalaiset sotilaat ovat tietoisia asemastaan ja siitä mitä he voivat julkisesti omalla nimellään ja asemassaan tuoda esiin. Sun Tzun (2007) mukaan ”Sodassa on ensisijaisen tärkeää hyökätä vihollisen strategiaa vastaan.” Sun Tzu tuo myös esille sen, miten haitallista hallitsijan, joka ei ymmärrä käytännön sodankäynnistä, on määrätä sotilaiden toimintaa.

”On kolme tapaa, joilla hallitsija voi tuottaa onnettomuuden armeijalleen. Määrätä hyökkäys, kun hän ei tiedä, ettei armeija saa edetä tai määrätä armeija vetäytymään, kun hän ei tiedä, ettei se saa vetäytyä. Tätä kutsutaan armeijan kampaamiseksi. Osallistua sotilasasioista päättämiseen, kun hän ei tunne niitä. Tämä saattaa upseerit hämmennyksen valtaan. Osallistua joukkojen johtamiseen, kun hän ei tunne komentosuhteita. Jos armeija on hämmentynyt ja epäluuloinen, naapurihallitsijat aiheuttavat vaikeuksia.” (Sun Tzu 2007, Hyökkäysstrategia 19.-23.)

Ennakoivat iskut ovat tietyllä tapaa herkkä tutkimuskohde, niiden ajankohtaisuuden ja valtapolitiittisten kytkentöjen takia. Aiheesta on myös suhteellisen helppo löytää populistisia näkökantoja, vaikkakin käsitteenä ja käytännössä ennakoivat iskut ja niiden käyttö on hyvin monitahoista ja ongelmallistakin. Tosin useiden haastateltavien, kuten Gustaf Hägglundin (2011) mielestä ennakoiva isku on vain tapa aloittaa sota, sodan aloitus hyökkäyksellä eli ensi-isku, jolloin yritetään estää vihollisen tehokas puolustautuminen lamauttamalla vihollinen.

Alexander Wendtin mukaan valtiot ovat luonteeltaan turvallisuushakuisia ja itsestään huolehtivia. Valtiot voidaan jakaa kolmenlaiseen tyyppiin sen mukaan, minkä tyyppinen rooli on vallitsevana valtiossa ja mikä on valtioiden välinen yhteistyön aste. Hobbesilaisessa valtiotyypissä perustana valtioiden väliselle yhteistyölle on viholliskuvat. Suuremman valtioiden välisen yhteistyön asteen omaavan lockelaisessa tyypittelyssä valtiot näkevät toisensa kilpailijoina ja turvallisuusympäristö on vähemmän uhkaava. Kilpailijat hyväksyvät toistensa suvereenisuuden ja vallalla on ”elä ja anna toistenkin elää”-logiikka (”live and let live -logic”). (Wendt 1999, 246-279.)

Alexander Wendtin (1999) muotoilemassa lockelaisessa kulttuurityypissä on ulkopoliittisesti hyväksyttyä käydä sota. Valtiolla on oikeus voimankäyttöön, jos se puolustaa omia etujaan ja intressejään. Sodat nähdään legitimeinä ja yleisinä, mutta rajoitettuna luonteeltaan. Valloitusodot kuuluvat aiempaan hobbesilaiseen tyyppiin ja lockean tyyppissä tarkoituksena ei ole tuhota toisia valtioita. Sodankäynnin tarkoituksena on saavuttaa strategisia etuja tai tietyn alueen hallinta. Konfliktit voivat olla myös rajakiistoja ja silloin sodankäyntiin voi liittyä tietyn alueen vaatimus. Lockelaisessa valtioiden järjestelmässä vallalla on ”status quo” systeemi ja valtiot hyväksyvät toistensa itsemääräämisoikeuden annettuna ja kansainvälisen oikeuden säännöksillä on keskeinen asema. Sotilaallisella voimalla on kuitenkin tärkeää, koska valtiot tietävät, että kiistoja voidaan ratkaista sotilaallisin keinoin. Sotilaallinen voima ei kuitenkaan lockelaisessa tyyppissä ole ratkaiseva, kun tehdään päätöksiä. Valtioilla on mahdollisuus liittoutua. Jos sota kuitenkin syttyy oikeutetun sodan periaatteet (just war principles) ohjaavat voimankäyttöä. (Emt, 279-282.)

Voisi ajatella, että 2000-luku, jossa ennakoivia iskuja tehdään sijoittuisi wendtiläiseen lockelais tyyppiseen valtiosuhteeseen. Sodankäyntiä säädellään lukuisin normeina ja rajoituksin ja näitä pidetään relevantteina. Maat liittoutuvat tarvittaessa ja yleinen turvallisuustilanne on varsin hyvä. Aleksander Wendtin (1999) mukaan seuraava vaihe mallissa olisi kantilainen anarkinen malli, jossa valtioiden välisen yhteistyön perustana olisi ”ystävyyttä”. Sotia ei käytäisi ja mahdolliset kiistat ratkottaisiin neuvotteluilla, sovittelulla ja oikeuskäsittelyissä. Kantilainen yhteistyön malli toimii nähdäkseni jo länsimaiden välillä.

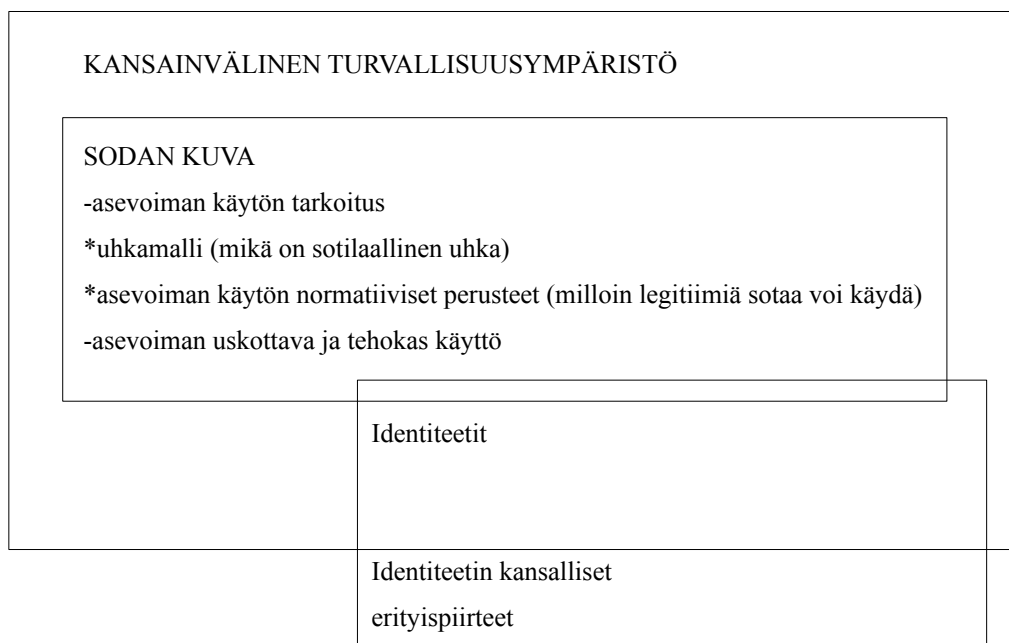
2. KÄSITTEEN MÄÄRITTELYÄ

2.1. Sotilaallinen voimankäyttö

Kansainvälinen politiikka on kamppailua merkityksistä. Sodan diskurssit ja niihin liittyvät käytännön toimet on osa tätä kamppailua. Sodan kuva on eräänlaista kansainvälistä kamppailua

sodan olemuksesta. Kamppailua käydään kansainvälisellä areenalla poliittisin, taloudellisin ja sotilaallisin keinoin, ristiriidat tiedostaen tai tiedostamatta. (Raitasalo & Sipilä 2008, 10.)

Sotilaallisesta väliintulosta on useita muotoja. Viime vuosisadalle asti sotilaallista voimaa on käytetty pääasiassa geopolittisen päämäärien saavuttamiseksi. Valtio on halunnut turvata alueensa, väestönsä tai raaka-ainevarantonsa. Sotilaallinen voimankäyttö ei ole perinteisesti liittynyt humanitaarisiin operaatioihin. Vielä harvinaisempaa oli käyttää aseistettuja joukkoja valtion tai kansainvälisen organisaation operaatioissa. Enintään voimaa on käytetty kevyesti aseistettuina joukkoina rauhanturvaoperaatioissa, kun tulitauko on jo voimassa. (Haus, 2003.)

KUVIO 1: Sodan kuvan viitekehys. (Raitasalo & Sipilä toim. 2008, 9.)

Sodan kuva on yhteydessä kansainvälisen järjestelmän ja kansainvälisen turvallisuusympäristön vallitseviin toimintalogiikoihin ja sääntöihin. Lisäksi kansainvälisessä järjestelmässä vaikuttavien toimijoiden (valtiot ja ei-valtiolliset toimijat) identiteetit vaikuttavat turvallisuusympäristöön. Valtiot ja monet ei-valtiolliset toimijat luovat kansainvälisen ympäristön toimintalogiikan, asevoimien käyttämisen säännöt (sodan kuva) sekä itsensä (identiteetit). Asevoimien käyttämisen toimintalogiikka on yhteydessä toimijoiden identiteetin rakentamiseen ja vahventamiseen. Asevoimien uskottavuus perustuu yhä enemmän kansainvälisesti osoitettavissa olevaan sotilaalliseen kykyyn. Sotilaallisen kyvyn määrittely perustuu käytyjen sotien ja

sotilasoperaatioiden analysointiin. Asevoimien käyttö oman alueen ulkopuolisissa operaatioissa on keino tavoitella omia ulko- ja turvallisuuspoliittisia päämääriään, myös epäsuorasti. (Emt, 8-9.)

Yhdysvallat on kansainvälisen sotilaallisen merkityksenantoprosessin selkeä johtovaltio. Kuitenkin Yhdysvallat tarvitsee muiden toimijoiden hyväksynnän, jotta sen viitoittamat uudet sodankäynnin säännöt, kuten ennaltaehkäisevät iskut muokkautuvat kansainvälisessä järjestelmässä yhteiseksi sodan kuvaksi. Suurista sotilaallisista resursseistaan huolimatta Yhdysvallat ei pysty yksin määrittelemään yhteistä sodan kuvaa tai olemusta, vaan se on jatkuvan kansainvälisen muutosprosessin ja kamppailun alaisena. (Emt, 9-10.)

Sotilaallinen voimankäyttö on tärkeä, mutta myös kiistanalainen asia kansainvälisessä politiikassa. Sotilaallinen voimankäyttö oli tarpeellinen osa rauhanprosessia Kosovossa ja Somaliassa 1990-luvulla. On myös viitteitä siitä, että Ruandan ja Tšetšenian kriisien eskaloituminen olisi voitu estää sotilaallisella väliintulolla. Sotilaallista väliintuloa ei käytetä johdonmukaisesti maailman eri kriiseissä. Jos toinen suurvalloista on osallisena konfliktissa, siihen ei pystytä puuttumaan kansainvälisellä operaatiolla. Jotta kriisiin voisi puuttua, tarvitaan mukaan jokin suurvalta ja sen sotilaallinen kapasiteetti. Tällöin suurvallalla on oltava omia intressejä osallistua operaatioon tai kyseessä on suuri humanitaarinen avuntarve. Ennen operaatioon ryhtymistä tulisi olla myös todennäköistä, että operaatio onnistuu. Päämääränä on, että lyhytaikainen kriisi saadaan sotilaallisella väliintulolla loppumaan. Ongelmana on sotilaallisella väliintulolla aikaansaadun rauhan pysyvyys. Väliintulolla puututaan valtion sisäisiin asioihin ja yleensä asetutaan heikomman osapuolen turvaksi. Ongelmana on puolueettomuuden säilyttäminen ja varsinkin NGO (non-governmental organisation) avustusorganisaatioiden pysyminen puolueettomana. Samalla tulisi saada humanitaarinen apu perille, ottamatta kantaa osapuolten välisiin kiistoihin. (Haus, 2003.)

Machiavellin (1997) mukaan on helppoa torjua vaara, jonka on jo kaukaa huomannut, mutta jos odottaa vaaran lähestymistä, on lääkitys myöhässä, koska tauti on silloin jo parantumaton. Jos jo ennakoita tuntee uhkaavan vaaran, jonka tosin vain viisas voi huomata, se on mahdollista torjua heti. Jos vaara pääsee kasvamaan niin suureksi, että kaikki voivat sen nähdä, on jo liian myöhäistä, eikä apua ole enää mistään. Siksi roomalaiset, huomattuaan jo ennakoita vaikeudet, torjuivat ne heti eivätkä koskaan, edes sotaa välttääkseen, sallineet vaarojen nousta uhkaaviksi, koska sodan välttäminen siinä tilanteessa koituisi vihollisen hyödyksi. (Machiavelli 1997, 32-33.)

2.2. Ennaltaehkäisevä voimankäyttö

YK:n peruskirja ei anna valtuutusta ennaltaehkäisevälle voimankäytölle. Ennaltaehkäisevä voimankäyttö perustuu Yhdysvaltain uudelle turvallisuusajattelulle, New World order ja Bushin opille, joka muotoiltiin syyskuun yhdennentoista terrori-iskun jälkeen. YK:n peruskirjan 51 artiklan nojalla itsepuolustusosoikeuden laukeaminen edellyttää, että valtio joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi. Valtiokäytännöissä on kuitenkin toistuvasti vedottu ennakoivaan itsepuolustukseen eli Bushin doktriiniin.

Yhdysvallat julkaisi kansallisen turvallisuusstrategian syksyllä 2002. Se korostaa ennaltaehkäiseviä sotilaallisia toimia ja sekoittaa perinteistä näkemystä ennaltaehkäisevästä iskusta ja ehkäisysodasta. Yhdysvaltain johto ja tiedotusvälineet käyttivät käsitteitä ennaltaehkäisevä hyökkäys (preemptive war, preemption) ja ennaltaehkäisevä isku (preemptive strike) sattumanvaraisesti. Maanpuolustuskorkeakoulun strategisen laitoksen johtaja Pertti Salminen on tuonut esille selkeämmän ehkäisysodan käsitteen. Hänen mukaansa ehkäisysota on sota, jonka hyökkääjä aloittaa itselleen edullisena ajankohtana ratkaistakseen kriisin, ennen kuin vastustaja keskittää voimavaroja ja aloittaa vihollisuudet. Ehkäisysota viittaa väistämättömään uhkaan, joka realisoituu vasta tulevaisuudessa. Ehkäisysodan tulisi olla viimeinen keino, kun muut keinot on jo kokeiltu tuloksettomina. Ehkäisysodassa siviilit eivät saa joutua tarpeettomaan vaaraan ja hyökkäyksen olisi tuotava selkeä parannus edeltävään tilanteeseen. Pertti Salmisen mukaan ongelmana on se, onko ehkäisysodankäynti mahdollista nykyisillä välineillä niin, että siviilit eivät joudu vaaraan. Hyökkäyksen on tuotava parannus sitä edeltäneeseen tilanteeseen. Ehkäisysota on usein ristiriidassa YK:n päätöslauselmien kanssa, koska sotilaallisen voimankäytön sallivat ehdot eivät täyty. Ongelmana ehkäisysodassa on myös sopivan voimatason määrittäminen tulevaisuuden epämääräiseen uhkaan. (Salminen 2003, 22-23.)

Ennaltaehkäisevä toiminta on Salmisen mukaan suositeltavaa sotilaallisen uhan konflikteissa, jos sillä voidaan estää sota. Ehkäisysotaa suositeltavampia ovat poliittiset, diplomaattiset ja taloudelliset keinot. Ennaltaehkäisevät toimet ovat hyväksyttäviä, jos pelote rakennetaan todennäköisiä vihollisuuksia vastaan, kuten ydinpelote kylmän sodan aikana. (Emt, 23.)

Risto E.J. Penttilän (2008) mukaan Yhdysvaltain isku Afganistaniin oli oikeutettu, mutta ei viisas. Yleisen oikeustajun mukaan isku oli oikeutettu, koska rikollisia pitää rangaista. Kuitenkin isku mahdollisti koston kierteen alkamisen ja oli siksi epäviisas Penttilän mukaan. Valtiolla on oikeus suojella kansalaisiaan, mutta ennakoivien iskujen käytön ongelmana on se, että nykyinen kansallisvaltioihin ja YK:n peruskirjaan perustuva kansainvälinen järjestelmä ei ole kykenevä vastaamaan uusiin ei-valtiollisiin uhkiin. Tästä seuraisi Penttilän mukaan, että terroritekoihin ei vastata tai niihin vastaa se, jolla on toimintakykyä ja uskallusta. Se, että Yhdysvallat toimi lähes yksin on ymmärrettävää. Nykyisessä tilanteessa, jossa ei ole olemassa toimivaa ylikansallista oikeuslaitosta, viimeiseksi tuomariksi tulee yleinen mielipide. Epäsuositun sodan takia Yhdysvallat kulutti moraalista pääomaansa ryhtyessään härkämäisesti taisteluun terrorismia vastaan. (Penttilä 2008, 49.)

Heikki Patomäen (2008) mukaan

”Yhdysvaltain ulkopoliittikka perustuu kaksinkertaiselle kaksinaismoralismille ja edes ne moralistiset säännöt ja periaatteet eivät kestä kriittistä tarkastelua. Yhdysvallat ei itse noudata niitä periaatteita, joita se vaatii yleispäteväksi globaalien hallinnan periaatteiksi. Toiseksi Yhdysvallat ei maailmanpolitiikassaan piittaa vähäänkään niistä moraalisisista ja oikeudellisista periaatteista, jotka Yhdysvaltojen sisällä olisivat itsestään selviä. Kolmanneksi mikään Yhdysvaltojen ajamista periaatteista ei ole Jumalan säätämä universaali normi, vaan ne ovat [...] yhtä kiistanalaisia kuin kaikki muutkin moraalipoliittiset periaatteet.”

Kummallista Patomäen mukaan on se, että kollektiivinen turvallisuus ja kansainvälinen rikosoikeuden säännöstö koskee vain muita maita, ei Yhdysvaltoja. Patomäki kysyy, että voitaisiinko ajatella YK:n turvallisuusneuvoston tuomitsevan Yhdysvaltain iskut ja samalla asettaisi sanktioita Yhdysvalloille, jos puolueeton tutkinta osoittaisi Yhdysvaltojen toimineen tuomittavasti? (Patomäki 2008, 46-47.)

Immanuel Kantin kategorisen imperatiivin mukaan on olemassa moraalinen ylin periaate, joka määrittää mitkä ovat moraaliset velvollisuutemme. Kategorisen imperatiivin ensimmäisen formulaation mukaisesti tulisi toimia niin, että toiminta voi tulla yleiseksi laiksi. Valtiotasolla tämä tarkoittaa, että valtio voi toimia vain siten, että sama toiminta olisi sallittua muillekin valtioille. Valtio ei voi toimia muista valtioista poikkeavalla tavalla. (Anscombe, 2001.)

Martti Koskenniemen (2008) mukaan kansainvälinen oikeus on keskeisten poliittisten ja normatiivisten kysymyksen sekä käytännön että teorian kohtaamispaikka. YK:ssa neuvotellut

sopimukset eivät kuitenkaan ole tehokkaita kansainvälisen terrorismin ehkäisyssä. Koskenniemen mukaan sopimusten taustalla on poliitikkojen tarve tehdä jotain, terroritekojen jälkeen. Koskenniemi ei pidä terrorismia olennaisena, vaikkakin valitettavana, kansainvälisen elämän ongelmana. Terrorismin aiheuttamat ongelmat eivät ole mitenkään verrattavissa köyhyyteen ja kansainväliseen epätasa-arvoisuuteen. Terrorismi ei itsessään ole varsinainen ongelma, vaan sitä pidetään hyödyllisenä oikeutuksena poliittista sotatoimenpiteille. Samaan aikaan, kun Yhdysvallat puolusti terrorismin vastaisella sodalla iskuja Afganistaniin, Milošević kävi albaanivähemmistön kimppuun Kosovossa samoin perustein. Onko kysymys samasta asiasta vai onko terrorismi käsitteenä niin epämääräinen ja taipuisa, että se ei voi toimia poliittisena legitimaationa? Terrorismille ei edes ole kansainvälisessä oikeudessa määritelmää. (Koskenniemi 2008, 43-44.)

2.3. Ennaltaehkäisevän iskun oppi

Ennaltaehkäisevän iskun, Bushin oppi on uusi tulkinta itsepuolustuksesta, jolloin turvallisuusuhat tulee ja voi poistaa ennen kuin ne ovat ilmeisiä. Presidentti George W. Bush loi uuden kansallisen turvallisuusstrategian, joka oli suunnattu terroristeja ja valtioita, jotka suojelevat terroristeja vastaan. George W. Bushin lanseeraama ennakoivan sodan doktriini on varsin ongelmallinen käsite. Neta C. Crawfordin (2005) mukaan 11/9 iskujen jälkeen Yhdysvallat määritteli oikeuden iskeä ennakoivasti itsepuolustukseksi ja ennalta ehkäisystä tehtiin virallinen sotilasdoktriini ja ennakoiva voimankäyttö nähtiin ainoana tapana varmistaa Yhdysvaltojen turvallisuus.

Bushin hallinto osoitti sotilaallisten uhkakuvien muuttumisen ja esittää oikeutetun sodan teoreetikoille kiperän kysymyksen. Kuinka kauan terrorismin ja joukkotuhoaseiden aikakaudella yksittäisellä valtiolla on varaa odottaa ja pidättäytyä itsepuolustuksellisista toimista. Vaikka doktriini näyttää pakottavalta, se ei kiellä oikeutetun sodan tradition logiikkaa ennakoivan voimankäytön rajoituksista. Ennakoivalla sotilaallisella toimella on tarkoitus eliminoida välitön ja uskottava uhka, joka aiheuttaisi vakavaa harmia. Hyökkäyksen tulee olla väistämätön ja ennakoivan iskun tulee kyetä poistamaan uhka tai ainakin vähentämään sen aiheuttamaa vahinkoa. Oikeutetun sodan teoria ja kansainvälinen oikeus antavat oikeuden itsepuolustukseen, kun sitä vastaan hyökätään aseellisesti. (Crawford 2005, 25.)

Ennaltaehkäisevälle iskulle (preemption) on tunnusomaista, että on todisteita uskottavasta, todellisesta uhasta. Ehkäisysodalle (preventive war) on tyypillistä epäily alkavasta, jatkuvasta uhasta. Amerikkalainen kansallinen turvallisuusstrategia on uhka, koska se nostaa ehkäisevän sodankäynnin ennakkotapaukseksi ja ohittaa kansainvälisen lain mukaiset sodankäynnin aloittamisen normit. Se, milloin valtio voi aloittaa sodan on tiukasti määrätty kansainvälisessä laissa ja YK:n peruskirjassa. Yhdysvaltojen tulkinta sodan aloittamisen normeista on vahvasti politisoitunut. (Kegley 2003, 385.)

Ennaltaehkäisevä isku ja ennaltaehkäisevä sota, kun sodan aloitus tai sotilaallinen isku perustellaan vihollisen mahdollisella hyökkäyksellä tuntuu mielestäni hätävarjelun liioittelulta. Suurempana vaarana on se, että muutkin maat omaksuvat Yhdysvaltojen tavan oikeuttaa voiman käyttö ennakoivasti. Yhdysvaltojen omaksuman ennakoivan iskun käyttötavan mukaisesti Iran voisi perustella iskut Yhdysvaltoihin ennakoivan voimankäytön retoriikalla ja sodan kierre olisi valmis. Mikä katsotaan kansallisesti tarpeeksi vakavaksi uhaksi, jotta ennakoivaa voimaa voidaan käyttää. Voisiko energian saatavuuden varmistaminen täyttää ennakoivan iskun aloituksen kriteerit tai jokin muun tärkeän taloudellisen intressin turvaaminen. Yhdysvaltojen omavaltainen ennakoivan voiman käyttö perusteltuna Bushin doktriinilla on omiaan lisäämään epävakautta ja on mielestäni huono esimerkki muille valtioille.

2.4. Oikeutettu ennakoiva isku

2.4.1. Oikeutettu sota ja ennakoiva isku kansainvälisen oikeuden mukaisesti

Käsitykset oikeutetusta sodasta (bellum justum, just war) ja oikeudesta sotaan (jus ad bellum) ovat vaihdelleet suuresti. Yritykset sodan täydelliseksi kieltämiseksi eivät ole tuottaneet tulosta, sillä jokaisella valtiolla on oikeus puolustukseen. YK:n päätöslauselma kieltää hyökkäämisen, mutta käytännössä laittoman toiminnan toteaminen on vaikeaa. Kansainvälisoikeudellisessa mielessä (de jure) sotatilan vielä jatkuessa voidaan sotatoimet keskeyttää sopimusvaraisesti tekemällä joko aselepo (truce tai cease-fire) tai välirauha, joka tarkoittaa varsinaisen rauhansopimuksen

esisopimusta. Aseleposopimukset voivat olla yleisiä tai alueellisesti tai ajallisesti rajoitettuja. Sotatila päättyy joko rauhansopimukseen tai toisen osapuolen antautumiseen, jolloin rauhansopimusta ei tehdä lainkaan. Sisällissodissa ja niihin liittyvissä interventioissa saattaa epämääräinen rauhan ja sodan välitila kestää hyvinkin kauan. (Visuri 1997, 307-308.)

Sodan oikeussäännöillä tarkoitetaan kansainvälisen oikeuden sopimusvaraisia säädöksiä, jotka säätelevät sota ja rajoittavat sodan vaikutuksia. Tärkeimpiä säädöksistä on Haagin yleissopimukset vuodelta 1907 ja vuoden 1949 Geneven sopimukset ja niitä täydentävät lisäpöytäkirjat vuodelta 1977, jolloin suojaa laajennettiin koskemaan valtion sisäisiä selkkauksia. Sopimukset jakaantuvat sodankäynnin poliittisiin sääntöihin kuten puolueettomien ja sotaikävien maiden oikeudet ja velvollisuudet ja humanitaariseen oikeuteen, jolloin suojellaan sodan uhreja. (Ibid.)

Kokemukset siitä miten oikeussääntöjä noudatetaan ovat olleet ristiriitaisia. Heikoimmin humanitaarista oikeutta on kunnioitettu sisällissodissa ja voimakkaan ideologisessa toisessa maailmansodassa. Koska sodankäynnin oikeussäädökset ovat syntyneet länsimaisen oikeuskäsityksen pohjalta, niiden soveltaminen siirtomaasotiin ja kansallisiin vapautussotiin on vaikeaa. YK on julistanut sodankäyntiä säätelevät (jus in bello) oikeudelliset sopimukset kaikkia koskeviksi yleiseksi normistoksi. Keskeisenä ovat Nürnbergin periaatteet, joiden mukaisesti mikään ei oikeuta sotarikoksiin tai rikoksiin rauhaa ja ihmiskuntaa vastaan, ei edes esimiehen käsky, joskin se voidaan huomioida lieventävänä seikkana. Tehokkaat hyvin koulutetut ja kurinalaiset armeijat yleensä noudattavat sodan oikeussääntöjä. Sodan oikeussääntöjen yleiseen noudattamiseen ei voi luottaa, mutta yksittäiselle valtiolle on edullista toimia kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaisesti. (Visuri 1997, 310-311.)

YK: peruskirjan 2 (4) artiklan mukaan

"Kaikkien jäsenten on pidätyttävä kansainvälisissä suhteissaan väkivallalla uhkaamisesta tai sen käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai menettelemästä muulla tavalla, joka on ristiriidassa Yhdistyneiden Kansakuntien päämäärän kanssa."

"Kaikkien jäsenten on selvitettävä kansainväliset riitansa rauhanomaisin keinoin siten, ettei kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta eikä oikeudenmukaisuutta vaaranneta."

Säännöksen sisältämästä voimankäytön kiellosta on muodostunut keskeinen periaate. Säännösten hyväksyminen peruskirjaan oli pitkän kehityksen tulos. Ennen asevoiman käyttöä pidettiin hyväksyttynä valtiokäyttötymisen muotona. Jos hyökkäyssodalle oli olemassa laillinen syy, se nähtiin oikeutettuna. Sodan syiden määrittely jäi valtioille itselleen. (Hakapää 2003, 411.)

Voimankäytön kieltoa pidetään maailmanlaajuisesti hyväksyttynä oikeusperiaatteena, silti se on yksi rikotuimmista ja kiistanalaisimmista kansainvälisen oikeuden periaatteista. Tosiasiassa voimankäytön rajoista keskustellaan konfliktitilanteessa. Kun oikeudelliset johtopäätökset perustetaan kansainvälisen yhteisön reaktiolle, on voimankäytön kiello vaarassa taantua kodifoidusta oikeusjärjestelmästä ennakkotapauksiin perustuvaan järjestelmään. Kylmän sodan aikana eräät kiistanalaisimmat ja poliittisesti tärkeimmät kysymykset koskivat voimankäytön laillisuutta. (Aro & Petman 1999, 4.)

Voimankäytön kiellon peruste ei ole poikkeukseton. Eräissä tilanteissa valtiolla on oikeus turvautua asevoimaan, joko omien tai koko valtioyhteisön etujen puolustamiseksi. YK:n peruskirjan mukaan on kolme mahdollisuutta voimankäyttöön: osallistuminen turvallisuusneuvoston toimeenpanemiin aseellisiin pakotteisiin, toimenpiteet II maailmansodan häviäjävaltioiden uusien hyökkäyspyrkimysten estämiseksi ja itsepuolustus ulkoista hyökkäystä vastaan. Erilaisia tulkintoja on esitetty myös valtion oikeudesta ns. humanitaariseen interventioon ja itsemääräämisoikeutensa toteuttamiseen pyrkivän kansan oikeudesta käyttää asevoimaa. (Hakapää 2003, 424.)

YK:n turvallisuusneuvosto voi peruskirjan VII luvun pohjalta ryhtyä aseellisiin pakotteisiin, jos neuvosto toteaa sen tarpeelliseksi rauhan uhan, rauhan rikkoutumisen tai hyökkäysteon johdosta. Turvallisuusneuvoston aseellisia pakotteita koskeneet päätökset ovat harvinaisia. Korean kriisin puhjettua 1950 turvallisuusneuvosto kehotti jäsenvaltioita puolustamaan Etelä-Koreaa. Päätös tosin tehtiin, kun Neuvostoliitto oli poissa. Persianlahden kriisissä turvallisuusneuvosto valtuutti voimatoimet Irakiin, sen joukkojen poistamiseksi Kuwaitista. Voimatoimiin ryhtyminen on hyväksytty myös entisen Jugoslavian, Haitin ja Somalian väkivaltaisuuksien hillitsemiseksi. Afganistanin tapauksessa on jouduttu tulkitsemaan turvallisuusneuvoston hyväksymän voimankäytön oikeusperustetta. Kysymys on ollut valtuutuksesta vapaaehtoiseen voimankäyttöön. YK ei ole velvoittanut valtioita voimankäyttöön, vaan antanut valtioille valtuudet tai muuten hyväksynyt voimankäytön. Voimankäytön sallittavuuteen liittyy myös kysymys YK:n toiminnasta tilanteissa, joissa turvallisuusneuvosto ei jonkun pysyvän jäsenen vastustuksen takia voi tehdä pakotepäätöstä. Tällöin aloite siirtyy yleiskokoukselle. (Emt, 424-425.)

YK:n peruskirjan 51 artiklan mukaan valtiolla on luonnollinen (inherent) oikeus itsepuolustukseen. Yhdysvaltain ulkoministeri Webster määritteli vuonna 1841 itsepuolustusoikeuden välttämättömyydeksi. Kun muita vaihtoehtoja ei ole, valtiolla on oltava oikeus aseelliseen puolustautumiseen laitonta hyökkääjää vastaan. Artikla 51 on synnyttänyt tulkintavaikeuksia onko tapaoikeus laajemman itsepuolustuksen sallivana vallitseva käytäntö vai artikla 51 tiukasti määriteltynä määräävänä oikeuskäytännössä. Oikeuttaako välitön hyökkäyksen uhka aseellisiin vastatoimiin, vai onko valtion odotettava hyökkäyksen käynnistymistä, ennen kuin voi soveltaa aseellista itsepuolustusoikeutta. YK:n peruskirjan 51 artikla sallii itsepuolustusoikeuden vain jo käynnissä olevaa hyökkäystä vastaan. Tätä tulkintaa voidaan pitää oikeusvarmuuden kannalta hyvänä, koska koska hyökkäyksen tosiasiallinen tapahtuminen on helposti todistettavissa. (Emt, 428-433.)

Hyökkäyksen uhan ja sen välittömyyden osoittaminen voi olla vaikeaa. Käytännön realiteetit edellyttävät tutkinnallista joustoa. Tiukka pitäytyminen hyökkäyksen käynnistymisen vaatimuksessa ennen vastatoimia on oikeusvarmuuden kannalta toivottavaa, mutta soveltuu huonosti nykyaikaiseen sodankäyntiin. Vastarintaan ryhtyminen viivästyy hyökkäyksen kohteeksi joutuneelta maalta, jos valtion pitää odottaa, että vastahyökkäyksen kansainvälisoikeudelliset kriteerit täyttyvät. Vastahyökkäys tulisi sallia, kun hyökkäyksen uhka on pakottava, mutta toimenpiteiden tulee olla suhteutettuna uhan vakavuuteen. Israelin interventiossa Entebben lentokentälle Ugandaan 1976 Israelin kansalaiset olivat vaarassa. Poliittiset ristiriidat estivät turvallisuusneuvostoa ottamasta kantaa, mutta Ugandan hallituksen ilmeinen yhteistyöhaluttomuus edesauttoi Israelin hallitusta lähettämään paikalle sotilasyksikön, joka vapautti panttivangit. Perustuiko Israelin toiminta valtion itsepuolustusoikeuteen jäi tulkinnanvaraiseksi, mutta Israelin toiminta oli ainakin osittain ristiriidassa artiklan 51 kanssa. (Emt, 428-433.)

YK:n peruskirjan mukaan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi joutunut valtio on oikeutettu sekä 'erilliseen' että 'yhteiseen' puolustautumiseen. Säännöksen taustalla on pyrkimys kollektiivisen itsepuolustuksen sallimiseen alueellisten turvallisuusjärjestelyjen puitteissa. Ongelmana on voiko apua antaa mikä tahansa valtio vai onko edellytyksenä avunannolle uhka hyökkäyksestä. Nicaraguan ja Yhdysvaltojen välisessä jutussa kansainvälinen tuomioistuin katsoi, että mikä tahansa valtio on oikeutettu tarjoamaan apuaan hyökkäyksen uhrille. Peruskirja kytkee 51 artiklan mukaisen itsepuolustuksen YK:n kollektiiviseen turvallisuusjärjestelmään. (Emt, 429-433.)

Toimenpiteistä, jotka liittyvät itsepuolustusoikeuden puolustamiseen on heti ilmoitettava turvallisuusneuvostolle. Itsepuolustusoikeuden harjoittaminen ei estä turvallisuusneuvostoa ryhtymästä pakotteisiin. Artiklan 51 mukaan itsepuolustusoikeus jatkuu vain siihen asti, kunnes "turvallisuusneuvosto on ryhtynyt tarpeellisiin toimenpiteisiin kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi". Säädestä voisi tulkita niin, että itsepuolustustoimet voivat jatkua niin kauan kun turvallisuusneuvosto saa tilanteen hallintaansa ja estää laittoman voimankäytön jatkumisen. (Emt, 433-434.)

Laillisuusnäkökulmasta voimankäytön oikeutus tulisi perustella kansainvälisen oikeuden sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti. Näistä tärkein on YK:n peruskirja, jonka säännökset ovat sinänsä varsin selkeärajaisia ja täsmällisiä. Tämä on sekä vahvuus, että ongelma. Naton asevoiman käyttö ei helposti mahdu YK:n peruskirjan määräyksiin. Naton näkökulmasta on kuitenkin vaikea myöntää, että operaatiot tapahtuvat "ahtaasti" määriteltynä laillisuuden ulkopuolella. Siksi laillisuuden sijaan käytetään mieluummin legitimizeetin käsitettä. Näin korostetaan sitä, että operaatiot koetaan monella taholla hyväksyttäväksi, jollei suorastaan välttämättömiksi. (Aro & Petman 1999, 1-2.)

Pääongelmana laillisuusargumentaatiossa on se, etteivät säännöt liian täsmällisinä ota huomioon kulloisenkin kriisin erityispiirteitä, kuten Kosovossa olleita humanitaarisia näkökohtia. Oikeussääntöjen täsmällisyys aiheuttaa tyypillisesti kaksi ongelmaa, "ali- ja ylideterminaation" ongelman. Alideterminaatiossa sääntöjen täsmällisyys sulkee pois tapauksia, joihin kuitenkin haluttaisiin sääntöjen soveltuvan. Ylideterminaatiolla tarkoitetaan tilanteita, joihin säännöt näyttävät soveltuvan, vaikka niitä ei haluttaisi siihen soveltaa. Kosovossa alideterminaatio toteutui, koska YK:n peruskirja ei yleisesti hyväksytyin tulkinnan mukaan salli asevoiman käyttöä humanitaarisiin tarkoituksiin. Jos asevoimaa halutaan käyttää, haetaan oikeutus tähän "ahtaasti" (formalistisesti) ymmärretyin laillisuusargumentaation ulkopuolelta. Operaation sanotaan olevan "legitiimejä" ja vältetään ottamasta kantaa niiden muodolliseen laillisuuteen. Näin "legitimiteetti" toimii ahtaan muodollisen ja moraalipoliittisesti haitalliseksi koetun laillisuusargumentaation pehmentäjänä. Tämä sallii poliittiselle päättäjälle kuten Natolle laajemman toimintavapauden kuin vanhentuneeksi tai jäykäksi koettu oikeusnormisto. (Emt, 1-3.)

Asevoiman käyttö voi olla sekä laillista että legitiimiä kuten itsepuolustussodassa. Itsepuolustussodan laillisuus perustuu YK:n peruskirja 51 artiklaan ja legitimizeetti johtuu moraalipoliittisesta tarpeesta estää hyökkäys. Naton Kosovon pommituksia perusteltiin legitimiysnäkökohdalla. Lainsäätäjän kannalta laillisuuden ongelmaan on kaksi ratkaisua. Voidaan

ottaa käyttöön sääntöä pehmentävä tulkintaperiaate tai luoda säännön ja poikkeuksen säädöstöt. YK:n peruskirjan 2(4) artiklan asetettuun voimankäytön kieltoon on säädetty itsepuolustus oikeutta koskeva poikkeus 51 artiklassa ja asevoiman käyttö on poikkeuksellisesti sallittu YK:n turvallisuusneuvoston alaisuudessa. (Ibid.)

Sallitun voimankäytön määrää rajoittaa suhteellisuusperiaate, joka tulkinnallisena periaatteena pehmentää voimankäyttöä sääteleviä oikeussääntöjä. Kun aseellinen puuttuminen koetaan välttämättömäksi ja yleisesti hyväksytyksi, mutta joudutaan toimimaan oikeusnormiston vastaisesti, väliintulon perusteena käytetään toiminnan legitimiyyttä. Tilanteen lauetuna vanhoja sääntöjä sovelletaan kuten ennenkin. Toinen vaihtoehto on se, että oikeusnormistoa muutetaan joustavammaksi ja legitimi toiminta saavuttaa myös laillisuuden kriteerit. Ongelmana on se, että poikkeustilanteesta muodostuu ennakkotapaus, jota muut valtiot myöhemmin käyttävät hyväkseen. Kyseessä voi olla voimankäyttö, joka ei ole yleisesti niin hyväksytty kuin ennakkotapauksessa. Jos voimankäytön laillisuuden mittari on epämääräinen, moraalisiin ja poliittisiin arvostusnäkökohtiin perustuva, voi voimankäyttöä säätelevä normi kadota kokonaan. (Aro & Petman 1999, 3-4.)

Voimankäyttö tulisi oikeudellisesti sallituksi, jos se koetaan poliittisesti hyväksytyksi. Valtiot ovat kansainvälisen oikeuden sitomia. Nato korostaa mielellään olevansa poliittinen ei oikeudellinen elin, silti Natoa ensisijassa velvoittaa YK:n peruskirja ja järjestön oma 1949 hyväksytty perustamissopimus. Vaikuttaa siltä, että asevoimien kansainvälistä käyttöä koskeva normisto on muuttumassa. Puhtaaseen legitimitettiin eli moraalis-poliittiseen hyväksyntään siirtyminen voimankäytön oikeuttamisperusteena synnyttäisi uuden opin oikeutetusta sodasta. Tähän liittyisi monia käytännön riskejä. Yksi keino ratkaista ongelma laillisuudesta olisi tulkita vanhoja normeja niin, että moraaliset ja poliittiset näkökohdat otettaisiin huomioon paremmin. (Emt, 1-4)

TAULUKKO 1: Tapauskohtaisin perusteluin oikeutettua voimankäyttöä

-omien kansalaisten suojeleminen ulkomailla (Belgian Kongossa 1059-60, Israel Entebben lentokentällä Ugandassa 1976, Yhdysvallat Iranissa 1980 ja Panamassa 1989)

-humanitaarinen interventio toisen valtion kansalaisten suojelemiseksi (Intia Bangladeshissa 1971, Tansania Ugandassa 1979)

- Voimankäyttö valtiota vastaan, joka on antanut aseita tai teknistä apua kolmannelle valtiolle käsin toimiville kapinallisille (Yhdysvaltain apu Nigaraguan contrille)

-toimet uhkaavan hyökkäyksen torjumiseksi (Israelin Egyptin vastaiset toimet 1976)

-toimet valtiota vastaan, joka sallii tai uhkaa sallia kolmannen valtion käyttäen aluettaan hyökkäystoimien suorittamiseen (Yhdysvaltain toimet Kuubaa vastaan sen sallittua Neuvostoliiton ohjusten sijoittamisen alueelle 1962)

-kustotoimenpiteet enempien hyökkäystoimien torjumiseksi (Israelin toimet PLO:n Libanonissa sijaitsevia tukikohtia vastaan 1982)

-dekolonisaation voimaansaattaminen voiman avulla (Indonesian toimet Portugalia vastaan Itä-Timorissa 1970-luvulla)

-itseäänrajoitettujen oikeuksien toteuttamiseksi annettu apu ei-kolonialistisissa tapauksissa (Neuvostoliittoa vastaan suunnattu Yhdysvaltojen ja Pakistanin antama sotilaallinen apu afgaanikapinallisille 1986)

-"menetettyjen" alueiden vapautus (Argentiinan pyrkimys vallata Falklands/Malvinas-saaret 1982)

-aseellinen väliintulo sisällissodassa, kun väliintulo ei tapahdu asianomaisen legitiimin ja todellisen hallituksen kutsusta tai laillisena kollektiivisena vastatoimena laittomalle interventiolle (Vietnamin sota 1964-73)

-voimankäyttö suurvallan etupiirissä (Yhdysvaltojen interventio Grenadaan 1982, Varsovanliiton maiden interventio Unkariin 1956 ja Tšekkoslovakiaan 1968)

-tarkemmin määrittelemätön itseapu (self-help) tärkeiden intressien ajamiseksi (Korfun salmi 1949, Israelin hyökkäys Irakilaiseen ydinvoimalaan 1981)

(Aro & Petman 1999, 12-13.)

Useimmissa näistä tapauksista pyrittiin voimankäyttöä oikeuttamaan itsepuolustus-oikeudella, koska itsepuolustus-oikeus on jokaisen valtion "luonnollinen oikeus" (inherent right). Näin voimankäytön laillisuuden oikeutus perustuu YK:n peruskirjaan tavanomaisesta oikeudesta tai suoraan luonnonoikeuteen, koska sellaisenaan mikään tilanne tai toimi ei ole itsepuolustus-oikeuden ulkopuolella. Laillisuus tai laittomuus on määriteltävä aina tapauskohtaisesti. Toisaalta itsepuolustus-oikeuden voidaan katsoa olevan ainoastaan artiklan 51 mukainen oikeus. Kun oikeus rajoittuu peruskirjan säännöksiin ja tapaoikeutta ei voida soveltaa, on voimankäyttö laillista ainoastaan 51 artiklan mukaisten ehtojen täytyessä. Tämä absoluuttisen ja suhteellisen itsepuolustus-oikeuden välinen jännite näkyy edellisissä esimerkeissä. Yksikään tapauksista ei täyttänyt 51 artiklan mukaista kriteeriä "aseellisen hyökkäyksen" kohteeksi joutumisesta, mutta jokainen tapaus oli oikeutettu tapauskohtaisin perusteluin. (Emt, 12-15.)

Kylmän sodan aikana YK:n kollektiivinen turvallisuusjärjestelmä oli lamaantunut ja normistoa pidettiin yleisesti liian ankarina. Tällöin voimankäytön kiellon poikkeukset koskivat tilanteita, joissa tiukka voimankäytöstä pidättäminen olisi vahingoittanut tai saattanut vahingoittaa valtion oikeuksia. Kylmän sodan päätyttyä kansainvälinen järjestelmä muutti luonnettaan. Blokkien välisten vastakkainasettelujen päättyminen johti nationalismiin nousuun ja etnisten konfliktien ja sisällissotien syttymiseen. YK:n turvallisuusneuvosto aktivoitui toimimaan. Vuoden 1989 jälkeen on turvallisuusneuvoston valtuuttamasta voimankäytöstä tullut yleisempää kuin itsepuolustus-oikeuden mukaisesta yksipuolisesta voimankäytöstä. Myös sisällissotiin ja vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin on puututtu. (Emt, 12-15.)

Kylmän sodan jälkeen clausewitzilainen oletus sodasta voimankäyttönä, jolla pyrittiin saavuttamaan poliittisia päämääriä kyseenalaistettiin. Tämän perustelun mukaan Clausewitz rinnasti sodan ja valtion, koska hänen mukaansa vain valtiot harjoittivat politiikkaa. Kuitenkin monissa 1990-luvun jälkeisissä konflikteissa osapuolina on ollut ei-valtiollisia voimatekijöitä ja keinoina ovat olleet sissisota ja terrorismi. Toisilla sota käyneillä ei ole ollut lainkaan poliittisia päämääriä, sillä sota on käyty järjestäytyneen rikollisuuden, huumekaupan tai rahanpesun verhona. Tällöin päämääränä ei ole ollut rauha (kuten Clausewitzillä) vaan sodan jatkuminen. (Strachan 2010, 18.)

Toisinaan suvereenia valtiota ei ole ollut olemassa (Somalia) tai suvereenius on alistettu korkeammille normeille (Bosniassa humanitaarisen avun turvaaminen). Trendinä kylmän sodan jälkeen on YK-joukkojen määrän kasvu ja se, että YK on alkanut luovuttaa sotilaallisia tehtäviä alueellisten järjestöjen tai suurvaltojen suorittaviksi, kuten Yhdysvaltojen johtama liittouma Persianlahden sodassa ja Naton toiminta Bosniassa. Humanitaarisia tehtäviä on annettu kansalaisjärjestöjen suorittaviksi. (Aro & Petman 1999, 12-15.)

Neta C. Crawfordin (2005) mukaan ennakoiva isku (preemption), jos sitä käytetään tietyissä rajoitetuissa olosuhteissa on yleensä laillista ja viisasta. Ennakoiva sota (preventive war) on yleensä laitonta, ei-legitimoitua, epäviisasta ja hyökkääjän käyttämä toimi. George W. Bushin hallinto pyrki hämärtämään ennakoivan iskun ja ennakoivan sodankäynnin eroa väittämällä, että joukkotuhoaseiden olemassaolo, terrorismi ja roistovaltioiden toiminta edellyttävät ennakoivaa toimintaa. Heidän mukaansa sodan luonne on muuttunut ja aiemman hitaasti syttyvän sodan tilalle on tullut terroritoiminta, jonka seurauksena lyhyellä valmistelulla voidaan aikaansaada tuhoisia iskuja. Yhdysvaltojen tulee olla valmis toimiin, ennen kuin uhat ovat kokonaan todennettavissa. Condoleezza Ricen mukaan uusi teknologia vaatii uutta ajattelua siitä, milloin uhasta tulee välitön

(imminent). (Crawford 2005, 26.)

2.4.2. Ennakoiva sodankäynti ja iskun oikeutus poliittisesti

Carl Schmittin käsite ”partisaani” kuvaa sitä, miten valtio ja sen harjoittama politiikka eivät ole yhteneväisiä, vaan voivat olla täydellisessä ristiriidassa (Complete disjuncture). Partisaanitaistelu on poliittinen taistelu, kun partisaani taistelee valtiota vastaan, mutta hänen toimintatapansa on samanaikaisesti myös valtion toimintapiirin ulkopuolella. Partisaanin toiminta osoittaa, että on olemassa sotia, jotka ovat erilaisia kuin valtioiden väliset sodat ja toisaalta valtiot eivät aina ole ainoita poliittisia vihollisia. Schmitt erottaa selvästi partisaanin arkkityypin. Partisaani ei yleensä ole ammattisotilas, vaan siviili, joka toimii aseellisesti ja uskoo toisten siviilien maassaan olevan vihollisen kätyreitä. Siviilit sota-alueillakin nauttivat yleensä erityistä suojaa, koska eivät ole sotilaita eivätkä käy sotaa. Partisaanityyppisessä sodassa osa siviileistä on vihollisia ja osa taistelijoita. Tämä tekee siviiliväestöstäkin sodankäynnin osapuolen, mikä on todella ongelmallista. Partisaanit ovat eri asia kuin vapaustaistelijat, vaikka partisaanit itse perustelevat aseisiin tarttumistaan maansa puolustamisella vihollista vastaan. Heidän ei katsota omaan laillista oikeutta taistella, eivätkä heitä suojaa sotilaita suojaavat kansainväliset sopimukset. He ovat laittomia (illegal) mutta myös ei legitimoituja (illegitimate) taistelijoita. (de Benoist 2007, 73-74.)

Schmitt on lanseerannut menossa olevan aikakauden kosmopartisanismiksi (the era of the 'global partisan'). Terrorismi ei ole uusi ilmiö, mutta sen kansainvälistyminen on. Onko olemassa tietty voimakkuuskynnys, jolloin terroriteosta tulee aseellinen hyökkäys? Terroristiryhmää on yleensä erittäin vaikea jäljittää, joten ketä vastaan ja mihin vastahyökkäys pitäisi suunnata. On vaikea ajatella, että terroristiryhmän, joka ei toimi valtion rakenteiden sisällä, takia hyökätään johonkin maahan. Paustin mukaan vain, jos maa organisoit, aiheuttaa hankaluuksia, ohjaa tai muuten edesauttaa ei-valtiollisten terroristien aseellisia hyökkäyksiä, voitaisiin ajatella ennakoivaa iskuja tai hyökkäystä terroristeja holhoavaan maahan. Miten erotellaan taistelijat ja ei-taistelijat tapauksessa, jossa isku toteutettaisiin maahan, jossa terroristit toimivat aktiivisesti. Lisäksi terroristit/partisaanit usein toimivat 'immuuneissa kohteissa' ('immune targets'), kuten sairaaloissa ja aiheuttavat siten ongelmia sodankäynnin yleisesti hyväksytyjen pelisääntöjen noudattamisessa ('jus in Bello'). (Bzostek 2008, 227.)

Voivatko valtiot tehdä ennakoivia iskuja terroristeja vastaan? Bushin doktriinin mukaisesti valtio voi toimia ennakoivasti, jolloin ennaltaehkäistään tulevia iskuja. Biggion (2002) mukaan terroristeja vastaan voidaan iskeä ennakoivasti sen jälkeen, kun ne alkavat käyttää aseita. Toisin kuin valtioilla, joilla on laillinen oikeus hankkia aseita, terroristi-/partisaaniryhmästä tulee uhka rauhalle, kun se hankkii aseita. (Bzostek 2008, 227.)

”...The fact that terrorist organisations are amassing weapons and other tools of destruction should be reason enough for striking against them, even before they specify a target... Allowing for a pre-emptive right of self-defense will send the message to terrorist that they have no safe havens and they will be held culpable for the acts they have committed or are contemplating.” (Biggio 2002, 35-36.)

Biggion (2002) mukaan hyökkäys on sallittu, heti jos joku ryhmittymä alkaa hankkia aseita, vaikka ryhmän takana ei olisi valtiollista toimijaa. On vaarana, että hyökkäyksen uhka ei ole niin todellinen, kuin tiedustelutiedot antavat ymmärtää, joten on tärkeää varmistua tiedustelutiedon oikeellisuudesta ennen ennakoivaa iskuja. Emanuel Grossin (2003) mukaan ennakoiva isku on sallittu vain, jos muut keinot mahdollisen hyökkäyksen estämiseksi on käytetty tai isku on ainoa mahdollinen keino vallitsevassa tilanteessa. (Bzostek 2008, 228.)

Michael C. Bonafeden (2002) mukaan on kolme mahdollista tietä mitata iskun suhdetta terrori-iskuun: ”1. silmä silmästä -lähestymistapa (the 'tit-for-tat' or eye-for-an-eye approach) 2. kumulatiivinen suhteellisuus ('the 'cumulative proportionality' approach) ja 3. 'silma-hampaasta' tai 'pelote' lähestymistapa ('deterrent proportionality' approach.)” Bushin Doktriini nojaa laajennettuun suhteellisuuden näkökulmaan ja käyttää pelotetta lähestymistapana. Tarkoituksena on lähettää selvä viesti ja uhata seurauksilla, jotta tulevat iskut estettäisiin jo ennakolta. Tämä kolmas lähestymistapa on kauimpana perinteisestä suhteellisuuden katsantokannasta sekä oikeutetun sodan periaatteen, että kansainvälisen oikeusnormiston kannalta. (Emt, 228.)

Toinen nykyajan haasteista ennakoivien iskujen käytössä liittyy Bushin doktriiniin. Siinä joukkotuhoaseet ja roistovaltiot ovat liitetty yhteen. Toisin kuin terrorismin ehkäisyssä, joukkotuhoaseiden levityksen estämiseen on olemassa kattava oikeusnormisto. Samanaikaisesti kuitenkin, kuten Osirakin tapaus osoittaa, vallitseva systeemi ei estä joukkotuhoaseiden leviämistä vaarallisille hallituksille tai toimijoille. George W. Bushin hallinnon mukaan NTP -sopimus (Non-Proliferation Treaty) on toimiva ”vain jos sen piirissä olevat valtiot toimivat hyvässä uskossa.” Sopimuksessa ei ole välineitä hallita roistovaltioita, jotka huijaavat eivätkä täytä velvoitteitaan.

Sopimus ei kykene rajoittamaan esimerkiksi tiedemiehiä, jotka myyvät laittomasti ydinasesalaisuuksia eniten maksavalle tai terroristeja, jotka yrittävät myydä pommeja laittomasti. (Emt, 229.)

On myös huomionarvoista se, että kuten sanalle ”terrorismi” ei myöskään ”roistovaltio”-käsitteelle (”rogue states”) ole yhteisesti sovittua määritelmää. Robert S. Litwarkin (2000) mukaan termi ”roistovaltio” on ”amerikkalainen poliittinen määritelmä ilman painoarvoa kansainvälisessä oikeudessa. Käsite on ollut käytössä kylmän sodan ajoista lähtien.” Alexander L. Georgen (1993) mukaan ”Lainsuojattomat valtiot ja heidän roistajohtajansa kieltäytyvät hyväksymästä ja noudattamasta joitakin kansainvälisen oikeusnormiston tärkeimmistä säännöistä ja käytänteistä.” Se, mitkä maat luokitellaan roistovaltioiksi vaihtelee eri aikakausina ja sen mukaan kuka tekee määrittelyn. Tällä on tärkeitä seurauksia, kun suunnitellaan ennakoivia sotatoimia. On vaikeaa todistaa, että välitön uhka tulee roistovaltion taholta, jos ei ole edes selvää, mikä valtioista kuuluu tähän roistovaltioluokkaan. Lisäksi tulisi todistaa, että roistovaltioksi ajateltu taho todella uhkaa jotain toista valtiota. (Ibid.)

Se mahdollisuus, että 'roistovaltiot' voivat hankkia joukkotuhoaseita, on aiheuttanut sen, että useat oppineet haluaisivat arvioida uudelleen kriteerit, jotka tulee täyttyä ennen kuin voidaan iskeä ennakoivan itsepuolustusellisesti. Vaikka se, että vastatoimet tulisi suhteuttaa ja kohdentaa oikein aiheuttaa käytännössä ongelmia, on tietty yksimielisyys olemassa välittömän tekijän keskeisestä merkityksestä, kun suunnitellaan ennakoivaa iskuja. Samalla, kun aikataulutusta voidaan siirtää, on oltava tieto vihollisen todellisesta kapasiteetista ja tarkoituksesta, jotta voitaisiin suorittaa ennakoiva isku laillisesti. Kuitenkaan ei ole olemassa mitään standardia, jolla ennakoiva isku voidaan legitimoida. Ennakoivan iskun suorittamisen legitimointi perustellaan aina tapauskohtaisesti. (Bzostek 2008, 230.)

Yksi syy, miksi selkeää standardia ennakoivan iskun laillisuuden toteamiseksi ei ole, on se että, iskut ovat niin harvinaisia. Taylorin (2004) mukaan iskujen harvinaisuudesta johtuen ei ole olemassa instanssia, jossa kansainvälisen oikeuden juristit kehittäisivät käytänteitä tai viitekehystä niistä strategisista tekijöistä, jotka luonnehtisivat välittömän uhan tilannetta ja siten legitimoisivat ennakoivan itsepuolustuksen käytön. Bushin doktriini pureutuu juuri tähän ongelmaan. Doktriini sisältää pohdiskelua ennakoivan iskun laillisuudesta ja siitä mihin asti Bushin hallinto ottaa huomioon kansainvälisen oikeuden normiston. (Ibid.)

Byersin (2003) mukaan lähestymistapa, jonka Yhdysvallat on ottanut, saa jonkin verran tukea kansainvälisestä oikeusnormistosta. Käyttämällä huomattavia resursseja oikeuskäytännön selkiyttämiseen Yhdysvallat on taktisesti tietoinen, että normistolla on väliä. Ongelmana on se, että voimankäytön säännöstö on kaikkein voimakkaimmin politisoitunut kansainvälisen oikeuden säännöksistä. Yhdysvallat työskentelee voimakkaasti sen puolesta, että kansainvälinen oikeus muuttuisi ja kehittyisi vastaamaan nykyajan (ja Yhdysvaltojen) tarpeita. Oikeuden kehittämisessä otetaan huomioon tarkoituksenmukaisuus ja vastavuoroisuus ja tuodaan vähittäistä muutosta radikaalin muutoksen sijasta. Yhdysvallat pyrkii tekemään kehittämistyön yhdessä muiden maiden kanssa konsensushengessä, säilyttäen kansakuntien yhdenvertaisuuden ja itsemääräämisoikeuden periaatteen. Tässä muutostyössään Yhdysvallat toimii Byersin mukaan kansainvälisen oikeuden normaalin kehittämistyön periaatteiden mukaisesti. Täten Bushin doktriini ja sen konkreettinen sovellus Irakissa ja ehkä muuallakin toimisi tärkeänä suunnannäyttäjänä ja perusteena laillisissa ja legitimoiduissa pelisäännöissä (”rule of game”) ennakoivien iskujen tulevaisuuden suunnittelussa ja toteuttamisessa. (Bzostek 2008, 230-231.)

Ennakoivilla iskuilla on haitalliset seurauksensa ja siksi ei ole ollenkaan varmaa leviääkö Yhdysvaltojen käyttämä tyyli legitimoida ennakoivat iskunsa muihin maihin. Jälki-Bushin doktriinin maailmassa ennakoivien iskujen ongelmat ovat edelleen selkeitä ja se saa maat miettimään tarkasti kannattaako ennakoivaan iskuun ryhtyä. (Emt, 231.)

TAULUKKO 2. Voimankäytön kuvaus.

Toiminta	Kansallinen laki	Kansainvälinen oikeus
1.Käynnissä olevaan ampumiseen vastaaminen	varsinainen itsepuolustus	itsepuolustus (aseellinen hyökkäys)
2.Voimankäyttö, kun joku osoittaa aseella ja uhkaa ampua	varsinainen itsepuolustus	ennakoiva voimankäyttö (Preemptive use of force)
3.Voimankäyttö, kun joku hamstraa aseita	ennakoiva (ts. laiton) voimankäyttö (Bushin doktriini)	ennaltaehkäisevä sota (Preventive war)

(Fletcher & Ohlin 2008, 162.)

Kun valtiota uhataan, voimankäytön oikeutuksella on eri tahoilla hyvin erilaisia näkökantoja. Yhdistyneiden kansakuntien näkemyksen mukaan voimankäyttö tulisi rajata minimiin. Jos artikloja tulkitaan kirjaimellisesti, itsepuolustuksen oikeus jopa kiellettäisiin tai rajoitettaisiin minimiin.

Oikeus itsepuolustukseen alkaisi vasta siitä hetkestä, kun vihollinen on jo laukaissut ohjuksensa kohdemaahan. Toisena äärimmäisyytenä on Model Penal Code, joka jo 1962 yritti purkaa itsepuolustuksellista hyökkäyksiä estävää käytäntöä. MPC (Model Penal Code) loi uuden standardin, jonka mukaan voimaa tulisi voida käyttää, kun puolustajalla on perustellut syyt uskoa, että voimankäyttö on välttämätöntä itsepuolustukseksi laitonta voimankäyttöä vastaan siinä tilanteessa. Monet valtiot ovat muuttaneet rikoslainsäädäntöään 1970- ja 1980-luvulla seuraten tätä välittömän välttämättömyyden periaatetta. (Emt, 163.)

Legitimoiu voimankäyttö, jolla on moraalinen ja laillinen peruste on tehokkaampaa kuin vastaavan, mutta ei-legitimoiu voimankäyttö. Jos voimankäyttöä perustellaan itsepuolustuksella tai YK valtuutuksella, se on tehokkaampaa kuin voimankäyttö, jolla rikotaan kansainvälistä oikeutta tai kun voimankäyttö perustuu hyökkäykseen. (Morgenthau 2005, 32.)

Kun MPC (Model Penal Code) luonnosteltiin, perusteena oli tietyt hypoteettiset tapaukset, joita ei voitu kunnolla ratkaista sen hetkiselällä käytännöllä. Tyypillisesti nämä uhat olivat hitaasti eteneviä, mutta väistämättömiä. Kuten, jos terroristit uhkaavat asettaa ydinaseen, joka olisi asetettu räjähtämään vuoden kuluttua. Pommin asettaminen voitaisiin estää, ennen kuin se on paikoillaan, mutta ei sen jälkeen, koska paikalleen asetettuna pommia ei voisi enää havaita. Kuuban ohjus kriisi tulee hyvin lähelle tätä olettamusta. Tapauksessa uhka ei ole välitön, mutta uhka on todellinen ja oikeus lailliseen itsepuolustukseen vaikuttaisi järkevältä. (Fletcher & Ohlin 2008, 163.)

MPC (Model Penal Code) -standardin mukaan Yhdysvallat voisi väittää, että oli välttämätöntä hyökätä Irakiin, koska oli perusteltu syyt uskoa Irakin uhkaavan Yhdysvaltoja, vaikka ennakkoehto vallitsevassa tilanteessa ("on the present occasion") ei täytynyt. Kymmenen vuotta kestäneet YK:n asettamat taloudelliset sanktiot Irakia vastaan ja asetarkastukset, joita Irakiin tehtiin vuosia, eivät antaneet perustetta hyökkäykselle. Mitään erityistä ei tapahtunut, mikä olisi oikeuttanut Yhdysvaltojen hyökkäyksen Irakiin 20. maaliskuuta 2003. Israelin tapauksessa Model Penal Coden edellyttämä ajoitus eli uhka vallitsevassa tilanteessa oli vielä olennaisempi. Israel tiesi, että Saddam Hussein rakensi ydinreaktoria. Kun reaktori olisi paikallaan, Israel ei voinut tietää jalostettiin kouraa pommiin vai siviilitarkoituksiin. Israelilaiset pystyivät uskottavasti väittämään, että vaikka uhka Irakin taholta ei ollut välitön, voimankäyttö oli todennäköistä tulevaisuudessa eli Model Penal Codin retoriikan mukaan ("immediately necessary on the present occasion") itsepuolustuksellinen ennakoiva isku olisi sallittua. (Fletcher & Ohlin 2008, 166.)

Ongelmana näissä argumenteissa on, että se johtaa meitä perustamaan päätökset välttämättömyydestä tehokkuuteen. Itsepuolustukselliset ennakoivat iskut näyttäisivät olevan välttämättömiä (necessary), jos ne perustuvat kustannusten ja iskusta saatavan hyödyn paremmuuteen, iskusta aiheutuvaan uhkaan verrattuna. Yksittäisessä itsepuolustukseen perustuvassa iskussa arviointi on yksinkertaisempaa. On järkevää puolustaa itseään, jos odotettavissa on hengenvaarallinen isku, vaikka sillä kustannuksella, että hyökkääjä kuolee. Oman elämän arvo on suuri. Jos lisää kustannus/hyöty aspektin kansainvälisiin kiistoihin, arvioinnista tulee vielä monimutkaisempaa. Yhdysvallat voisi väittää, että vaara, jonka roistovaltiot aiheuttavat on niin suuri, että puolustajan väkivalta on oikeutettua, jotta riskiä tulevasta hyökkäyksestä voisi vähentää. Kuolonuhrien määrä jää pienemmäksi, jos toimitaan ennakoivasti ja estetään roistovaltioiden toimiminen vapaasti. Tosin tällä perusteella Yhdysvaltojen argumentti Irakin valtaamisesta on perusteeton, kun huomioidaan Irakin valtaamisen aiheuttamat kuolonuhrit. Kuolonuhreja sodasta tuli enemmän, kuin mahdollisesta Irakin iskusta olisi aiheutunut kaatuneita. Valitettavasti tästä aiheutuisi standardi, että kuka tahansa voi missä tahansa tilanteessa toimia itsepuolustuksellisesti. Islamilaisten valtioiden koalitio, joka pelkää Yhdysvallan ennakoivaa itsepuolustuksellista iskua, voisi oikeuttaa Yhdysvaltojen pommittamisen samalla riski/hyöty katsantokannalla. (Ibid.)

Kustannus/hyöty -analyysi puoltaa intervention tekemistä, jos vaara on tarpeeksi suuri. George W. Bushin hallinnon mukaisesti ei ollut epäilystäkään etteikö vaara roistovaltioiden taholta oikeuttanut hyökkäystä. Mutta, jos otamme opiksemme Irakin sodan virheistä, tulisi välittömän uhan standardia puolustaa niitä vastaan, jotka yrittävät helpottaa laillisen puolustuksen säännöstöjä. Israelin hyökkäyksessä Osirakiin ja Yhdysvaltojen Irakin valtauksessa oli kaksi oleellista ongelmaa, joita ei juurikaan ole pohdittu kansainvälisessä oikeudessa. Onko mahdollista säilyttää laillisuus (rule of law), jos hylätään vastavuoroisuuden periaate? Tuleeko legitiimillä voimankäytöllä olla globaali ulottuvuus, joten voimankäytön edellytyksenä on oltava tarkistettavissa olevat faktat? Osirakin tapauksessa Israelin tulisi hyväksyä, että sen oikeus hyökätä reaktoriin Irakissa, oikeuttaa irakilaiset hyökkäämään Israelin Dimonan ydinreaktoriin. Sama pitää paikkansa, kun Yhdysvallat uhkaa vallata Irakin. Invaasio tuli todelliseksi uhaksi Irakille, kun kongressi hyväksyi sitä koskevan lauselman lokakuussa 2002, jolloin presidentti sai luvan hyökätä Saddam Husseinin hallintoa vastaan. Monet tarkkailijat ovat huomanneet, että roistovaltojen Pohjois-Korean ja Iranin motiivi kehittää ydinase on suojautuminen Yhdysvaltojen hyökkäystä vastaan. (Fletcher & Ohlin 2008, 167.)

Olisi houkuttelevaa tehdä ero rauhaa rakastavien demokraattisten valtioiden ja roistovaltioiden välille, mutta tämä katsantokanta halventaa vastavuoroisuuden periaatetta. Immanuel Kantin mukaan on mahdollista erottaa itsemme epäoikeudenmukaisesti käyttäytyvistä vihollisista (“unjust enemies”). Tämän mukaisesti roistovaltioilla, aggressiivisine tarkoituksiperineen ei saisi olla ydinreaktoreita, mutta rauhaa rakastavilla demokraattisilla valtioilla voi olla ydinaseita. Kansallisen tai kansainvälisen lakinormiston pitäisi kohdella kaikkia tasapuolisesti ja olla yleisesti voimassa. Kansainvälisen oikeuden kannalta on ongelmallista käsitellä hyvät -ja pahat pojat käyttö. Carl Schmidt teki eron ystävät ja viholliset käsitteisiin. Kansallisessa lainsäädännössä on kansalaiset (ystävät) ja toiset eli terroristit (viholliset), mutta tätä kahtiajakoa ei voi laajentaa kansainväliseen oikeuteen. Valtiot voivat toimia aggressiivisesti toisia kohtaan, mutta kansainvälisen oikeuden on oltava kaikkia koskeva, aivan kuten YK:n säädökset edellyttävät. Kansainvälinen oikeus perustuu sille ennako-olettamalle, että kaikki valtiot ovat tasavertaisia ja vapaita toimijoita lain edessä. Demokraattisten valtioiden yhteenliittymä ei voi tuomita toisia valtioita ulkopuolisiksi. (Emt, 167-168.)

Jos Israel on oikeutettu hyökkäämään Osirakin reaktoria vastaan, eikö Irak ole oikeutettu puolustamaan itseään hyökkäykseltä? Israel ainakin vastaisi iskurytykseen Dimonan reaktoreihin tulittamalla Irakin pommikoneita. Molemmat voisivat perustella aggressionsa itsepuolustuksella. Kantin mukaan tässä on ongelma. Jos valtioilla on universaali oikeus ennakoivaan itsepuolustukseen seurauksena on maailma täynnä sotaa. Emme voi vaatia itsellemme oikeutta ennakoivaan sotaan ja samalla kieltää sitä toisilta. Sääntöjen pitää olla samat kaikille. Kun hyökkääjä hyökkää on puolustautuvalla oikeus käyttää voimaa, mutta hyökkääjä on syyllistynyt murhaan tai ainakin laittoman aggression käyttöön. Puolustajan tulee odottaa siihen asti, että hyökkäys on välittömästi tulossa, jotta puolustaja varmistuu oman aseiden käytön, puolustautumisen olevan laillista. (Emt, 169.)

Kaksi perustavanlaatuaista edellytystä laillisen aggression käytölle on julkisuus ja vastavuoroisuus. Hallinnon vaihtaminen toisessa maassa ei voi olla laillisen hyökkäyksen peruste. Kun julkisesti esitetyistä todisteista hyökkäyksen puolustamiseksi (Irak) oli erimielisyyttä, hyökkääjä voi katsoa tekonsa olevan oikeutettu, mutta sivusta seuraavat valtiot voivat luokitella hyökkääjän teon rikolliseksi. Julkisuuden periaate on kriittinen itsehallinnoivassa (self-administrating) lainkäytössä. Ei ole olemassa oikeusistuinta, joka määrittää tosiasiat meneillään olevassa konfliktissa. Vain yleinen mielipide voi määrittää onko Yhdysvalloilla riittävä peruste WMD:n mukaiseen hyökkäykseen Irakiin. (Ibid.)

Vastavuoroisuus on väärin ymmärretty nykyisin ja johtaa epäsymmetriseen sodankäyntiin. Miten Bushin hallinnolla on oikeus kiduttaa terrorismista epäiltyjä? Bushin doktriinin mukaisesti kidutus on sallittua terroristeihin tietojen saamiseksi, mutta vastavuoroisuutta rikotaan, koska katsotaan, että länsimaalaisia ei saa kiduttaa tietojen hankkimiseksi. Jos demokraattiset valtiot käyttävät kidutusta estääkseen siten saaduilla tiedoilla tulevaisuuden terroritekoja, pitäisi myös vihollisilla olla oikeus kiduttamiseen vastavuoroisuuden nimissä. (Fletcher & Ohlin 2008, 170.)

Onko vallan tasapainon säilyttäminen tietyllä alueella peruste ennakoivalle sodalle? Täytyvätkö välittömän uhkan, vastavuoroisuuden ja julkisuuden standardit, kun hyökätään ennakoivasti? Kantin mukaan alueellisen voimatasapainon muutos oli riittävä peruste oikeuttamaan sotilaallisen puuttumisen uhkaavaan tilanteeseen. Kuuban kriisissä presidentti Kennedy katsoi ohjusten sijoittamisen Kuubaan muuttavan alueellista voimatasapainoa Yhdysvaltojen tappioksi. Mutta siihen aikaan Yhdysvaltojen toimia kritisoitiin. Myöhemmin Kennedyn toimia on keuhuttu ja arveltu, että ne estivät ydinsodan. (Emt, 174-175.)

Pearl Harbourin ennakoiva isku oli Japanin tapa puolustautua alueellisen voimatasapainon muutosyritykseen. Yhdysvaltojen Tyynenmeren laivasto uhkasi Japanin vaikutusvaltaa Tyynellämerellä ja lisäksi Japanin öljyn kuljetus oli vaarassa. Yhdysvaltojen kannalta laivasto Pearl Harbourissa ei ollut uhkaava, provokatiivinen tai aggressiivinen. Japanin kannalta vastakkainasettelu oli ilmeinen, ja Japani hyökkäsi ennakoivasti säilyttääkseen vaikutusvaltansa ja Kiinan valloitukset. Kansainvälisesti Pearl Harbourin isku tuomittiin laittomana sotatoimena. Mutta, jos hyväksytään alueellisen vallanjaon muutoksen estämisen perusteena voimankäytölle Japanin isku on perusteltavissa legitiimiksi. Ongelmallista tässä on se, että Yhdysvallat muuttaa aina voimatasapainoa omaksi edukseen ja seurauksena olisi se, että Yhdysvallat on useiden vihollistensa oikeutettujen ennakoivien iskujen kohdemaana. Voimatasapainon puolustaminen oikeutetuilla ennakoivilla iskuilla ei tunnu kestävältä ratkaisulta. Laillisen puolustuksen doktriini tulee olla kaikille sama. (Emt, 175-176.)

Realistisen koulukunnan mukaisesti valtiot toimivat usein oman kapean hyötynäkökulman mukaisesti ja näin Yhdysvallatkin perustellessaan oikeuttaan iskeä ennakoivasti tai käydä ennaltaehkäisevää sotaa. William C. Wohlforthin (2010) mukaan klassinen realistinen sanonta kuuluu ”epäinhimillisuus on vain ihmillisyyttä paineen alla” (”Inhumanity is just humanity under pressure”). Realistisen teorian mukaan voimakeskittymä on myös tyypillistä maailmanpolitiikassa, sosiaalinen ylivalta ja materiaalien hallinta keskittyy ja valta kasaantuu tietyille toimijoille.

2.5. Sun Tzu ja ennakoivat iskut

Sun Tzun aikana 2000-2500 vuotta sitten filosofit ja kuninkaat erottivat oikeutetun ja epäoikeudenmukaisen sodan. Kirjan mukaan "valistuneella prinssillä" oli moraalinen oikeus hyökätä "moukkamaiseen ja mustaan" valtioon. Samalla "prinssi" voisi levittää sivistystä barbaareille, rangaista juonittelijoita tai ojentaa tuhoutumassa olevaa valtiota. Sun Tzun mukaan tällaiset rangaistukset ovat "sopusoinnussa Taivaan tahdon kanssa". (Griffith 2007, 42.)

Sun Tzun aikakaudella käytiin laajaa keskustelua sodan oikeutuksesta ja ammattisoturit ja filosofit olivat hyvin tietoisia oikeutetun sodan merkityksestä joukkojen moraalille. Sodan oikeutuksen oppi (dao) sisältää sodankäynnin ja joukkojen hallinnan ja moraalin luomiseen oikeuttavan poliittisen, maailmankatsomuksellisen ja moraalisen järjestyksen ja periaatteen. (Nojonen 2005, 39.)

Sun Tzun avaussäe on yleisavain kiinalaisen sotapäällikön filosofiaan: "Sota on valtion elinkysymys ja sitä on tutkittava huolellisesti." Aseellinen kiista ei siis ole säännöttömyys vaan "toistuvaa tietoista toimintaa ja siksi järjellisesti eriteltävissä." Sun Tzu uskoi moraalisen ja älyllisen ylemmyyden olevan ratkaisevia tekijöitä sodassa ja mikäli näitä tekijöitä sovelletaan oikein voidaan sotaa käydä menestyksellisesti. Sotaa tuli edeltää toimia, joilla voittaminen käy helpoksi. Sotaan ei saisi koskaan ryhtyä harkitsemattomasti eikä vastuuntunnottomasti. (Griffith 2007, 49.)

Sodankäynnissä on kysymys taistelevien osapuolten ja ympäristön ainutlaatuisesta voimankäytön mahdollisuudesta eli voimakapasiteetista, joka kuvaa taistelun perusolemusta. Taistelun ja sodankäynnin ominaispiirteitä ovat tilannesidonnaisuus, ainutlaatuisuus ja jatkuva muutos. Voimakapasiteetti tulee ymmärtää toisen osapuolen tuottamaksi voimaksi ja sitä voidaan manipuloida ja ohjata omaksi hyödyksi. Tai Gongin mukaan aggressiivisessa hyökkäyksessä voimakapasiteettia tulee harjoittaa vihollisen liikkeiden kanssa sopusoinnussa ja muutokset syntyvät kahden armeijan välisessä taistelussa. Voitokas sota edellyttää Sun Tzun mukaan tilanteen punnitsemista ja voimatasapainon järkyttämistä omaksi eduksi. (Nojonen 2005, 40-43.)

Mestari sotataidossa kykenee lyömään vastustajan suunnitelmat jo ennakkoon ja hajotti hänen liittoumansa ennen sodan käynnistymistä. Vakoojat ja agentit toimivat Sun Tzun mukaan tehokkaasti kylvään epäsofia, kooten tietoa ja lietsoen kumousta vastustajan leiriin. Vihollinen tuli eristää, hänen moraalin tuho ja tällä pyrittiin taittamaan vihollisen selkäranka. Jos näillä keinoin

ei pystytty lyömään vihollista, vasta sitten oli lupa tarttua aseeseen ja käynnistää sota voiton saavuttamiseksi. Tavoite oli voittaa lyhyimmässä mahdollisessa ajassa, mahdollisimman pienin menetyksin ja mahdollisimman pienellä voimankäytöllä. Ja tavoitteena oli myös aiheuttaa viholliselle mahdollisimman pienet menetykset. (Griffith 2007, 49.)

Psykologiseen sodankäyntiin ja informaatioidankäynnin perusteisiin kuuluu samat alkutoimenpiteet kuin Kiinassa 2500 vuotta sitten. Yhdysvaltojen hyökkäystä Irakiin edelsi massiivinen informaatioidankäynti, jolla pyrittiin demoralisoimaan irakilaiden sotilaiden taistelutahto, tässä pitkälti onnistuenkin. Sun Tzun metodi, että tuloksiin pyritään mahdollisimman pienin menetyksin ja pienimmällä vaivalla, aiheuttaen viholliselle mahdollisimmat pienet menetykset toteutui nähdäkseni myös Yhdysvaltojen iskussa Osama bin Ladenin kotiin Pakistanin Abbottabadissa toukokuun alussa 2011.

Sun Tzun mukaan kansallinen yhtenäisyys on voittoisan sodan perusedellytys ja kansallisen yhtenäisyyden voi aikaansaada vain hallitus, joka huolehtii kansalaistensa hyvinvoinnista eikä sorraheitä. Sun Tzun teorit perustuvat Sun Hsinginyen mukaan "armeliaisuuteen ja oikeudenmukaisuuteen". Sota liitettiin välittömästi politiikkaan, liittosuhteisiin tai niiden puuttumiseen ja kotirintaman yhtenäisyyteen ja armeijan korkeaan moraaliin vastakohtana vihollisen hajaannukselle. Teoriallaan Sun Tzu "yrityi luoda realistisen pohjan suhteellisen voiman järkipäiselle arvioimiselle". Sun Tzun käsitys henkisten, moraalisten, fyysisten ja ympäristötekijöiden vaikutuksesta sodassa osoitti selvänäköisyyttä, jolla on käyttöä vielä nykyäänkin. (Griffith 2007, 50.)

Sun Tzu erotti toisistaan kansallisen strategian ja sotilasstrategian. Suhteellista voimaa arvioidessa hän otti tarkastelun alle viisi kohtaa. Inhimillinen tekijä sisälsi moraalin ja johdon ominaisuudet. Fyysiset tekijät sisälsivät maaston ja sään ja viimeisenä doktriini eli oppi sodankäynnistä. Vain jos ylivoima oli selvä temppeleineuvosto ryhtyi laskemaan numeerista voimaa, joka ei Sun Tzun mukaan ollut ratkaiseva tekijä. Sun Tzu piti tärkeänä joukkojen laatua, kuria, palkkioiden ja rangaistusten käyttöä ja koulutusta. Hän ei myöskään pitänyt tavoitteena vihollisen armeijan tuhoamista, kaupunkien hävittämistä eikä maaseudun autioittamista. "Aseet ovat onnettomuuksien enne, niihin on turvauduttava vain, kun muuta vaihtoehtoa ei ole." (Ibid.)

Voisi ajatella, että Yhdysvallat olisi voinut toimia hienovaraisemmin Irakissa suhteessa maassa olleisiin valtarakenteisiin ja infrastruktuuriin. Säilyttämällä enemmän maan infrastruktuuria

yhdysovaltalaiset olisivat päässeet poistumaan maasta aiemmin ja vähemmän kustannuksin. Afganistanissa yksi syy maan kaoottiseen nykytilaan on Neuvostoliiton harjoittama hajota ja hallitse -politiikka 1980-luvulla ja maan kasteluverkoston järjestelmällinen tuhoaminen, joka vaikutti siviilien elämää tuntuvasti. Sun Tzun neuvo antaa vihollisen kärsiä mahdollisimman vähän on jäänyt molemmilta suurvalloilta noudattamatta.

Sun Tzun oppien mukaan sodankäynti perustuu ennakoivasti vihollisen toimiin vaikuttamiseen ja harhauttamiseen, salailuun ja näennäisen luomiseen. Vihollista pyritään hämmentämään ja samalla taitava kenraali kätkee todellisen asemansa ja tavoitteensa. Tärkein maalitaulu on vastapuolen komentajan ajattelu. Sun Tzun mukaan tulee hyökätä vihollisen suunnitelmia vastaan. Taitava kenraali tietää, että "pitkittyneet kampanjat tyhjentävät valtion kassan ja kuluttavat joukot, hinnat kohoavat ja ihmiset ovat nälkäisiä." Sun Tzu: "Yksikään maa ei ole koskaan hyötynyt pitkittyneestä sodasta." Taitava komentaja iskee vain silloin, kun voitto on varma ja ottaa vain laskelmoituja riskejä. (Griffith 2007, 51-53.)

Taistelun päämääränä on saavuttaa voimatasapainoetu keskittämällä voima liikkeen tai asemoinnin avulla. Liikkeellä pyritään aiheuttamaan hämmennystä ja sekasortoa vihollisessa. Tarkoituksena Sun Tzulla on siirtää toiminnan painopiste haluttuun paikkaan ja asemoinnin avulla aiheuttaa epätietoisuutta, jonka avulla hyökkääjä saavuttaa edun. (Nojonen 2005, 44.)

Yhdysvallat käy pitkittyneitä sotaa Afganistanissa. Yli 100 000 miehen pitäminen lähes toisella puolella maailmaa käy Yhdysvalloille hyvin kalliiksi. Yhdysvaltojen presidentti Barack Obaman mukaan joukkoja aletaan vetämään 2011 elokuussa vähitellen. Mutta varsinainen vetäytyminen alkaa vasta muutamien vuosien kuluttua. Sun Tzu: "Kuten vedellä ei ole pysyvää muotoa, ei sodassakaan ole pysyviä olosuhteita." Yhdysvaltojen oli lähes mahdotonta ennustaa mihin operaatio Afganistanissa johti ja alunperin ei varmaankaan ollut tarkoitus juuttua pitkäkestoiseen sotaan. Sotaan, joka alkaa saada epäonnistuneen Vietnamin sodan piirteitä. (Hägglund, 2011.) Mutta miten poistua kunniakkaasti, ilman, että jälkeen jää alkava sisällissota.

Sun Tzulle aika on kriittinen määre, joka on huomioitava sodankäynnissä. Sodankäynnissä tulee pyrkiä mahdollisimman nopeaan ja perusteelliseen voittoon, koska sodankäynti on kuluttavaa ja vaarallista. Kun joukot saavuttavat nopean voiton, ne tulee palkita. (Nojonen 2005, 46.)

” Vaikka sodankäynnin mielettömästä nopeudesta on kuultu, ei vielä ole nähty älykkäästi pitkitettyä sotaa. Mikään valtio ei ole koskaan hyötynyt pitkitetystä sodankäynnistä” (Sunzi 2005, 46.)

3. ENNAKOIVA SODANKÄYNTI

3.1. Ennakoivat iskut historiallisessa perspektiivissä

Vuonna 1941 joulukuussa japanilaiset hyökkäsivät Pearl Harbouriin, Yhdysvaltojen laivaston Tyynenmeren tukikohtaan ja upottivat kuusi taistelualusta. Hyökkäys heikensi amerikkalaisten sotilaallista valmiutta operoida läntisellä merialueella. Japanilaisten hyökkäys osoitti amerikkalaisille konkreettisesti yllätysyökkäyksen vaarat ja sen mitä seurauksia voi olla, kun ei ole sotilaallisesti valmiustilassa. Hyökkäyksen onnistuminen oli amerikkalaisille hyvin traumaattinen kokemus, mutta myös yhdisti kansaa sodan ratkaisemiseksi. Kuitenkin USA:n ja Japanin vihollisuudet Tyynellämerellä olivat jatkuneet jo vuodesta 1914. Japanille hyökkäys oli seurausta taloudellisista ja geopoliittisista ongelmista ja toisaalta puolustuksellinen toimi. Oliko hyökkäys ehkäisysotaa vai ennakoiva isku? Japanilla ei ollut todisteita, että sota Yhdysvaltojen kanssa olisi väistämätön tai että Yhdysvalloilla oli aikomus hyökätä. Pearl Harbourin isku täyttää ennakoivan iskun kriteerit. Japanilaiset käyttivät hyväksi yllätystä hyökätessään ja varmistivat itselleen sotilaallista hyötyä tulevaisuudessa. (Shue & Rodin eds. 2007, 23.)

Ehkäisysodan esimerkkinä ennen vuotta 1941 on käytetty Preussin seitsemän vuoden sotaa 1756. Fredrik Suuri arveli itävaltalais-venäläisen allianssin hyökkäävän Ranskan tukemana, ehkä seuraavana vuonna. Kolmelta suunnalta tuleva isku olisi tuhoisa Preussille. Fredrik Suuri päätti hyökätä ensin, ennen kuin allianssi saisi kerättyä voimansa. Preussin kuninkaan toimintaa pidettiin viisaana ja kaukonäköisenä. Teoksessaan *De jure belli et pacis* (1625), Hugo Grotius väitti, että hyökkäys toista osapuolta vastaan on oikeutettu jos tulevaisuus ilman hyökkäystä huononisi nykyhetkestä. Grotiuksen järkeily perustui illuusiolle, että oli olemassa absoluuttista turvallisuutta.

Fredrik Suuren hyökkäys oli Grotiuksen mukaan luonteeltaan puolustuksellinen ja siksi hyväksyttävä tapa toimia. Preussi oli tilanteessa, jossa sota oli välitön uhka lähitulevaisuudessa ja hyökkäys oli välttämätön keino turvata Preussin tulevaisuus. (Emt, 23-24.)

Alberto Gentili, siviilioikeuden professori Oxfordissa 1587 julisti *De jure belli* (1588, uusintapainos 1598) teoksessaan, ettei kenenkään tulisi altistaa itseään vaaralle. Kenenkään ei tulisi antautua iskettäväksi, ellei ole hölmö. Yksilön tulee vastustaa ei vain meneillään olevaa hyökkäystä vastaan vaan myös mahdollista tulevaa hyökkäystä vastaan.

”No one ought to wait to expose himself to danger. No one ought to wait to be struck unless he is a fool. One ought to provide not only against an Offense which is being committed, but also against one which may possibly be committed.” (Emt, 24.)

3.2. Ennakoivien iskujen oikeutus

Yhdysvaltojen määrittää sotilaallisessa doktriinissaan ennakoivien iskujen ympärille rakentuvan koodikielen ja käsitteistön. Nämä tulevat esille Yhdysvaltojen kansallisesta turvallisuusstrategiasta (National Military Strategy of the United States of America ja National Defence Strategy of the United States of America) Mahdollinen katastrofaalisia seurauksia aiheuttava ennakoiva isku Yhdysvaltoja, Yhdysvaltojen intressejä tai sen liittolaisia vastaan voi tehdä välttämättömäksi itsepuolustuksen ja ennakoivan iskun oletettua hyökkääjää vastaan. Saman dokumentin mukaan uhkaava voimankäyttö ja pakottaminen tulee olla luonteeltaan ennakoivaa, jotta estetään mahdolliset hyökkäykset Yhdysvaltoihin tai sen kumppanuusvaltioihin. Uhkaavassa hyökkäyksessä voi olla biologisia, kemiallisia tai ydinkäyttöisiä aseita ja ne uhkaavat kohdemaan siviiliväestöä. Näitä ennakoivaa voimankäyttöä puoltavia dokumentteja löytyy sekä vuoden 2002 että 2006 turvallisuusstrategioista (National Security Strategies). (Bzostek 2007, 221.)

Kuinka tätä ennakoivan iskun oppia voi toteuttaa käytännössä? Miten on mahdollista tehdä vastaisku iskuun, joka tapahtuu tulevaisuudessa? Miten saadaan tarpeeksi aukottomasti todistettua, että vihollinen on iskemässä ja on pakko iskeä ensin maan intressien turvaamiseksi. Miten välitön

vaara todennetaan ja uhka suhteutetaan kansainvälisen oikeuden säädöksiin ja oikeutetun sodan periaatteisiin. (Ibid.)

Ennakoivat iskut sijoittuvat kansainvälisen oikeuden, oikeutetun sodan tradition ja kansainvälisen turvallisuuspolitiikan keskustelun kannalta harmaalle alueelle. Jokaisessa näissä aspekteissa tulee eteen kysymys laillisuudesta, legitimitetistä tai hyötynäkökohdista. Ennakoivia iskuja perustellaan epämääräisillä ja monimerkityksellisillä vastauksilla ja käytetty retoriikka on sameaa. Esimerkiksi kansainvälisen oikeuden ja oikeutetun sodan tradition mukaan ennakoivat iskut ovat sallittuja tietyissä tilanteissa. (Ibid.)

Jarno Limnellin (2009) mukaan uhkakuvan tuottaminen on samanaikaisesti toivottua ja ei-toivottua. Poliittisesti asialle saadaan suurempi painoarvo, kun ne tuodaan esille vakavina ja todenperäisinä uhkina. Uhkakuvia rakennetaan paitsi materiaalisten tekijöiden pohjalle, mutta myös puitteistamalla uhkia sosiaalisessa todellisuudessa ja nämä yhdistetään poliittiseksi uhkatodellisuudeksi. Yhteisesti hyväksytyt uhkakuvat oikeuttavat toimijoita ryhtymään toimenpiteisiin uhan hallitsemiseksi. Uhkakuvilla pyritään ohjaamaan resurssien kohdentamista ja ylläpitämään tai kasvattamaan toimijan valtapoliittista asemaa ja lisäämään uhkille annettavaa poliittista ja yhteiskunnallista arvoa. Limnellin mukaan ”uhkakuvilla tehdään politiikkaa ja politiikalla uhkakuvia”. (Limnell 2009, 395-396.)

3.2.1. Ennakoivat iskut informaationsodankäynnin keinoin

Pelko on nykyäänkin sodan aloittamisen päämotiivi. Hobbesin mukaan inhimillisen yhteiselämämme kivijalka on tapetuksi tulemisen pelko. Liittoutuneen pommikoneet Bagdadin taivaalla vuonna 1999 ja Sarajevon sala-ampujat ja puolisoitaalliset partiojoukot pyrkivät näännyttämään vihollisen pelolla iskemällä arkitodellisuuden pirstaleiksi. Pahoinpitelyt, raiskaukset ja silpomiset ovat osa psykologista iskua, jolla ei pyritä tappamaan, vaan estämään ihmisiä elämästä arjessa. (Hèlen 2000, 60).

Sun Tzun filosofian mukaisesti informaationsodankäynnin periaatteena on voittaa sota toisin keinoin hyökkäämällä vihollisen ja sen komentajan ajatteluun ja suunnitelmiin, niin, että aseisiin ei tarvitse tarttua. Onnistunut ennakova isku informaationsodan keinoin säästää ihmishenkiä ja resursseja.

Perinteisen sodankäynnin ohella sodasta on tulossa veretön taistelu, jossa käytetään tietokoneita tiedon ylivallan saavuttamiseksi. Informaationsodankäynnissä ihmisiä ei välttämättä kuole tai he eivät kärsi sodasta, vaan sotatila muistuttaa rauhan aikaa, jossa tiedonvälityksen avulla edistetään omia tarkoituksia. Sota, joka on kaikkialla, vaikka sitä ei ole olemassa, sillä informaationsodankäynti on kuin peli, jota pelataan hämärillä säännöillä ja konseptilla. Kulttuurisesti informaationsodankäynti on amerikkalainen tuote. (Huhtinen & Rantapelkonen 2001, ix-x.)

Koska informaatioteknologian ammattilaisilla ei ole taloudellisen kilpailun vuoksi mahdollista odottaa sotilasorganisaatioiden näkemyksiä tapahtuneesta, sotilasorganisaatiot tuottavat nykyään itse uutisia. Psykologinen operaatio voidaan nähdä omalle joukolle tai vastustajalle suunnatuksi "uutisoinniksi". Ainoa mahdollisuus tulla kuulluksi nykyajan mediayhteiskunnassa, on tuottaa materiaali itse mediaan. Sotilasorganisaatioissa on media-, tiedotus- ja psykologisten operaatioiden ryhmiä, joita käytettiin muun muassa Persianlahden sodassa. (Huhtinen 2002, 166-167.)

Psykologisen operaation tavoite voi olla vastustajan propagandaan ja mediahyökkäykseen vastaaminen ja niiden kieltäminen tai omien operaatioiden oikeuttaminen, kiilan lyöminen vihollisen joukkojen ja heidän komentajiensa väliin tai oman sotilasylivoiman osoittaminen. Viholliselle yritetään osoittaa, että vastaan paneminen johtaa suuriin tappioihin. Psykologiset operaatiot vaativat aikaa ja perimmäisenä tarkoituksena on tappiomielialan luominen vastustajien mieliin. Konfliktin lopputulos pyritään esittämään vastapuolelle tappiollisena ja kyseenalaistamaan vihollisen henkiinjääminen konfliktin lopussa. (Emt, 171-172.)

Perinteisen kiinalaisen strategisen maailman yksi tärkeimmistä elementeistä on psykologinen sodankäynti ja mielikuvien hallinta. Näiden operaatioiden mahdollisuudet ovat lähes rajattomat, mutta tietyt lainalaisuudet tulee ottaa huomioon. Harhaanjohtavan informaation, jota viholliselle tarjotaan tulee olla uskottavaa, vihollisen maailmankuvaan sopivaa ja jopa sitä tukevaa. Viholliselle tulisi tuottaa loogista ja uskottavaa tietoa ja harhaanjohtavan tiedon on pohjaututtava todellisiin faktoihin, lainalaisuuksiin ja todennäköisiin vaihtoehtoihin. Samalla tulisi tarjota viholliselle tilaa oivaltaa ja tehdä halutut päätelmät itsenäisesti, jolloin informaatio, päättelyprosessi ja lopputulos vaikuttavat vihollisesta uskottavilta. (Nojonen 2008, 66-67.)

Informaationsodankäynti vaatii motivoituneita ja korkeasti koulutettuja joukkoja yhä alhaisemmilla sotilasorganisaation tasoilla. Rauhan ja sodan välinen raja on hämärtyneessä ja siksi uusien välineiden ja menetelmien vihamielinen käyttö on pystyttävä havaitsemaan mahdollisimman

varhain. Näiden menetelmien vihamieliseen käyttöön on suhtauduttava kuin sodankäyntiin. Eitappavat järjestelmät, pakolaisuus, siirtolaisuus, terrorismi ja kauppasota sekä piilojärjestöjen käyttö ovat kaikki uusia informaatioidankäynnin menetelmiä. Informaatiopalvelut ovat helposti haavoittuvia ja ne tarvitsevat runsaasti huoltoa. Kaikki informaatio on verkottunutta ja ohjelmistoista riippuvaista. Tieto ei ole hierarkkista. Sodasta on tullut tietopohjaista ja käsitteellistä. (Huhtinen 2002, 179-180.)

Informaatioajan uhkakuvat ovat epämääräisiä. On liki mahdotonta sanoa onko informaatioverkossa oleva virus sisä- vai ulkopuolella. Informaatioaika antaa ihmisille enemmän arvoja, jotka muistuttavat poikkeus- ja kriisitilan arvoja. Tuntemme olevamme yksin, vaikka olemme lähes koko ajan yhteydessä muihin. Yhdysvallat käytti perinteistä propagandaa Afganistanissa muun muassa pudottamalla propagandaa suoltavia radiovastaanottimia ja lentolehtisiä. Propagandan taustalla on logiikka. Logiikka on kuvaus kahden tai useamman premissin tuottamasta johtopäätöksestä. Vallitseva asiantila ei ole looginen tai epälooginen, vaan tosi tai epätosi. Kun tapahtuman logiikkaa manipuloidaan syntyy propaganda. (Emt, 189-190.)

Seuraavassa esimerkissä logiikan väärinkäyttöä.

Premissi 1: uusi vihollinen on näkymätön.

Premissi 2: bin Ladenin olinpaikkaa ei tiedetä.

Johtopäätös: bin Laden on näkymätön.

Bin Laden on tässä merkityskokonaisuus, joka uhkaa länsimaista turvallisuutta, koska hän voi ilmaantua keskellemme koska tahansa väkivaltana, sairautena, vierautena, pelkona tai onnettomuutena. (Ibid.)

Informaation noustessa yhteiskunnan tärkeimmäksi tuotannontekijäksi uuden tiedon tuotanto ja siihen käsiksi pääseminen on strategisesti elintärkeää. Myös digitaalisen teknologian käyttöönotto kasvattaa yksilöllistä ja kotoa käsin tapahtuvaa informaation kulutusta. Informaatioyhteiskunta on kuitenkin hyvin haavoittuvainen ja tarvitsee vahvan tuki- ja suojaverkon. (Huhtinen 2002, 194.)

Sodankäynti on yhä enemmän taistelua mielikuvista (images). Tieteen kehityksen mahdollistamat uudet sodankäynnin muodot aiheuttavat myös uusia moraalisia ongelmia. Yksi näistä on tila ja resurssit. Jos länsimaiset sivilisaatiot siirtyvät demokratian ja ihmisoikeuksien kunnioittamisen

sijaan ”tässä ja nyt kaikki mulle heti” elämäntyylisiin, voi tulevaisuus olla hyvinkin kaoottinen kaikille. (Huhtinen & Rantapelkonen 2001, 100-101.)

Sakari Ahvenaisen (2002) mukaan vihamielisen vaikuttamisen keinoja ovat fyysinen, elektroninen, psykologinen, taloudellinen ja poliittinen, kemiallinen, biologinen, ja tiedollinen vaikuttaminen. Tavanomaisena sodankäyntinä voidaan käsittää vihamielinen fyysinen vaikuttaminen. Tällöin yli 50% vaikuttamisesta saadaan aikaiseksi fyysisen vaikuttamisen avulla. Vihamielisessä tiedollisessa vaikuttamisessa informaatioidankäynti on vihamielistä vaikuttamista, jossa päävaikuttamisväline on informaatio. Fyysinen ja elektroninen vaikuttaminen voivat tukea informaatioidankäyntiä. Varsinaista informaatioidankäyntiä ei vielä ole käyty, mutta jotkut joukot kuten hakkeriryköt (tietoverkkoja suojaavat yksiköt) ja informaatiota käsittelevät tiedusteluyksiköt voidaan jo lukea informaatioidankäynnin joukoiksi. (Ahvenainen 2002, 34.)

Tiedollisella vaikuttamisella on aina ollut suuri merkitys sotamenestykseen. Sun Tzun mukaan sotataidon huippu ei ole sadan taistelun voittaminen sadasta taistelusta, vaan sodan voittaminen ilman taistelua tahdolla, tiedolla, psykologialla ja asetelmilla. Tiedon suuria mullistuksia sodankäynnissä ovat olleet sähkömagneettisen spektrin, tietokoneen ja tietoverkkojen käyttöönotto. (Emt, 34-35.)

Informaatio on ollut ja tulee olemaan yksi sodankäynnin merkittävä osatekijä. Yhdessä muiden tekijöiden kanssa informaatioteknologia on muuttanut sodankäyntiä merkittävästi. Suuria muutoksia ovat saaneet aikaan sähkömagneettisen spektrin käyttöönotto eli lennätin, puhelin, radio ja tutka, (syvä taistelu) sekä tietokone sodankäynnin välineenä (automaatio, nopeus, tarkkuus). Kolmantena ja uusimpana tulee tietoverkkojen käyttö (informaatioidankäynti). Informaatioteknologia sodankäynnissä toimii välineenä (käyttö), maalina (puolustus) ja aseena (hyökkäys). Eli sodankäynnin osatekijänä ovat tietokoneet, ohjelmistot ja tietoverkot. Samalla nämä myös muuttuvat sodankäynnin kohteiksi ja vaikuttamiskeinoiksi. Näin sodankäynnin sisäiset suhteet muuttuvat ja sodankäynti monimutkaistuu jälleen. (Emt, 35-40.)

Tietokoneiden tehon lisääntyminen on luonut teknisen älyn, joka tulee muuttamaan ja dominoimaan tulevaisuuden sodankäyntiä. Tekoäly muuttaa myös sisäisiä suhteita. Tietokone mahdollistaa mallintamisen, simuloimisen, tiedustelutietojen käsittelyn ja esikuntatyöskentelyn automatisoimisen. Tietokoneiden avulla voidaan myös luoda uusia viestiyhteyksiä ja integroida tiedustelu-, johtamis- ja asejärjestelmät eli informaatiotuen luominen taistelukentälle. Informaatiotuki on paitsi väline

myös maali ja ase. (Emt, 40.)

Informaationsodassa taistelukenttänä on maailmanlaajuinen tietoverkko. Hyökkäyskohteina ovat miljoonat verkossa olevat tietokoneet ja niissä oleva tieto (ohjelmisto ja data) ja tietokoneita yhdistävät tiedonsiirtojärjestelmät ja niissä liikkuva tieto. Verkon osia ovat televerkot, tietokoneet ja tietokoneverkot, elektroninen joukkotiedotus, satelliittiviestitys ja internet. Tämä on cyberspace eli kyberavaruus, maailmanlaajuinen tietokoneiden ja niitä yhdistävien datansiirtoverkkojen muodostama alusta tiedolle, sen tallennukselle, käsittelylle ja siirrolle, tietoon liittyvine hyökkäys- (ohjelmistoteknologian virus, mato, Troijan hevonen) ja puolustusvälineille (palomuuuri, viruksen torjuntaohjelmisto). (Emt, 40-41.)

Johtamissodankäynti (Command and Control Warfare) on amerikkalaisessa määrittelyssä informaationsodankäynnin toteuttamista asevoimin sodan aikana. Tähän sodankäynnin muotoon kuuluu salaaminen, harhauttaminen, psykologiset sotatoimet, fyysinen tuhoaminen ja elektroninen sodankäynti. Nämä muodostavat integroidun kokonaisuuden ja synergia tulee informaation kautta. Tuhoamisessa tärkeällä sijalla ovat täsmäaseet. Täsmäaseessa on tyypillisesti sensori (lämpöä aistiva infrapunasensori tai maalin laservalaisua aistiva laservastaanotin) ja sensorin tietoa käsittelevä tietokone, joka vastaa myös ohjauksesta, viestinnän ja puolustajien vastatoimien (elektronisen häirinnän) neutraloinnista. Tietty tietokoneenohjelmisto ja säännöt, joilla maali tunnistetaan tai häirintää tunnistetaan ja sitä väistetään ovat tietoa, joka on integroitu osaksi asetta rauhan aikana. Tässä tieto on oleellinen osa asetta. (Emt, 43.)

Johtamissodankäynti on informaationsodankäynnin toteuttamista sodan aikana asevoimilla. Rauhan aikana vaikutetaan joukkotiedotuksen kautta. Merkittävin sovellus tästä on ollut USA:n vetäytyminen Somaliasta vuonna 1993. Periaatteessa yksi globaalisti välitetty video ja muutama amerikkalaisotilaan ruumis ja yksi vanki sai Yhdysvallat vetäytymään taistelusta, jonka se oli alunperinkin ottanut tehtäväkseen kansainvälisen joukkotiedotuksen takia. (Emt, 49-50.)

Johtamissodankäynnin idea on voitto pienillä tappioilla. Myös negatiivisia vaikutuksia minimoidaan, kun tapetaan ja tuhotaan vähemmän. Tämä korostuu erityisesti reaaliaikaisen joukkotiedotuksen aikakaudella. Sun Tzun filosofian ideaa toteutetaan informaationsodankäynnissä, elektronisessa sodankäynnissä, ei-tappavien aseiden käytössä, kansainvälisessä joukkotiedotuksessa ja psykologisessa sodankäynnissä. (Emt, 50.)

3.2.2. Ennakoivat iskut, kybersota ja asymmetriset uhat

Netwar on ylimmän tason informaatiota. Se on yhteiskuntien näkemys itsestään ja maailmasta. Nettisota käsitteenä pitää sisällään näkemyksen muuttamista diplomatialla, propagandalla, psykologisilla toimilla, poliittisella ja kulttuurisella suostuttelulla, soluttautumisella paikalliseen mediaan ja tietokoneverkkoihin ja niin edelleen. (Ahvenainen 2002, 55.)

Cyberspace, kyberavaruus on maailman tietokoneiden ja niitä yhdistävien viestijärjestelmien kokonaisuus, jossa digitaalinen tieto sijaitsee ja liikkuu. Cybersotaa käydään vain kyberavaruudessa eikä se sisällä suoraa kuolemaa. Kybersodassa toimijoita ovat hakkerit, viestiliikenteen kuuntelijat ja hajasäteilyn tiedustelijat. Tämän sodankäynnin osa-alueita ovat informaatioterrorismi, semanttinen hyökkäys, simulointisota ja Gibson-sota. Tyypillisimmillään Kybersota on hyökkäys- ja puolustusohjelmistojen itsenäistä taistelua tietokoneissa, -verkoissa ja tiedonsiirtojärjestelmissä. (Emt, 56.)

Asymmetristen uhkien noustua turvallisuusriskiksi syyskuun 11. hyökkäyksen jälkeen turvallisuusviranomaiset ovat tiivistäneet yhteistyötä erityisesti CBRNE (chemical, biological, radiological/nuclear explosives) ja kaksikäyttötuotteiden terrorikäytön ennaltaehkäisemiseksi. Yhteiskunnan ja kansalaisten suojele asymmetristä uhkaa vastaan on noussut tärkeälle sijalle, koska iskut länsimaisia kohteita vastaan yhä useammin ovat ns. pehmeitä kohteita eli siviilejä vastaan. Näiden uhkien ennaltaehkäisy ja torjunta edellyttää kaikkien viranomaisten yhteistoimintaa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Valitettavasti aukotonta suojaa asymmetristä uhkaa vastaan on mahdotonta luoda. (Mäkelä 2007, 1.)

CBRNE-uhka nousi syyskuun 11. terrori-iskujen jälkeen ajankohtaiseksi, koska iskussa käytettiin välineenä länsimaittain epäkonventionaalista ja ennennäkemätöntä asetta eli Boeing- 767 matkustajalentokonetta. Turvallisuuspalvelut pelkäsivät uusia samantyyllisiä iskuja, kuten 1995 Aum Shinrikyo-lahkon sariini-isku, joka surmasi 12 ihmistä ja yli 5500 ihmistä joutui hakeutumaan sairaalahoitoon. Tokion iskun kaltaisen, mutta laajamittaisemman CBRNE-aseiden käytön pelättiin saavan aikaan apokalyptistä tuhoa Yhdysvalloissa. (Ibid.)

Viimeisimpänä iskujen tekotapana ovat säteilyvaarallisten aineiden ja ydinmateriaalin käyttö

iskuissa. RNE-kontekstissa (radiological, nuclear, explosives) ei käsitellä niinkään ydinasevaltioiden tai ydinaseita havittelevien "roistovaltioiden" ydinaseuhkaa, vaan pyritään torjumaan säteilylähteiden ja ydinmateriaalin sekä kaksikäyttötuotteiden joutumista väriin käsiin. Suuri ongelma on Neuvostoliiton romahtamisen seurauksena spetnaz-erikoisjoukoille aikanaan tarkoitettut kannettavat ydinmiinat (salkkupommit). Näitä pienikokoisia ydinmiinoja valmistettiin sekä Yhdysvalloissa että Neuvostoliitossa. Teknologian kehityksen myötä eri yhteiskunnallisten sektoreiden, kuten kemianteollisuuden ja lääketieteen raaka-aineina ja prosesseissa käytetään radioaktiivisia alfa-, beta- ja gammasäteileviä aineita. Riskinä on näiden aineiden joutuminen väriin käsiin. Kansainvälinen atomienergiajärjestö IAEA:n tilastojen mukaan viimeisen kymmenen vuoden aikana 18 eri valtiota on ilmoittanut plutonium- tai uraanivarkauksista. (Mäkelä 2007, 3.)

Viimeaikainen kehitys iskuissa näyttäisi olevan täsmäiskut. Esimerkkinä Viktor Justsenkon dioksiinimyrkytys Ukrainan tiedustelupalvelun toimesta ja Aleksander Litvinenkon murha poloniumilla marraskuussa 2006. Polonium-210 oli peräisin venäläisestä ydinvoimalasta. Lamaannuttavia kaasuja on käytetty myös terrorismin torjuntaan, kuten Moskovan Duprovka-teatterin panttivankikriisi lokakuussa 2004 tšetšeenikapinallisten lamaannuttamiseen. CBRNE torjunnassa ongelmana se, ettei kaikkien mahdollisten uhkien torjunta ole mahdollista. Yhdysvalloissa on biopuolustukseen budjetoitu 2007 jopa 5,24 miljardia dollaria, joten uhkan torjunta on myös resurssikysymys. Myös rokotteiden kehittäminen bioaseita vastaan on huiman kallista. Yhden mikrobin vastaisen rokotteen kehittäminen voi viedä 10-15 vuotta ja kustannukset voivat olla miljardin. Lisäksi on vaarallista säilyttää taudinaiheuttajia laboratorioissa. (Mäkelä 2007, 6.)

CBRNE-uhkan asymmetrisen luonteen takia jo pelkkä epäily kemiallisten tai biologisten aseiden käytöstä leviää äkkiä. Kansainvälinen lentoliikenne on herkin indikaattori erilaisten uhkien vastaamiseen. Taloudellisten vaikutusten ja matkustajaliikenteen häiriöiden lisäksi viranomaisten tulisi vastata kansainvälisen yhteisön asettamiin velvoitteisiin. Kemiallisten, biologisten tai kaksikäyttöaineiden joutuminen väriin käsiin ei vielä automaattisesti aiheuta niiden jalostumista tehokkaiksi asejärjestelmiksi terroristikäyttöön. Tärkeää uhkien torjunnassa on eri viranomaisten tekemä jatkuva yhteistyö kansallisesti ja kansainvälisesti. (Emt, 6-7.)

3.3. Ennakoivien iskujen oikeutus ja ongelmat

Ennakoiva sotilaallinen toiminta asettuu kansainvälisen oikeuden kannalta harmaalle alueelle. Oikeutetun sodan periaate on kansainvälisen oikeuden kannalta varsin selvä, mutta oikeuskäytäntö on muutoksen tilassa ja seuraa viiveellä käytännön toimintaa. Käytännön sotilaalliset iskut oikeutetaan miten kuten retoriikkaa hyväksi käyttäen ja informaatio- ja sodankäynnin avulla yritetään legitimoida iskut. Usein tietoisesti sivuutetaan kansainvälisen oikeuden periaatteet ja toimitaan oman maan tai liittolaisten käytännön intressien mukaan. Tässä on nähtävissä myös poliitikkojen ja sotilaiden intressiristiriita. Toimitaanko yksinomaan kansallisen turvallisuuden ehtojen mukaisesti ja pyritäänkö minimoimaan sotilaalliset riskit vai maksimoimaan iskujen onnistuminen.

Kansainvälisessä turvallisuuskeskustelussa on esillä useita syitä, miksi valtiot käyvät "ennakoivaa sotaa". Toisaalta ennakoivasta sotilaallisesta toiminnasta aiheutuu kustannuksia hyökkääjälle ja ennakoivan iskujen hyödystä ei aina ole selkeää näyttöä. Ongelmana on myös iskujen laillisuus ja legitimitetti. Yleensä ennakoivien iskujen tekijä pyrkii saamaan iskut kansainvälisen oikeusnormiston kirjaimen ja hengen mukaisesti toteutetuksi. Tässä on kuitenkin mahdollinen ongelma. Vaikka Yhdysvallat/Irak -tapauksessa käytettiin "itsehillintää" (constraint), ennakoivat iskut liittyivät kansainväliseen kriisiin ja kaikki toimet (lukuun ottamatta ne, jotka kuuluivat Bush doktriinin piiriin) olivat kansainvälisten toimijoiden yhteisesti toteuttamia. Miten iskut liittyvät itsepuolustukseen? Kuinka voidaan todistaa välittömän uhan vaara amerikkalaisille ja koalitioon osallistuneiden maiden kansalaisille? (Brostek 2008, 222-223.)

Jos ei oteta lukuun Bushin doktriiniin sidoksissa olevia ennakoivia iskuja, ennakoivien iskujen käyttö oli määritelty ICB Datasetissä olemassolon uhaksi kriisin osapuolelle. Kyseessä oli Israelin iskut Kuuden päivän sodassa ja iskut Irakin ydinreaktoriin. Muissa tapauksissa, joita tutkittiin oli kyseessä matalamman tason uhka. Alueellinen uhka kuten Punjabissa (Punjab War scare case), Kuuban ohjuskriisi (Cuban Missiles case) ja Lokakuun Jon Kippur (October-Yom Kippur case) ja Cienfuegosin sukellusvenetukikohta (Cienfuegos Submarine base) ovat esimerkkejä matalamman tason uhasta. On esitetty, että olemassaoloa uhkaaviin toimiin, pitää pystyä vastaamaan ennakoivilla iskuilla. Vähemmän vakaviin uhkiin pitäisi puuttua tai ne pitäisi voida estää muilla keinoilla. Tämä näyttäisi pitävän paikkansa Rachel Bzostekin (2008) tapaustutkimuksissa. Hänen tutkimuksensa keskittyy tutkimaan tapauksia, joissa ennakoivia iskuja on tehnyt demokraattinen valtio. Eikä tutkimustulokset välttämättä pidä paikkaansa, jos tutkitaan ennakoivia iskuja, joita on tehnyt

epädemokraattinen valtio. (Emt, 223.)

Ennakoivan iskun laillisuudesta ja legitimitetistä on keskusteltu paljon. Yleinen konsensus näyttäisi olevan, että vaikka ennakoiva itsepuolustus ei ole yksiselitteinen käsite, yleinen käytäntö (customary right) silti hyväksyy itsepuolustuksen välitöntä uhkaa (imminent threat) vastaan. Itsepuolustus on hyväksytty ennakoivasti, vaikka varsinainen hyökkäys ei olisi vielä konkreettisesti alkanut. Tämä näkökanta noudattaa oikeutetun sodan periaatetta. Kun oletetaan, että uhka on ilmeinen ja tietyt muut ehdot täyttyvät, voidaan iskeä ennakoivasti. Konfliktia pitää kuitenkin ensin yrittää ratkaista muita keinoja käyttäen. Vasta sen jälkeen voidaan iskeä ennakoivasti. (Ibid.)

Yleensä valtiot eivät perustele ennakoivan iskun tekoa ennakoivalla itsepuolustuksella, vaan ne etsivät konventionaalisempia perusteita toiminnalleen. Valtioiden haluavat löytää yleisesti hyväksyttäviä perusteita ennakoivalle toiminnalleen. Esimerkkinä tässä Israelin kuuden päivän sota. Sotaan johtaneet syyt olivat monitahoisia. Esimerkkinä voisi mainita UNEF joukkojen karkottamisen Siinailta ja Tiran salmen sulun. Nämä molemmat olivat kansainvälisen oikeuden mukaisia loukkauksia, samoin kuin Egyptin ja Syyrian selkeät sotavalmistelut. Israel ei määritellyt iskujaan ennakoivaksi itsepuolustukseksi. Israel katsoi, että kyseessä oli itsepuolustus, joka oli viimeinen keino välittömän uhan torjumisessa. Israelin mukaan kaikki muut ei-sotilaalliset keinot uhan torjumiseksi oli jo käytetty. Hyökkäys oli tosiasiallisesti tulossa, jolloin Israelin toiminta oli itsepuolustusta ei ennakoiva isku. (Bzostek 2008, 223-224.)

Kuuban ohjuskriisissä Presidentti John F. Kennedyn hallinto oli hyvin tarkka siitä, että kriisiä ei määritetä itsepuolustukselliseksi, eikä ennakoivaksi itsepuolustukselliseksi toiminnaksi. Mahdolliset ohjukset määriteltiin uhaksi rauhalle ("threats to the peace") tai vallitsevan alueellisen järjestelmän uhaksi (destabilizing element in the region). Perusteena käytettiin myös kollektiivista alueellista itsepuolustusta. Oli laillista puolustaa alueellista itsepuolustuksen ajatusta Rion sopimuksen hengessä. OAS hyväksyikin alueellisen puolustuksen ajatuksen ja pakotteiden asettamisen. (Emt, 224.)

Eräässä ei Bushin doktriiniin liittyvässä tapauksessa, Israelin iskussa Irakin Osirakin reaktoriin, perustelut olivat peittelemättömästi ennakoivan itsepuolustuksen mukaiset. Israelin perustelut ennakoivalle iskulle saivat kielteisen vastaanoton kansainvälisesti. Menahem Begin ja Israelin hallitus uskoivat, että Irakin ydinohjelma aiheutti selkeästi vaaraa Israelille. Ennakoiva isku oli siksi sallittu ja legitiimi, koska se oli itsepuolustusta, vaikka Israelin isku tapahtui ennen, kuin Irakin

ydinohjelma pääsi käyntiin. Israelilaiset uskoivat, että uhan luonne vaati heitä reagoimaan heti eikä myöhemmin. Valmiiseen jo toiminnassa olevaan reaktoriin olisi vaikeampi hyökätä, sen vaarallisuuden takia. Kansainvälinen yhteisö ei ollut vakuuttunut Israelin perusteluista. Osirakin tapaus osoittaa, että modernin aseistuksen käyttö vaatii legitimaatiokseen käsitteen välitön vaara (imminent threat) selventämistä. (Ibid.)

Yhdysvaltojen vuonna 2003 Irakia vastaan käymä ennakoiva sota markkinoitiin ennakoivana itsepuolustuksena. Irakin konfliktia voitaisiin pitää keskisuurena konfliktina, joka ei olisi riittävä peruste tehdä ennakoivaan itsepuolustukseen perustuvaa iskuä. Kuitenkin Yhdysvaltojen perustelut sotilaalliselle väliintulolle olivat vahvasti itsepuolustuksellisia. Oikeutetun sodan tradition mukaisesti toimijat ottivat hyökkäyksen perusteluissa huomioon normatiiviset vaatimukset iskujensa perusteluissa. Iskujen perusteluissa viimeisenä mahdollisena keinona estää tuleva hyökkäys on kaksi elementtiä. Ensimmäiseksi vaatimuksena oli, että ei-sotilaallisia keinoja oli käytetty konfliktin ratkaisuyrityksenä. Ja toisena oli se, että sotilaallinen isku oli toteutettu vasta sitten, kun uhka oli ilmeinen. Edellisten tapaustutkimusten mukaan, laillisuuden vaatimukset pyrittiin huomioimaan käytännön iskujen toteutuksessa, jos johtajat olivat tietoisia ennakoivan itsepuolustuksen kansainvälisistä rajoituksista. (Bzostek 2008, 224-225.)

Tutkijoiden mukaan nyky maailma on niin erilainen, ettei oikeutetun sodan periaatteita ja kansainvälisen oikeuden henkeä voi sellaisenaan enää toteuttaa, vaan oikeusnormiston ja -käytännön tulee muuntua vastaamaan nykyajan tarpeita. Toisin kuin aiemmin, jolloin primäärit uhat valtiolle olivat konventionaalisia (aseet, viholliset, mobilisaatio ja hyökkäykset), nykyään uhat ovat erilaisia. Robertsinkin mukaan

“...Uusi laillinen hallinto joutuu uuteen poliittiseen ympäristöön, jossa kansallinen eloonjääminen, alueellinen turvallisuus ja maailmanrauha voi sanella ennaltaehkäisevän voiman tai ennakoivien iskujen käyttöä...”

“...A new legal regime or paradigm is necessary to reflect the new political environment in which national survival, regional security and world peace can, dictate the preventive or preemptive use of force...”(Emt, 225-226.)

Kansainvälinen terrorismi, WMD ja roistovaltiot ovat vain muutamia esimerkkejä asioista, jotka ovat nyt kansainvälisellä agendalla. Monien tutkijoiden mielestä kansainvälinen oikeus ja oikeutetun sodan yleisesti käytössä olevat periaatteet eivät vastaa nykyajan valtioiden tarpeita ja tarjoa riittäviä työkalujen uusien uhkien torjumiseen ja ennaltaehkäisyyn. (Emt, 226.)

Guillaumen (2004) mukaan terrorismi on termi, jolla ei ole laillisista merkitystä ja sillä määritellään valtion tai ihmisen teot, jotka ovat yleisesti paheksuttuja myös terroristien käyttämät menetelmät tai kohteet, joita he puolustavat ovat laittomia. Greenwoodin (2003) mukaan viime vuosina turvallisuusneuvosto ei ole epäröinyt käsitellä kansainvälisen terrorismin ilmentymiä uhkana rauhalle ja se on tuominnut kansainvälisen terrorismin yleisesti uhkaksi maailmanrauhalle riippumatta siitä, onko kyse valtion harjoittamasta ja tukemasta terrorismista vai ei. Tällöin voimankäyttöä voidaan perustella vastaukseksi terrori-iskulle. Jos on todistettua näyttöä uhkaavasta välittömästä vaarasta, on myös kansainvälistä tukea suorittaa ennaltaehkäisevä isku, ennen kuin vihollinen ehtii hyökätä. Kuitenkin ennaltaehkäisevä voimankäyttö terroritekoja vastaan herättää useita kysymyksiä sekä kansainvälisen että oikeutetun sodan periaatteiden näkökulmasta. (Bzostek 2008, 227.)

3.4. Ennakoivat iskut ja Yhdysvaltojen ulkopolitiikka

Terrori-iskut syyskuun 11. päivänä on vaikuttanut maailmanpolitiikkaan. “Kylmän sodan jälkeisen ajan” jälkeen on siirrytty “9/11-jälkeiseen aikaan”. George W. Bushin julistama “terrorismin vastainen sota” heijastuu globaaliin turvallisuustilanteeseen. Jyri Raitasalon (2008) mukaan maailman ainoan supervallan sotilaallinen vastaus terrorismin muodostamaan uhkaan, globaali sota terrorismia vastaan, on muuttanut maailmaa enemmän kuin terrori-iskut Yhdysvalloissa syyskuussa 2001. (Raitasalo & Sipilä 2008, 189.)

Klassiset realistit kuten Niccolò Machiavelli, Carl von Clausewitz ja Hans J. Morgenthau ovat kiinnostuneita oikeudenmukaisuuden, järjestyksen ja muutoksen kysymyksistä sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Realistit tunnistavat, että yhteiset sitoumukset ovat hauraita ja niitä rikotaan helposti, kun pyritään edistämään omia tarkoituksia. Klassiset realistit näkevät historian sykleissä, kun pyrkimyksenä on luoda järjestystä ja paeta pelon maailmaa. Tämä voi onnistua valtiolta jonkun aikaa, mutta lopulta joudutaan antamaan periksi epäjärjestykselle luoville toimijoille, jotka uskovat olevansa vahvuutensa vuoksi lakien ja yleisten käytäntöjen yläpuolella. Klassisten realistien mukaan suurvallat ovat usein itse itsensä pahimpia vihollisia, koska menestys ja siitä

seuraava hybris rohkaisee toimijoita näkemään itsensä oman yhteisönsä ulko- ja yläpuolella. Tämä vuorostaan sokaisee suurvaltaa niin, ettei koeta tarvetta itsehillinnälle. Morgenthaun mukaan kaikki politiikka on taistelua vallasta, joka itsessään on eroittamaton osa sosiaalista elämää. (Lebow 2007, 53-55.)

Wuzi: ”On viisi syytä laittaa armeija liikkeelle. Ensimmäinen on taistelu poliittisesta asemasta, toinen on taistelu edusta, kolmas on pitkäaikainen vihamielisyys, neljäs on valtion sisäinen levottomuus ja viides on nälänhätä.” (Nojonen 2008, 95.)

Kylmän sodan jälkeistä aikaa on kuvattu käsitteellä ”Pax Americana”. Käsite tuo hyvin esiin maailmansotien jälkeisen maailman ja Yhdysvaltojen ylivertaisen sotilaallisen voiman ja halun suojella läntisiä liittolaisiaan. Raitasalon (2008) mukaan ilman Yhdysvaltojen sotilaallista suorituskykyä ja sen Länsi-Euroopalle antamia sotilaallisia turvatakuita läntinen Eurooppa olisi todennäköisesti joutunut Neuvostoliiton ja kommunismin armoille Itä-Euroopan tapaan. Lähes koko kylmän sodan aikana sotilaallinen uhka oli selkeä ja uhan taso korkea. Kun kylmän sodan maailma alkoi murtua 1980-luvun puolivälin jälkeen, joutuivat valtiot 1990-luvulla miettimään uusia perusteita asevoimien kehittämiseksi ja käytölle. Traditionaalisen laajamittaisen sodan uhan hävittyä, tuli kysymys uusien sotilaallisten uhkien luonteesta esille. Valtioille tuli haaste miten käyttää ja kehittää sotilaallista voimaa muuttuvassa kansainvälisessä turvallisuusympäristössä. (Raitasalo & Sipilä, 189-190.)

1990-luvun globaaleissa turvallisuusjärjestelmissä uudet sodat, sotilaallinen kriisinhallinta ja teknologiavetoinen sodankäynti korostuvat. Kuvaava on, että kehittyneiden maiden turvallisuusagendalta pysyivät kokonaan poissa suoranaiset sotilaalliset uhkat. Asevoimien kehittämisen ja ylläpitämisen logiikka sisälsi lähinnä asevoimien supistuksia kylmän sodan päättymisen johdosta, korkean teknologian asevoimien luomista ja oman alueen ulkopuolisista pienimuotoisista sotilasoperaatioista, joissa oli usein humanitaarinen peruste. Tärkeintä oli kansainvälisen järjestelmän vakauden ylläpitäminen ja kansanmurhien estäminen. Syyskuun 11. päivän iskut pakottivat Yhdysvallat uudelleenarvioimaan globaalit turvallisuusuhat. George W. Bush totesi sodanjulistuksessaan, että terrori-iskut syyskuussa olivat sotatoimi Yhdysvaltoja vastaan. Näiden seurauksena Yhdysvallat käynnistää pitkäkestoisen sodan, joka päättyy vasta, kun kaikki globaalisti toimivat terroristijärjestöt pystytään paikantamaan, pysäyttämään ja tuhoamaan:

“On September 11th enemies of freedom committed an act of war against our country. Americans have known wars, but for the past 136 years, they have been wars on foreign soil, except for one Sunday in 1941. ... Our war on terror begins with Al Qaida, but it does not end there. It will not end until every terrorist group of global reach has been found, stopped and defeated.” (George W. Bush 2001a.)

Paitsi, että George W. Bush määritteli puheessaan Yhdysvaltojen näkemyksen kansainvälisen turvallisuusjärjestelmän luonteesta globaalien terrorismin uhan edessä, hän myös vaati kaikkia valtioita valitsemaan puolensa. Tämä johti *Bellum Americanum*in alkuun.

“You are either with us or you are against us in the fight against terror.” (President welcomes President Chirac to the White House” 2001.)

Terrori-isku seuraavana päivänä Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) Turvallisuusneuvosto hyväksyi päätöslauselman 1368. Lauselmassa todettiin 9/11 iskujen ja kaikkien kansainvälisen terrorismin muotojen muodostavan uhan kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle. YK:n jäsenmaita kehoitettiin ryhtymään kiireellisiin toimenpiteisiin iskujen toteuttajia ja tukijoita vastaan. Turvallisuusneuvosto vakuutti päättäväisyyttään kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaavaa terrorismia torjuttaessa ja tunnusti yksin tai yhdessä toteutettavaan itsepuolustukseen YK:n peruskirjan mukaisesti. (Raitasalo & Sipilä 2008, 191-192.)

Kolme päivää terrori-iskujen jälkeen Yhdysvaltojen kongressi valtuutti presidentti George W. Bushin käyttämään sotilaallista voimaa kaikkia niitä kansakuntia, järjestöjä ja henkilöitä vastaan, jotka suunnittelivat, toteuttivat tai edesauttoivat 9/11 terrori-iskuissa. Vajaan kuukauden kuluttua Yhdysvaltojen johtama koalitio hyökkäsi Taliban -hallinnon johtamaan Afganistaniin. Afganistan oli kieltäytynyt luovuttamasta terroristijärjestö Al Qaidan johtajaa Osama Bin Ladenia Yhdysvaltoihin. Hyökkäystä perusteltiin YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselmissa oikeudella itsepuolustukseen yksin tai kollektiivisesti sekä tarpeella ylläpitää kansainvälistä rauhaa terrorismin uhkaa vastaan. Hyökkäyksen kohteena olivat Al Qaidan koulutusleirit sekä Taliban-hallinnon sotilaalliset kohteet Afganistanissa. (Emt, 191-192.)

Yhdysvaltojen johdolla tehty hyökkäys Afganistaniin 2001 syksyllä ei ollut kaikilta osilta perinteistä sodankäyntiä. Vastustajan abstrakti luonne ja hyökkäyksessä käytetyt menetelmät poikkesivat tavanomaisesta sodasta. Sotilaallisesti Taliban -hallinto oli huomattavasti heikompi kuin Yhdysvaltojen johtama koalitio, kuitenkin talibanien epäsymmetrinen sodankäynti ja tukeutuminen terrorismin menetelmiin tekivät sodan käynnistä vaikeaa länsimaille. Miten voittaa vihollinen, joka

käytännössä voi valita taistelujen ajan, paikan ja menetelmät. Lisäksi sotatoimet tapahtuvat keskellä kansalaisyhteiskuntaa. Kun Afganistanin sodan ensimmäinen vaihe päättyi 2001 lopussa, presidentti George W. Bush julisti “pahan akseliksi” Iranin, Irakin ja Pohjois-Korean. Nämä roistovaltiot (rogue states) olivat Bushin hallinnon mukaan suoraan Yhdysvaltojen turvallisuuteen vaikuttavia uhkia. (Emt, 193-194).

“States like these, and their terrorist allies, constitute an axis of evil, arming to threaten the peace of the world. By seeking weapons of mass destruction, these regimes pose a grave and growing danger. They could provide these arms to terrorist, giving them the means to match their hatred. They could attack our allies or attempt to blackmail the United States. In any of these cases, the price of indifference would be catastrophic.” (Bush 2002a.)

Vuoden 2002 syyskuussa, terrorismin vastaisen sodan jatkuttua noin vuoden ajan, Yhdysvallat julkaisi kansallisen turvallisuusstrategiansa. Keskeisinä tekijöinä Yhdysvaltojen uudessa turvallisuusajattelussa olivat:

TAULUKKO 3: Yhdysvaltojen kansallinen turvallisuusstrategia (2002).

1. Terrorismi on osittain sotilaallinen uhka.
2. Terrorismin uhkaa vastaan tulee käyttää sotilaallista voimaa.
3. Roistovaltiot ovat legitiimejä sotilaallisen voimankäytön kohteita, jotta joukkotuhoukseiden leviäminen kyetään estämään.
4. Koska panokset joukkotuhoukseita käyttäviä terroristeja vastaan ovat korkeat, on ennaltaehkäisevä (pre-emptive) sotilaallinen voimankäyttö sallittua ja joskus välttämätöntä.
5. Yksipuolinen (unilateral) sotilaallisen voiman käyttö on hyväksyttävissä, jos muut eivät ole halukkaita tai eivät kykene sotilaallisiin operaatioihin Yhdysvaltojen määrittämiä uhkia vastaa.

(Raitasalo & Sipilä 2008, 195-196.)

Yhdysvaltojen johdolla kootut halukkaiden koalitiot (coalitions of the willing), sotilaallinen unilateralismi ja ennaltaehkäisevät sotilaalliset iskut kuvastavat muuttunutta amerikkalaista turvallisuuspolitiikkaa. Katastrofaalisen terrorismin muodostama abstrakti uhka aiheuttaa asevoimien käytön sääntöjen uudelleenmäärittelyn 9/11 jälkeen. Silti asevoiman käytön perusteena on edelleen valtiokeskeinen näkökulma ja tämä mahdollistaa sotilaallisen voiman kohdistamisen abstraktia vihollista vastaan. Roistovaltion määritelmä mahdollistaa selkeän viholliskuvan, jonka perusteella voidaan kohdentaa vihollisuudet ja mahdollistaa sodan voittaminen eli tilanne, jossa

vastustaja on kukistettu. Sen sijaan sota terrorismia vastaan ei voi koskaan päättyä voittoon, koska ei tiedetä koska seuraava isku tapahtuu tai paljonko vastustajia on olemassa. (Emt, 196-197.)

Globaalin terrorismin vastaisen sodan taustalla vaikuttavat joukkotuhoukset, terrorismi ja roistovaltiot yhdistettiin Irakin sodan alla oikeutukseksi käyttää asevoimia Irakia vastaan. Yhdysvallat, Iso-Britannia, Australia ja Puola osallistuivat hyökkäysvaiheeseen Irakiin vuonna 2003. Saksa ja Ranska vastustivat hyökkäyksen aloittamista, mutta Yhdysvallat sai tukea monista entisistä Varsovanliiton maista. Hyökkäystä Irakiin voidaan pitää strategisena ja taloudellisena virhearviointina. Sota hajotti terrorisminvastaisen läntisen liittokunnan ja vähensi eurooppalaisten Yhdysvaltoihin kokemaa solidaarisuutta. Raitasalon mukaan kustannukset pelkästään Irakin operaatiosta olivat 10 miljardia dollaria kuukaudessa (kevät 2008.) (Emt, 198-199.)

Irakin sodan seurauksista huolestuttavin on seurausta hyökkäyksestä, joka romahdutti Irakin valtion. Tästä seuranneet sisäiset levottomuudet ovat lisänneet terrorismia alueella. Kaaos Irakissa luo mahdollisuuksia alueellisille ja paikallisille terroristijärjestöille rekrytoida lisää väkeä pyhään sotaan. Strategisella tasolla valtiotaso on merkittävä toimija, mutta operatiivisella ja taktisella sodankäynnin tasolla ei-valtiolliset toimijat ovat olleet kohteena. Vaikka vihollisvaltio on murskattu, sissisodankäynti ja terrorisminvastainen sota jatkuu. (Ibid.)

Raitasalon (2008) mukaan kaikki 9/11 jälkeen tapahtunut sotastrategian uudelleenmäärittely on tapahtunut Yhdysvaltojen ehdoilla. Tällä on ollut merkittäviä vaikutuksia kansainvälisille toimijoille ja Yhdysvaltain liittolaisille. Tosiasia kuitenkin on, että Yhdysvallat käyttää noin puolet maailman sotilasmenoista ja on ainoa globaalisti sotilaallisesti toimiva valtio. (Raitasalo & Sipilä 2008, 201.)

Keskeistä Bushin ennakoivien iskujen politiikalle on uskomus, että Yhdysvaltojen tulee muuttaa ulkopoliittikkansa suuntaa suojellakseen itseään uudella terrorismin aikakaudella. Ensinnä tämä edellyttää halukkuutta ja tarvetta ryhtyä toimimaan ennakoivasti, ennen kuin vihollinen kokoaa itsensä ja hyökkää Yhdysvaltojen kimppuun. George W. Bushin mukaan Yhdysvallat pystyy edelleen säilyttämään moraalisen johtoasemansa, vaikka se käyttäisi ennakoivia iskuja. Bushin mukaan koko kylmän sodan jälkeisellä aikakaudella Yhdysvaltain omaava moraalinen suunnannäyttäjän rooli säilyy ennakoivien iskujen käytöstä huolimatta. Tämä Bushin väite on usein asetettu kyseenalaiseksi. (Flynn 2008, 229.)

Mikä on moraalinen syy aloittaa sota? Flynnin (2008) mukaan vain hyvin äärimmäisissä olosuhteissa voi aloittaa sodan. George W. Bushin ennakoivan sodan doktriini on laajentanut mahdollisia syitä, joilla voidaan aloittaa sota. Se myös lisää moraalisia syitä sodan aloittamiseen.

“The brake has been released and the task now is to rein in the apparent American enthusiasm for war to mitigate disastrous consequences for the United States and for other nations.” (Emt, 230.)

“Jarru on vapautettu (ennakoivan sodankäynnin) ja tehtävänä olisi nyt hillitä Yhdysvaltojen innostusta sodankäyntiin ja vähentää järkyttäviä seurauksia Yhdysvalloille ja muille kansoille.”

Operation Iraqi freedomin on yleisesti katsottu olevan suuri strateginen voitto Yhdysvalloille, vaikka hyökkäyksellä oli runsaasti epäilijöitä. Sodan aikana tavoitteena oli paitsi tuhota Saddam Husseinin hallinto, myös joukkotuhoaseiden hävittäminen maasta ja lisätä demokraattisten arvojen juurtumista Lähi-itään. Irakin sota vahvisti USA:n ulkopolitiikan neljää peruselementtiä: sitoutuminen strategiaan hallinnon vaihtamiseksi roistovaltioissa ja tarvittaessa sotilaallisen voiman käyttö apuna ja demokratisoinnin lisääminen Lähi-idässä. Yhdysvallat myös katsoi saaneensa strategisen voiton globaalissa sodassa terrorismia vastaan. (Martel 2007, 243-244.)

Huippusalaisen muistion (“Iraq: Goals, Objectives and Strategy mukaan”) Yhdysvallat pyrki toimimaan Irakin opposition kanssa ja painottamaan heille, että tuleva hyökkäys ei ole invaasio vaan irakilaisten vapauttaminen ja sen myötä oppositio saisi mahdollisuuden rakentaa demokraattista ja moniarvoista Irakia. Tämä sisältäisi ajatuksen myös uuden perustuslain säätämisestä. (Emt, 254-255.)

Tutkimusten mukaan on mahdollista saavuttaa paremman tasoinen voitto, kun asevoimia käytetään monipuolisesti. Jos vaatimuksena oli voimatasapainon muuttaminen ilmaiskujen käyttö toi rajallisen voiton (Libya, Persianlahden sota) ja kattavan voiton (Panama, Bosnia ja Kosovo, Afganistan ja Irak), kun mitataan vihollismaan yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia ja jopa globaaleja vaikutuksia hyökkäyksestä. On myös nähty, että monipuolisesti käytettynä sotilaallisen voima voi tuottaa joko rajoitetun (Persianlahden sota) tai täydellisen (Panama, Afganistan, Irak) alueellisen voimatasapainon muutoksen. Laajemman sotilaallisen voiman käyttö johti konfliktinjälkeiseen vastuuseen rajoitetusti Panamassa, Persianlahden sodassa ja pitkittyneeseen läsnäoloon Irakissa ja Afganistanissa. (Ibid.)

Yhdysvallat täsmäytti sotilaallista voimankäyttöään ja valitsee sopivan välineen ja intensiteetin hyökkäykselleen riippuen siitä minkä tyyppistä voittoa haetaan. Oliko tavoitteena poliittis-sotilaallinen voitto vai suuri strateginen voitto. Joidenkin argumenttien mukaan ilmaiskujen käyttö yhdistettynä tarkkaan kohteiden valintaan ja yhteiseen johtoon on kehittänyt sodankäynnin luonnetta ja taktista tarkkuutta. Yhtenä sovelluksena tähän oli argumentti, että valtion tulee käyttää ilmaiskuja saavuttaakseen voiton hyökkäyssodassa. Näin tapahtui Persianlahden sodassa 1991 ja ilmaiskussa Kosovoon 1999. (Martel 2007, 289.)

4. POLIITTINEN ISLAM JA ENNAKOIVA ISKU

Globalisaatio ei ole väistämätön tai välttämätön kehityskulku, joka yhdistäisi kaikki muslimit tai vaikuttaisi kaikkialla. Muslimien historia koostuu tapahtumista, jotka ovat välittyneet sukupolvelta toiselle vuosisatojen ajan. Globalisaatio tekee asioista ja tapahtumista toisiinsa kytkeytyneitä ja siten tietoisuus muotoutuu yhteisten kokemusten kautta. Eri ihmiset ja eri kollektiivit merkityksellistävät kokemukset toisistaan poikkeavasti. Globaalin logiikan mukaisesti potentiaalisesti mikä tahansa pienikin tapahtuma voi muodostua laajoja ihmisryhmiä yhdistäväksi tai erottavaksi asiaksi. (Linjakumpu 1999, 233-234.)

Normatiivis-klassisessa islamintulkinnassa islamin ja politiikan suhde on yksiselitteinen eli ihmisen on seurattava Jumalan ohjausta kaikilla elämän aloilla. Poliitikko kuuluu uskonnon alaan. Normatiivinen tapa tulkita islamia on myös monien muslimien itsensä käyttämä lähestymistapa tulkita islamia ja sen sosiaalis-poliittisia vaikutuksia. (Emt, 29-30.)

“Islam ei ole pelkästään uskonnollinen järjestelmä. Se on yksilön, yhteisön, valtion ja kansakunnan Täydellinen elämäntapa. Islam ei tunnista kansallisia, rodullisia tai kielellisiä rajoja; se on universaali oppijärjestelmä, joka ei salli maallisen ja uskonnollisen välistä eroa. [...] Islam määritelmällisesti säätelee kaikki muslimiyhteisön inhimilliset teot ja vuorovaikutuksen.” (Ismael & Ismael 1991, 44.)

4.1. Afganistan

Afganistanin levottomuudet ovat nykyisin levinneet jopa sellaisille alueille, joita on pidetty Afganistanin mittapuun mukaan vakaina. Talibanin pyrkimys haastaa Afganistanin hallituksen joukot ja ulkomaalaiset joukot taisteluihin on huolestuttavaa. Jokisen ja Kullbergin (2006) mukaan talibanien toiminnan taustavaikuttajana on kotoperäiset syyt, vaikka Afganistanin hallitus korostaa Pakistanin merkitystä taustavaikuttajana. (Jokinen & Kullberg 2006, 262.)

Presidentti Karzain ensimmäisen hallituksen valtaantulon jälkeen monet afgaanit olivat tyytyväisiä rauhanprosessiin, jonka lopputavoitteena oli demokratisoituminen. Monet afganistanilaiset ovat joutuneet pettymään odotuksissaan. Syynä voivat olla myös kansalaisten epärealistiset odotukset. Ennen vuoden 2005 parlamenttivaaleja tehdyn kyselyn mukaan 80% kyselyyn vastanneista uskoi, että maa muuttuisi puolessa vuodessa turvallisemmaksi ja demokraattisemmaksi. Tyytymättömyyttä on lisännyt myös se, että kansainvälinen apu ja jälleenrakennus on keskittynyt Kabulin alueelle. Lisäksi korruptio, huono hallinto ja tehottomuus ovat vaikeita ongelmia. Ongelmat hallinnossa vieraannuttavat kansalaisia ja taliban hyödyntää tätä omassa propagandassaan. (Ibid.)

”Asia is but but a body of mud and water. Its throbbing heart is the Afghan nation. The Afghan nation's relief gives relief to Asia and its corruption corrupts Asia.” Mohammad Iqbal 1920 (Hilali 2005, 187.)

Se mikä yhdistää eniten afganistanilaisia on ehkä ne tekijät, mitä he eivät ole. Melkein kaikki asukkaat puhuvat kieltä, joka on sukua farsin kielelle. Farsi on läntisen naapurin Iranin virallinen kieli. Iranissa on vallalla shialainen suuntaus islamista, mutta Afganistanissa valtaosa kansalaisista, hazara vähemmistöä lukuun ottamatta on sunnimuslimeita. (Wahab 2007, 8-9.)

4.1.1. Afganistan ja Pakistan

Saudi-Arabian tiedustelupalvelu Istikhbarat kanavoi Peshavariin rahaa ja vapaaehtoisia arabitaistelijoita. Pakistanin tiedustelupalvelu ISI (inter-Services Intelligence) vastasi aseiden jakamisesta ja koulutuksesta. Pakistanilla oli sijaintinsa takia myös oma kansallinen turvallisuus uhattuna. Pakistanilla oli myös hyvät mahdollisuuden vaikuttaa Afganistaniin, koska Afganistanin

suurin kansa pataani on Pakistanin kolmanneksi suurin etninen ryhmittymä keskushallintoa dominoivien punjabilaisten ja eteläosan sindien jälkeen. Afganistanissa pataani väestön osuus on 40-50% väestöstä. (Jokinen & Kullberg 2006, 233.)

Alueella on kilpailua Islamilaisen maailman johtajuudesta, varsinkin suhteessa Shi'te-järjestykseen Iranissa. Pakistan yrittää vaikuttaa Durand raja-alueen sovittelussa omien tavoitteidensa toteutumiseen. Pakistan haluaa pääsyä Arabianmerelle ja haluaa turvata Afganistanin vastaisen rajan, jotta sillä olisi voimavaroja päävihollisen Intian suuntaan. Pakistanin perustelut, miksi maan pitäisi olla islamilaisen maailman johdossa liittyvät paljolti maan sotilaalliseen voimaan ja ydinasepelotteen olemassaoloon. Pakistanin armeijassa on puoli miljoonaa sotilasta, jotka ovat hyvin koulutettuja tehtäväänsä. Pakistanissa on myös maailman kolmanneksi suurin muslimiväestö, Indonesian ja Intian jälkeen, mikä tuo maalle painoarvoa arabimaailmassa. (Buzkashi 2002a, 151-152.)

Huhtikuussa 1997 Pakistanin Ahmad Kamal puolusti YK:n turvallisuusneuvostossa talibanien oikeutta tulla kuulluksi Afganistanin kysymyksessä. Ahmad Kamalin mukaan Pakistan kannatti politiikkaa, jossa Afganistanin tilanteeseen tulisi suhtautua puolueettomasti ja pitäisi olla puuttumatta tilanteeseen. Kuitenkin samaan aikaan Pakistanin alueella koulutettiin taliban-taistelijoita. Ahmad Kamalin mukaan laajapohjainen monietninen hallitus olisi ratkaisu Afganistanin tilanteeseen, eikä sotilaallista puuttumista tarvita. Talibanit pitäisi ottaa mukaan hallintoon Ahmad Kamalin mukaan. Afganistanin ulkoministeri Abdul Rahim Ghafoorzai taas sanoi, ettei talibaneilla ole mitään roolia hallinnossa. Hänen mukaansa Pakistan yritti legitimoida talibanien asemaa Afganistanissa. Ghafoorzain saamien raporttien mukaan oli dokumentoitu, että talibanit saivat rahoitusta, sotilaallista koulutusta ja aseita Pakistanista. Hänen mukaansa talibanit itse eivät halua osallistua poliittiseen päätöksentekoon ja neuvotteluihin. Talibanien tukeminen on demokratian ja ihmisoikeuksien halventamista Afganistanin ulkoministeri Ghafoorzain mukaan. (Buzkashi 2002b, 136-138.)

Pakistanin jatkuvana huolena on varmistaa, etteivät venäläiset hyökkää Induksen laaksoon ja lämpimän meren ääreen. Lisäksi huolta aiheuttivat vihollismaat Intia ja Iran ja niiden pyrkimys aiheuttaa epävakautta Pakistanissa levittämällä Afganistanin kriisiä. Sekä Neuvostoliitto että Intia ovat lisänneet epävakautta lietsomalla heimokapinoita Pakistanin levottomissa rajamaakunnissa Luoteismaakunnassa ja Balutsistanissa. (Jokinen & Kullberg 2006, 234.)

Yhdysvaltojen ja Pakistanin liittoutuminen Afganistanin kriisin aikoihin on esimerkki kahden epätasa-arvoisen vallan opportunistisesta kumppanuudesta. Kansakunnat muodostavat muodollisia tai epämuodollisia liittoutumia ensisijaisena tarkoituksenaan turvata kansalliset intressinsä ja minimoida sitoutumiset jakamalla ne muiden liittouman maiden kanssa. Yhdysvallat käytti hyväkseen Pakistanin epätoivoista tilannetta ja tarvetta saada aseellista ja taloudellista tukea taistelussaan kommunismia (Neuvostoliitto) ja alueellista voimatasapainon muutosta (Intia) vastaan. (Hilali 2005, 187.)

Yhdysvalloilla ja Pakistanilla on ollut liittouma vuodesta 1979 vuoteen 1988. Neuvostoliiton Afganistanin valtaus voitiin tulkita Yhdysvaltojen ja Pakistanin taholta Neuvostoliiton pyrkimykseksi päästä “lämpimien vesien satamiin” ja Persianlahden öljyvarantojen ja kuljetusreittien äärelle. Neuvostoliiton invaasio Afganistaniin tulkittiin myös ideologiseksi ekspansionismiksi ja vihamieliseksi toiminnaksi länsimaita kohtaan. Pakistanin ja Yhdysvaltojen epäsuhtaisen liittolaisuuden syyt löytyvät geopolitiikasta ja strategiasta padota kommunismin vaikutteiden leviämistä alueella. Yhdysvallat hyötyi Pakistanin kumppanuudesta, kun se pääsi käyttämään Pakistanin lentotukikohtia. Pakistan taas koki kommunistisen Neuvostoliiton vaikutuksen äärimmäisen vaarallisena alueellaan. Pakistan pyrki saamaan Yhdysvalloilta tukea ja voimavaroja Neuvostoliiton tukemaa Afganistania ja toisaalta Intiaa vastaan. Lisäksi Pakistan tarvitsi taustatukea Yhdysvalloilta suhteissaan Neuvostoliittoon ja sen ekspansiiviseen toiminnan patoamiseen alueella. Lisäksi Pakistanilla oli tarve houkuttaa laajemmin amerikkalaisia pääomia alueelleen ja saada taloudellista tukea puolustuksensa vahvistamiseksi. (Emt, 271.)

Pakistanin suhteessa afganistanilaisiin pataaneihin ongelmana oli se, että pataanien mujahidinliikkeet edustivat Afganistanin radikaaleimpia islamilaisia ryhmiä. Pakistanin tiedustelupalvelu ISI kanavoi myös amerikkalaisten antamia resursseja eniten pataaneille ja näin avustukset menivät osin amerikkalaisten kannalta väärille tahoille, kuten Gulbuddin Hekmatyarin Hezb-i Islamille. Läntiseltä kannalta menestynein mujahidi-komentaja oli etninen tadšikki Ahmad Shah Masud, jolla oli huonot välit Pakistaniin. (Jokinen & Kullberg 2006, 234.)

Afganistanin sisällissodan jatkuessa Yhdysvallat, Venäjä, Pakistan ja Saudi-Arabia katsoivat minkä tahansa demokratiaa polkevan hallinnon olevan parempi Afganistanissa kuin se, että valtio hajoaisi lukuisiin pikkuvaltioihin. Uskottiin, että Taliban vakauttaisi ja yhdistäisi Afganistanin ja maa muuttuisi vähitellen pragmaattisemmaksi poliittiseksi toimijaksi. Ongelmana oli Al-Qaidan nousu Talibanin sisällä ja ISI:n syrjäyttäminen. Saudien uskonnolliset avustusjärjestöt ja myös yksityiset

saudiarabialaiset tukivat Talibanin nousua 1995-1996. Lisäksi madrasiat Pakistanin ja Afganistanin rajaseuduilla kouluttivat suurimman osan Talibanin johtajista ja tuottivat paljon taistelijoita. Erityisen aktiivinen tukija oli Saudi-Arabian ”hyveiden edistämisen ja paheiden vastustamisen ministeriö”, joka antoi asiantuntija-apua Talibanin uskonnolliselle poliisille. (Emt, 245-246.)

4.1.2. Afganistanin interventio

Naton operaatio Afganistanissa on ollut vaikea, koska Pohjois-Atlantin liiton ja sen alueellisilla liittolaisilla on ollut huomattavia strategisia erimielisyyksiä. Syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen YK:n turvallisuusneuvosto valtuutti kansainvälisen ISAF-operaation palauttamaan turvallisuuden Afganistaniin. Interventio alkoi 7. lokakuuta 2001 Yhdysvaltojen ja Britannian johdolla. Liittoumaan kuului 20 Naton jäsenmaata ja 14 puolustusliiton ulkopuolista maata. Turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1378 hyväksyttiin 14. marraskuuta 2001 ja se määritteli operaation strategian. Päätöslauselma ”tuomitsee Talibanit Afganistanin tarjoamisesta Al-Qaidaverkoston ja muiden terroristiryhmien tukialueeksi ja turvapaikan järjestämisestä Osama bin Ladenille (...) ja tukee näissä olosuhteissa afganistanilaisten ponnistuksia Talibanien hallinnon vaihtamiseksi.” Bonnin sopimus 2001 joulukuussa vahvisti linjaa asettamalla tavoitteeksi väliaikaishallinnon ja demokraattisten instituutioiden perustamisen ja tekemällä eron Al-Qaidan ja Talibanien välille. (Bovet 2009, 132.)

Pakistan liittoutui Yhdysvaltojen kanssa ”terrorismin vastaisessa sodassa” ja Pakistanista tuli yksi konfliktin keskeisistä osapuolista. Pakistanin presidentti Pervez Musharraf oli auttanut talibaneja nousemaan valtaan Afganistanissa ja tukenut heidän hallintoaan. Syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeen Yhdysvallat sai painostettua Pakistanilta kolme lentotukikohtaa käyttöönsä Afganistanin pommituksiin. Kiistassa Pakistan pysyi taka-alalla, kunnes Taliban-hallinto kaatui vuoden 2001 lopulla ja hallinnon johtajat pakenivat Pakistanin heimoalueille. Taliban-taistelijat jatkoivat siellä harjoittelua ja kävivät Afganistanin puolella taistelemassa Nato-joukkoja vastaan. Musharaffin oli lopulta pakko käynnistää sotilaallinen operaatio Taliban-taistelijoita vastaan Etelä-Waziristanissa, jossa kuoli 3000 pakistanilaista sotilasta vuosina 2003-2005. (Ibid.)

Pakistan solmi aselevon Talibanien ja Al-Qaidan kanssa huhtikuussa 2006. Rauhansopimus allekirjoitettiin 5. syyskuuta 2006. Ristiriita Yhdysvaltojen strategian kanssa oli ilmeinen ja Yhdysvaltain painostuksesta Pakistan aloitti sotatoimet uudelleen Swatin laaksossa keväällä 2009.

Erimielisyydet ovat kasvaneet myös brittien kanssa, jotka operoivat Helmandin maakunnassa. Brittien mielestä Taliban on yleisnimitys pastuheimolle, jotka ovat aina vastustaneet ulkomaisia miehittäjiä. Britit päätyivät erottelemaan ne Talibanit, joiden kanssa voidaan neuvotella ja toiset, joiden kanssa ei voi neuvotella. Tästä tuloksena Helmandissa solmittiin aselepo ja joitakin piirikuntia annettiin niiden Talibanien hallintaan, joiden kanssa päästiin sopimukseen (Musa Qala). (Ibid.)

Yhdysvalloille neuvottelu minkään Taliban ryhmittymän kanssa ei ole mahdollista. Yhdysvallat painosti vuonna 2007 Afganistanin hallintoa pidättämään EU:n edustajan Michael Semplen ja YK:n edustajan Mervyn Pattersonin, jotka neuvottelivat Helmandin Talibanien kanssa virallisella mandaatilla. Vuonna 2008 Musharraf siirtyi sivuun ja Pakistan sai siviilihallinnon. Afganistanin presidentti Hamid Karzai rakensi yhteyksiä talibaneihin EU-maiden kuten Ranskan ja Britannian tuella. Myös Saudi-Arabia, joka tunnusti Taliban-hallinnon 1990-luvulla, on käynnistänyt neuvotteluja eri osapuolten välillä. Muita epävarmuustekijöitä kriisin ratkaisuun tuo Yhdysvaltojen uusi hallinto, talibanien sotilaallinen menestys Afganistanissa ja eurooppalaisten haluttomuus lähettää lisäjoukkoja Afganistaniin. Monissa maissa, myös Yhdysvalloissa on halukkuutta vetää joukot kokonaan pois tappioiden vuoksi, sillä ”sota ei suju Naton suunnitelmien mukaan”. (Bovet 2009, 133.)

4.2. Irak

4.2.1. Persianlahden sota 1991

Hyökkäyksen syyt ovat kaukana historiassa ja valmistelut sotaan alkavat huomattavasti ennen hyökkäystä. Eräs syy Persianlahden ensimmäiselle sodalle oli se, että Irakin naapurivaltiot kieltäytyivät öljyn tuotannon alentamisesta ja hinnan nostamisesta. Irakin presidentti Saddam Hussein alkoi epäillä, että naapurivaltioilla oli salaliitto häntä vastaan. Saddam Hussein hyökkäsi Kuwaitiin 2.8.1990, kahden viikon joukkojen keskittämisen jälkeen. Husseinilla oli nopeassa ja onnistuneessa valtauksessaan seitsemän divisioonaa. (Halonen 2005, 88.)

Yhdysvallat lähetti 6.8.1990 sota-aluksia ja maajoukkoja alueelle, kun oli saanut Saudi-Arabian kuninkaan hyväksynnän operaatiolle. Operaatio, jonka päätavoite oli suojella Yhdysvaltojen etuja sai nimekseen "Desert shield". Operaation tarkoituksena oli keskittää tarvittava määrä maajoukkoja alueelle ja hämähäksinä järjestettiin suuria maihinnousuharjoituksia, jotta Irak luulisi hyökkäyksen tapahtuvan maihinnousuna. Operaatio alkoi 7.8.1990. YK:n turvallisuusneuvosto antoi 29.11.1990 päätöslauselman nro 678, joka antoi oikeutuksen käyttää sotilaallista voimaa, mikäli Irak ei vetäydy Kuwaitista 15.1.1991 mennessä. Ainoastaan Kuuba ja Jemen äänestivät päätöslauselmaa vastaan. (Emt, 88-89.)

"Kun syöksyvä vesiryöppy pyöräyttää kivenjätkäleitä pinnalle - kysymys on voimakapasiteetista. Kun petolintu iskee, se murtaa uhrinsa - kysymys on ajoituksesta. Seuraava pätee taistelun asiantuntijaan: Hänen voimakapasiteettinsa on suuntautunut ja ajoituksensa tarkka. Hänen voimakapasiteettinsa on kuin jännitetty jalkajousi, ajoituksensa kuin nuolen laukaisu." (Sunzi 2005, 83-84.)

Yhdysvaltojen johtama 33 valtion liittouma "Desert Storm" alkoi 16.1. 1991. Hyökkäyksen päämääränä oli tuhota Irakin puolustuskyky ja demoralisoida sen joukot, jotta myöhempi maajoukkojen hyökkäys sujuisi helposti. Monikansallisten joukkojen tarkoituksena oli osoittaa Irakille, kuinka yhtenäinen kansainvälinen yhteisö on Irakia vastaan. Pelkkää ilmasotaa kesti 38 vuorokautta, jonka jälkeen maajoukot aloittivat 100 tuntia kestäneen hyökkäyksen. Koko sota kesti 43 vuorokautta. (Halonen 2005, 89.)

Maavoimien suorittama offensiivi, "Desert Sabre" onnistui erinomaisesti, sillä Irakin armeija oli lähes taistelukelvottomassa kunnossa sekä fyysisesti, että psyykkisesti. Lisäksi Irak oli ollut puoli vuotta kauppasaarrossa YK:n antaman päätöslauselma 661 jälkeen. Yhdysvallat noudatti Sun Tzun oppeja ja pyrki voittoon ilman taistelua ja käytti hyväkseen laajoja psykologisia operaatioita. Tarkoituksena oli nujertaa irakilaiden sotilaiden taistelutahto. Kuitenkin propaganda sodassa ei ole tehokasta, ellei sitä jatkuvasti tehosteta fyysisellä tuho vaikutuksella, Jacques Ellulin teesi. Psykologista sodankäyntiä harjoitettiin myös jakamalla lentolehtisiä (29 miljoonaa kappaletta) ja "Voice of the Gulf" radioaseman lähetysten välityksellä. (Emt, 90-91.)

Jos sotaa pidetään politiikan jatkumona, niin sotilaallista toimintatapaa voidaan pitää poliittisen toimintatavan jatkumona. Keskustelut ja kritiikki ovat tärkeitä, mutta eivät ole määrääviä, kun

ajatellaan näiden molempien toimintatapojen sisältöä. Persianlahden sotien kritiikissä pohditaan ensin sitä, mikä oli sodan päämäärä. Oikeutetun sodan teorian mukaisesti pyritään säilyttämään status quo -tilanne, eli tilanne, jossa oltiin ennen sotaa. Irakin tapauksessa ajateltiin, että mahdollisen sisällissodan uhriluku olisi suurempi, kuin sisällissodan estäminen interventiolla ja sen aiheuttamat uhrit. Kuwaitissa entisen tilanteen palauttaminen tarkoitti, että puolifeodaalinen despoottinen al-Sabah perhe palasi valtaan. Se, mitä maassa tapahtui sodan jälkeen oli Kuwaitilaisten oma asia. (Walzer 2005, 91-93.)

4.2.2. Toinen Irakin sota 2003

Yhdysvallat aloitti uuden Irakin sodan sotavalmistelut jo syyskuussa 2002. Tammikuussa George W. Bush liitti Irakin “pahuuden akseliin” puheessaan ja tämä voidaan nähdä alkusysäyksenä uudelle sodalle. Lokakuussa 2002 Yhdysvaltain kongressi hyväksyi päätöslauselman, joka oikeutti voiman käytön Irakia vastaan. Lokakuussa Yhdysvallat myös aloitti joukkojen siirtojen valmistelut Persianlahdelle. Tämä tapahtui selvästi ennen YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa 1441 Irakin aseistariisumisesta. Päätöslauselma annettiin 8.11.2002. Pelkona oli Irakin mahdolliset joukkotuhoaseet. Yhdysvallat tulkitsevat päätöslauselman antavan sille valtuudet sotilaallisiin voimatoimiin Irakia vastaan. Kyseinen päätöslauselma ei oikeuta voimankäyttöä Irakia vastaan sellaisenaan vaan vain siinä tapauksessa, että Irak ei noudata päätöslauselman vaatimuksia, jolloin asia palaa turvallisuusneuvoston käsittelyyn. Tästä voidaan päätellä Lauri Halosen mukaan, että Irakille ei annettu todellisuudessa mahdollisuutta välttää sotaa. Yhdysvallat aloitti sotatoimet Irakia vastaan 19.3.2003. (Halonen 2005, 100.)

19.3.2003 George W. Bush selitti puheessaan Operation Iraqi freedom tarkoituksena oli riisua Irak aseista, vapauttaa sen kansalaiset ja puolustaa maailmaa suurelta vaaralta (“to disarm Iraq, to free its people and to defend the world from grave danger”). Saavuttaakseen nämä tavoitteet USA ja sen liittolaiset käyttivät sotilaallista voimaa iskeäkseen valittuihin sotilaallisesti tärkeisiin kohteisiin heikentääkseen Saddam Husseinin kykyä käydä sotaa. Yhdysvaltojen tarkoituksena on tuhota globaalisti ne hallinnot, jotka kannattavat terrorismia tai terroristijärjestöjä. (Martell 2007, 243.)

Persianlahden sodan alussa päätavoite oli Irakin riisuminen joukkotuhoaseista ja Saddam Husseinin syrjäyttäminen vallasta. Operaatio "Iraqi Freedom" käsitti kahdeksan sotilaallista tavoitetta. Näistä vasta kahdeksas oli Irakin öljykenttien "suojelu". Virallisesta tavoitteesta huolimatta oli käytännössä nähtävissä, että öljyvarantojen hallinnoiminen oli huomattavasti tärkeämmässä roolissa, kuin virallisesti myönnettiin. Ensimmäisessä Persianlahden sodassa Irakilaiset tuhosivat Kuwaitin öljykenttiä ja aiheuttivat myös merkittäviä ympäristötuhoja. Öljykenttien suojelu oli perusteltua sotilaallisesti toisessa Irakin sodassa. Strategia toisessa Irakin sodassa oli merkittävästi erilainen kuin ensimmäisessä Persianlahden sodassa. Maajoukot aloittivat hyökkäyksen melkein heti sodan alettua ilman massiivisia pommituksia. Irakin armeija ei tarjonnut merkittävää vastustusta ja hyökkäävä armeija pääsi nopeasti syvälle Irakiin. Esimerkiksi 2. prikaati (2nd Brigade) eteni neljänkymmenen tunnin aikana 370 km ilman merkittävää vastarintaa. Ainoa hidastava tekijä oli hiekkamyrskyt. Hyökkäys oli menestys ja hyökkäävän armeijan tappiot jäivät minimaaliseksi. Sota kesti 26 vuorokautta. Yhdysvallat valtasi viimeisen Saddam Husseinille uskollisen kaupungin Tikritin 14.4.2003. George W. Bush ilmoitti varsinaisen sodan päättyneen 1.5.2003. Kuitenkaan levottomuus alueella ei loppunut tähän. (Halonen 2005, 101.)

Yhdysvallat sai runsaasti kritiikkiä länsimailta hyökättyään Irakiin toisen kerran vuonna 2003. Ranskan presidentti Jacques Chirac sanoi Pariisissa lehdistötilaisuudessa helmikuussa 2003, että, "mikään tänä päivänä ei oikeuta sotaa." Joukkotuhoaseista puhuessaan Chirac sanoi: "I have no evidence that these weapons exist in Iraq." Myös Venäjän presidentti Vladimir Putin oli mukana lehdistötilaisuudessa, missä Jaques Chirac antoi lausuntonsa. Ranska, Saksa ja Venäjä kannattivat tarkempia asetarkastuksia ja kontrollointia, kuin aikaista puuttumista aseellisesti Irakin tilanteeseen. Myös Kiina oli samaa mieltä hyökkäyksen ennenaikaisuudesta. (Copson 2003, 4.)

Kuusi vuotta kestäneessä Irakin sodassa väkivaltaisuuDET olivat jatkuvia. Gaorg W. Bush jätti Barak Obamalle selvitettäväksi konfliktin, jossa pysyvää ratkaisua ei ole saavutettu. Yhdysvaltojen miehitys Irakissa jatkoi Saddam Husseinin hajottavaa politiikkaa. Kolmetoista vuotta kestäneet taloudelliset pakotteet kurjistuvat irakilaisten elämää entisestään. Valta vaihtui vuonna 2003. Liittouma riisui maan armeijan aseista ja jakoi valtiolliset tehtävät uudelleen uskontokuntiin perustuvan jaon mukaisesti. Yhdysvallat on tukenut keinotekoisia poliittista jälleenrakennusta. Valtaa alkoi käyttää ulkomailta Irakiin palannut poliittinen eliitti ilman muun väestön tukea ja iso osa irakilaisista on jätetty päätöksenteon ulkopuolelle. (Bovet 2009, 124.)

Sisällissodan raaistuminen vuonna 2006 aiheutui Yhdysvaltojen hajaannuttavasta politiikasta, jota täydensivät Al-Qaidan iskut. Sisällissodan takia naapurimaat ymmärsivät alueellisen levottomuuden pahentuvan, jos Irak hajoaisi. Syyria on ottanut etäisyyttä vastarintaryhmiin ja aloittanut tunnustelut suhteiden lämmittämiseksi Irakin hallitukseen. Yhdysvallat lähetti Irakiin lisäjoukkoja suojelemaan siviilejä. Yhdysvallat on myös lisännyt sotilaallista painostusta tarkoituksenaan ratkaista jatkuvat poliittiset ristiriidat, siinä tosin onnistumatta. (Emt, 125.)

Irakin sotilaallisen voiman tuhoaminen ei ollut koalition ainoa päämäärä, tai koalition johtavan voiman Yhdysvaltojen päämäärä. Pyrkimyksenä oli uusi maailmanjärjestys ("new world order"), jossa Yhdysvaltain johtava rooli säilyisi. Yhdysvaltoja kritisoitiin sodan kuluessa imperialistisista motiiveista. Vaikutusvallan lisääminen Persianlahdella ja strateginen läsnäolo ja öljyvarojen käytön kontrollin lisääminen verhoiltiin järjestyksen palauttamisena alueelle. Waltzerin (2005) mukaan nämä motiivit olivat ratkaisevia, kun Yhdysvallat päätti sodasta. Myös oikeutetuilla sodilla on poliittisia ja moraalisia syitä. Absoluuttisesti yksittäinen motiivi, puhdas tahto aloittaa sota on illuusio. Sekalaiset motiivit ovat normaalia kansainvälisessä politiikassa ja ne ovat moraalisesti ongelmallisia sodankäynnissä vain jos ne pitkittävät tai laajentavat taistelua oikeutetun sodan rajojen ulkopuolelle tai jos ne häiritsevät sodan johtamista. (Walzer 2005, 93-94.)

4.3. Iran ja ydinohjelma

Iranin ydintutkimusohjelma alkoi jo 1960-luvulla shaahi Reza Pahlavin aikana. Iran allekirjoitti ydinsulkusopimuksen (NTP) 1968 ja ratifiointiasiakirjat helmikuussa 1970. Iranilla on atomienergiajärjestön (IAEA) kanssa ydinsulkusopimuksen mukainen safeguard -sopimus, mutta Iran soveltaa sitä oman tulkintansa mukaisesti. Iranin tulkinta eroaa atomienergiajärjestön tulkinnasta. Iran allekirjoitti safeguard -sopimuksen 18.3.2003, mutta Iranilla on sopimuksen lisäpöytäkirja ratifioimatta. Kansainvälinen yhteisö on seurannut huolestuneena Iranin ydinohjelman kehitystä useita vuosia. (Forss 2010, 1.)

Ali Khamenein tulkinnan mukaan yli 20 vuotta sitten ydinaseiden tuotanto, varastointi ja käyttö on islamin oppien vastaista. Iran ei myöskään sodassa Irakia vastaan käyttänyt kemiallisia aseitaan,

vaikka Irak käytti kemiallisia aseita varsin laajamittaisesti. IAEA:n tutkijat päättelevät kuitenkin, että Iran on saavuttanut sellaisen aseteknologisen tason, että se halutessaan kykenee valmistamaan ydinaseen. Voi olla, että tieto kyvystä valmistaa ydinase on jo Iranista riittävä pelote. (Emt, 2.)

Iranin nykyinen ydinvoimapolitiikka muistuttaa Israelin 40 vuotta sitten harjoittamaa ydinpolitiikkaa. Virallisen linjan mukaan Israel sanoi tuolloin, ettei aio olla ensimmäinen valtio, joka ottaa ydinaseen käyttöön Lähi-idässä. Iran on myös johdonmukaisesti kieltänyt, että sillä on ydinase. Mutta Israelin ydinasekehityksen kaltainen käyttäytyminen näkyy myös Iranin toimissa. Tämä ilmenee salailuna, ydinaseen olemassaolon kieltämisestä, monitulkintaisuutena ja läpinäkymättömyytenä. Israelia painostettiin Yhdysvaltojen taholta liittymään NPT-sopimukseen. Keväällä 1967 arabivaltiot yrittivät voittaa Israelin sotilaallisesti ja hävittää sen ydinaseohjelman Neuvostoliiton poliittisella ja sotilaallisella tuella. Myös Irania on painostettu ja ainakin epävirallisesti uhattu sotilaallisilla iskuilla. Israel vaatii voimakkaimmin Iranin ydinohjelman tuhoamista. (Emt, 3.)

IAEA:n pääjohtaja uskoi syyskuussa 2009 vastoin useiden länsimaisten tiedustelupalvelujen tulkintoja, että "IAEA:lla ei ole konkreettista näyttöä" siitä, että Iran pyrkii valmistamaan ydinaseita tai viimeistelemään ydinkärkeä. Vastakkaiset arviot perustuvat pääjohtajan mielestä aihetodistuksiin ja päätelmiin. Vaarana on virheellinen tulkinta, kuten tapahtui, kun arvioitiin Irakin joukkotuhoaseita ennen Irakin sotaa. CIA:n arvion mukaan vuonna 2007 Iran on lopettanut ydinaseiden suunnittelun ja aseiden kehittämisen vuonna 2003. Yhdysvaltain tiedustelupäällikön Dennis Blairin mukaan asia piti edelleen paikkaansa 2009 helmikuussa. Britannian, Ranskan, Saksan ja Israelin mukaan Iranin ydinaseohjelma olisi käynnistetty uudelleen Ali Khamenein käskystä vuoden 2004 lopulla tai 2005 alussa. Vaikka Yhdysvallat ei ole muuttanut näkemystään amiraali Mike Mullen uskoi 2010 helmikuussa, että Iran on ydinasekyvyn saavuttamisen tiellä ja tämä pyrkimys sinänsä voi horjuttaa Lähi-idän vakautta. 11.2.2010 islamistisen vallankumouksen vuosipäivänä presidentti Ahmadinedjad julisti Iranin "ydinvaltioksi". Presidentti ilmoitti Iranin halutessaan kykenevän valmistamaan ydinpommin, mutta Ahmadinejad sanoi valtion pidättävän pommin valmistamisesta. (Emt, 5-7.)

IAEA arvioi, että Iranin puolustusministeriö harjoittaa ohjelmaa, jonka päämääränä on kehittää Shahab 3 -ohjukselle soveltuva ydinkärki. IAEA:n tiedot viittaavat kattavaan ja strukturoidun projektin olemassaoloon, selviin vastuualueisiin ja tulosodotuksiin. IAEA:n raportointi on ollut teknisen johtajan Mohsen Fakrizadehin vastuulla. Iranin uskotaan saaneen teknistä apua

ydinaseohjelmaansa Venäjältä, mutta myös Pohjois-Koreaa pidetään yhtenä mahdollisena neuvonantajana ydinaseteknologian kehittämisen Iranissa. Asiantuntijoiden mukaan Iranilla voisi olla ydinase käyttövalmiina 2014 mennessä. (Emt, 7-9.)

Barack Obaman mukaan Yhdysvallat pyrkii estämään kaikin keinoin Irania saamasta käyttökelpoista ydinasetta. Ensin käytössä ovat diplomaattiset keinot, sillä sotilaallisen toiminnan lisääntyminen Persianlahden alueella vaikuttaa häiritsevästi Yhdysvaltoihin ja joukkoihin lähialueilla, kuten Afganistanissa. Taloudellisia pakotteita, kuten Iranin valtion talletusten jäädyttäminen Yhdysvalloissa pyritään käyttämään ensin. Yhdysvallat on pyrkinyt painottamaan myös Israelille erilaisien pakotteiden käytön merkitystä. Kuitenkin Yhdysvaltojen puolustusministeri Leon Panetta on arvioinut, että on todennäköistä, että Israel tekee ennakoivan iskun Iraniin 2012 keväänä. (Marcus 2012a)

Jonathan Marcusin (2012) mukaan Iran aikoo tehdä vastahyökkäyksen, jos Israel tai Yhdysvallat hyökkää Iraniin. Mark Fitzpatrickin, joka on Lontoossa sijaitseva International Institute for Strategic Studies (IISS) johtaja, mukaan Iranin kyky vastata mahdolliseen iskuun on rajoitettu, koska Iranin ilmavoimien kalusto on vanhentunutta ja maalla on vain muutama ohjus, jonka kantokyky riittäisi Israeliin asti. Fitzpatrickin mukaan Iranin ohjuspuolustusjärjestelmällä on vain symboliarvoa käytännössä. Todennäköisempi vastaus Israelin mahdolliseen hyökkäykseen tehtäisiin assymmetrisen sodankäynnin keinoin. Iranin liittolaisella Hizbollahilla on yli 10 000 rakettiheitintä Etelä-Libanonissa. Aseista suuri osa on Iranin rahoittamia. Ennakoiva isku Iraniin voisi helposti laajentua myös Israeliin ja Hizbollahin ja Israelin sekä Hamazin väliseksi yhteenotoksi. Syyrian akuutin konfliktin jatkuessa on vaarana, että isku Iraniin eskaloituisi laajemminkin alueelliseksi sodaksi Lähi-idässä. (Marcus 2012b.)

Washington Brookings Instituutin tutkija Daniel Bymanin mukaan Israel ja Iran jo nyt tekevät rajoitettuja ennakoivia iskuja, kuten Iranin ydinteknologia-asiantuntijoiden surmaaminen osoittaa. Karim Sadjapourin mukaan Iranin viranomaisten tulee tarkoin harkita mahdollinen vasta-isku, sillä ”jos isku on liian heikko, iranilaiset menettävät kasvonsa ja jos liian voimakas päänsä”. Hänen mukaansa ei ole todennäköistä, että Iran estää öljyn kauttakulun Hormuzin salmessa, koska silloin Yhdysvallat puuttuu asiaan. Notre Damen Yliopiston Professori Mary Ellen O'Connorin mukaan kansainvälisen oikeuden mukaisesti Israelin mahdollinen isku Iraniin olisi laitton. Jotta isku olisi laillinen, sen pitäisi olla puolustuksellinen ja iskulla tulisi olla YK turvallisuusneuvoston hyväksyntä. Vaikka Israel luultavasti perustelisi iskuaan ennakoivalla itsepuolustuksella Iranin

ydinasetta vastaan, isku ei saisi laillista statusta, sillä Iranilla ei uskota vielä olevan ydinasetta. National Iranian American Council presidentin Trita Parsin mukaan pelkona olisi, että mahdollinen Israelin isku vain nopeuttaisi Irania ydinasekehittelyä ja ajaisi Iranin eroamaan NPT-sopimuksesta (Non-Proliferation Treaty) ja häätämään IAEA:n (International Atomic Energy Agency) tarkkailijat maastaan. Eräiden amerikkalaisten sotilasarvioiden mukaan “Iraniin iskeminen on nopein tapa saada Iran valmistamaan ydinpommi”. (Emt.)

5. HAASTATTELU SUN TZUN HYÖKKÄYSSTRATEGIAN MUKAISESTI

5.1. Suostuttelusta ennakoivan iskun suunnitteluun

5.1.1. Suostuttelu, painostus, uhkaaminen

Gustaf Hägglundin (2011) mukaan ensimmäiset keinot, kun pyritään saamaan jokin maa toimimaan halutulla tavalla on suostuttelu. Sitten seuraa painostusta ja uhkaamista erilaisilla toimenpiteillä. Saarto, kauppasuhteiden jäädyttäminen ja se, että uhataan lopettaa avustustoimet ovat myös ensimmäisiä painostuskeinoja. Kyösti Halosen (2010) mukaan voimakeinot ovat aina äärimmäinen keino ja ensisijaisesti pyritään käyttämään diplomatian keinoja suostuttelussa. Ennen erilaisten pakotteiden käyttöönottoa tulee kokeilla poliittisia keinoja. Halosen mukaan kansainvälisten järjestöjen painostuskeinot ovat vähäisiä.

Kari Takamaan (2010) mukaan kansainvälinen oikeus ja kansainvälinen politiikka kulkevat käsi kädessä. Diplomaattisilla keinoilla ja hienovaraisilla painostuksella annetaan ymmärtää, miten maan tulisi toimia. Ensin toimitaan salaisesti ja vasta myöhemmin julkisesti. Yhdistyneet kansakunnat on Takamaan mielestä ”paras ja ainoa rauhanjärjestö”, mutta sen sanktiot ovat heikkoja. Veton käyttäminen voi halvaannuttaa koko päätöksenteon. (Takamaa 2010.)

Sun Tzu (2007) painottaa, että sotaa tuli aina edeltää toimet, jotka tekevät voittamisen helpoksi. Sotaan ei tule koskaan ryhtyä harkitsemattomasti tai vastuuntunnottomasti. Suunniteltaessa hyökkäystä vihollisen suunnitelmat tulee lyödä ja mahdolliset liittoumat hajottaa etukäteen. Tällöin luodaan vihollisen keskuuteen epäluottamusta ja hajaannusta. Hyökkäystä valmistelevalle vakoojille ja agentteille on työssä ”kooten tietoa, kylväen epäsopua ja lietsoen kumousta”. Pyrkimyksenä on vihollisen eristäminen ja moraalien tuhoaminen. (Griffith 2007, 49.)

Varsinkin Persianlahden jälkimmäisessä sodassa mielipidevaikuttaminen ja irakilaisien sotilaiden moraalien rapauttaminen oli voimakasta ja onnistunut toimenpide Yhdysvalloilta ja sen liittolaisilta. Laurin Halosen (2005) mukaan koalition maajoukot aloittivat hyökkäyksen heti sodan alussa ilman merkittäviä pommituksia ja hyökkääjä pääsi nopeasti etenemään Irakin sisäosiin ilman merkittävää vastustusta. Hyökkäyksen sujuminen ennakoitua vähemmällä vastarinnalla johtui paitsi massiivisesta voimaylivuomasta, mutta myös tehokkaasta ja onnistuneesta psykologisesta sodankäynnistä.

Ahti Kurvinen vastasi haastattelukysymyksiini entisen Suomen Afganistanin operaation komentajan roolissa. Hän sanoi edustavansa puolustusvoimia, vaikkakin työskenteli haastateltaessa puolustushallinnossa. Kurvinen luottaa kansainvälisiin foorumeihin ja kykyyn saada maa, joka toimii yleistä normistoa vastaan, toimimaan yleisesti hyväksytyjen normien mukaisesti. Kurvinen luottaa YK:n rakenteisiin ja EU:n vaikutusmahdollisuuksiin. Ensisijaisesti käytetään diplomaattisia keinoja ja kansainvälisiä järjestöjä ja vasta seuraava askel on pakotteiden käyttö. Kurvisen mukaan pakotteet pitäisi pystyä suuntaamaan niin, ettei kansa kärsi suhteettomasti. Jos on tilanne, jossa johtaja toimii suppealla kansan tuella ja ei toimi rakentavasti kansakunnan etua ajatellen, kuten Irakissa Saddam Hussein, (vaikka olikin demokraattisesti valittu) kansa kärsi turhan paljon. (Kurvinen 2011.)

Markku Nikkilän (2011) mukaan, kun halutaan ohjailta jokin maa toimimaan halutulla tavalla, ensin käytössä on poliittinen vaikuttaminen, siitä astetta vahvempana taloudelliset pakotteet ja

sotilaallisen voiman näyttö esimerkiksi sotaharjoituksissa. Pahimmillaan sotaharjoituksissa voi olla kyseessä tahattomilta näyttävät tahalliset alueloukkaukset, joilla pyritään lisäämään painetta kyseiseen maahan. (Nikkilä 2011.)

Sun Tzun mukaan pyrkimyksenä olisi voittaa vihollinen ilman aseellista taistelua, vallata kaupungit ja kaataa valtio. Vasta, jos vihollista ei voida lyödä psykologisen sodankäynnin keinoin olisi lupa turvautua asevoimiin. Aseiden käytön periaatteena tulisi olla voiton saavuttaminen mahdollisimman lyhyessä ajassa ja pienin menetyksin sekä niin, että viholliselle tulee mahdollisimmat pienet tappiot. Hyökkääjän kansallinen yhtenäisyys on edellytys voittoisan sodan käymiseksi. Sun Tzu liittää sodankäynnin tiukasti poliittiseen kontekstiin ja liittolaissuhteisiin, sisäpoliittiseen yhtenäisyyteen ja armeijan korkeaan moraalisiin ja koulutustasoon. Silti Sun Tzun moraalisena sodankäynnin perustana on ”armeliaisuus ja oikeudenmukaisuus”. (Griffith 2007, 49.)

Esa Pulkkisen (2011) mukaan Iran ja Irak eroavat Afganistanista huomattavasti. Afganistanissa ei ollut kunnolla neuvotteluosapuolia ja Talibanien kanssa ei pystytty neuvottelemaan. Afganistanissa perinteisten poliittisten, diplomaattisten ja taloudellisten sanktioiden käytöstä ei ollut hyötyä. Afganistan oli lähes immuuni erilaisille pakotteille ja suurelta osin riippumaton pakotteista. (Pulkkinen 2011.)

Kurvisen (2011) mukaan moni maa on immuuni pakotteille etenkin, jos maassa kontrolloidaan tiedotusvälineitä ja lisäksi kansalaisten yleinen sivistystaso on heikko. Usein maassa ei tiedetä mitä siellä tapahtuu. Kurvinen siteeraa Max Jakobsonia eli ”puolustusvoimat tai sota yleensäkin, on diplomatian jatke, kun diplomatiassa on epäonnistuttu.” (Kurvinen 2011.)

Tässä on selvä yhtymäköhta Clausewitziin ja Sun Tzuhun, jotka molemmat toteavat sodan olevan politiikan (hallitsijan) äärikeino tarkoituksensa saavuttamiseksi. Sotaan ei tule ryhtyä kevytmielisesti, vaan vasta sitten, kun kaikki muut keinot ovat osoittautuneet tuloksettomiksi. Clausewitzin mukaaan kuitenkin ”Kullakin aikakaudella on omat erityiset tapansa sotia, omat rajoittavat olosuhteensa ja ennakkoluulonsa.” ”Siten kullakin ajalla on myös oma teoriansa sodasta, vaikkakin kaikkialla, niin alkuaikoina kuin myöhemminkin, on yritetty ymmärtää sitä filosofisten periaatteiden mukaisesti.” (Strachan 2010, 43.)

Pulkkisen (2011) mukaan Iranin ja Irakin yhteiskuntarakenteet eivät ole alttiita ulkoiselle painostukselle. Demokraattinen maa on alttiimpi painostukselle, koska painetta muutoksen

toteuttamiseen tulee myös oman maan sisältä. Iran ja Irak kanavoivat ja sensuroivat tiedon kulkua, näin ulkoapäin asetetut pakotteet eivät välttämättä tule kansalaisten tietoon maassa. Suurvaltojen toiminta on aika raakaa ja suurvaltojen toimintatavoista on kirjoitettu paljon. Yleistyksenä voi sanoa, että Irakin kohdalla pakotteet eivät toimineet (Pulkkinen 2011.)

Pulkkisen (2011) mukaan perinteiset taloudelliset sanktiot, joilla rajoitetaan kaupankäyntiä on kaksiteräinen miekka. Sanktiot eivät kohdistu välttämättä hallitsevaan eliittiin, vaan tavallisiin ihmisiin. Iraniin ja Irakiin on kohdistettu spesifejä pakotteita, kuten aseidenvientikieltoja ja sotilasteknologian viennin rajoituksia ja lisäksi on tehty joukkotuhoaseita kieltäviä sopimuksia ja käytetty niitä seuraavia järjestöjä. Irakissa YK:n asetarkastajat etsivät merkkejä joukkotuhoaseiden valmistamisesta niitä löytämättä, mutta silti maahan hyökättiin. Onko toimilla mitään merkitystä, jos päätös Irakiin hyökkäämisestä oli tehty jo ennen asetarkastuksia? (Pulkkinen 2011.)

Iranin tilanne on erilainen, sillä kyse on ydinteknologian ja ydinaseiden kehittämisen hidastamisesta. Kansainvälisen yhteisön yksimielisyyden puutteen takia Iranin ydinteknologian kehityksen hidastaminen ei ole ollut tehokasta. Ongelmana on se että, ydinteknologian kehittämiseen tarvittavia materiaaleja ja tietotekniikkaa viedään edelleen Iraniin sekä laittomasti että laillisesti. Laillisestikin voidaan myydä kierrättämällä teknologiaa jonkin toisen maan kautta. Kaupalliset toimijat toimivat taloudellisten intressien mukaan ja niiden kontrollointi ei ole helppoa. (Pulkkinen 2011.)

Poliittiset pakotteet ovat vähiten konkreettisia, immateriaalisia, mutta niiden teho on riippuvainen vastaanottavasta maasta ja sen omasta hallinnosta. Erilaiset taloudelliset tai teknologiaan liittyvät rajoitukset ja kauppasaarrot myös käytettyjä. Tässä pyritään vaikuttamaan myöskin laittomaan tavaroiden tai teknologian kulkeutumiseen. Kun mennään asteessa kovempaan pakottamiseen tulevat kuvaan erinäköiset väkivaltaiset demonstraatiot. On keinoja, joilla voi vaikuttaa järeämmin ilman, että hyökkääjää pystytään identifioimaan, kuten kyberhyökkäys. Esimerkiksi Iranin tietokonejärjestelmiin hyökättiin Stuxnet-viruksella. Asymmetrisia keinoja on käytössä myöskin valtiotoimijoilla, kuten Viron patsaskiista osoittaa. On huolestuttavaa, jos valtiollinen toimija irtautuu kansainvälisen politiikan normistosta. (Pulkkinen 2011.)

Astetta voimakkaampana vaikuttamisena on sotilaallisella voimankäytöllä uhkaaminen, johon liittyy erilaisia traditionaalisia asioita. Tähän liittyy ennakoivaa voimien ja joukkojen keskittämistä. Tämä oli hyvin massiivista Irakin sodassa ja antaa mielikuvan millä päättäväisyydellä lähdetään

liikkeelle. Ensin on lentotukialusten siirrot, joka on merkittävä osa Yhdysvaltojen voimankäyttöä. Lisäksi aktivoidaan tiedustelua, joka ei näy ulospäin, kuten Irakissa tehtiin. Irakissa oli paljon näkymätöntä sotilaallista toimintaa, joka edeltää voimankäytön valmistelua. Se on tiedustelua eri muodoissaan. Voi olla maalittamista, jolla haetaan aktiivisesti kohteita, joihin voidaan iskeä kuten tutka-asemia tai sotilaallista infrastruktuuria. Näkymättömään sotilaalliseen toimintaan voi liittyä muutakin tuholaistoimintaa. Pulkkinen mukaan ilmeisesti Irakissa tehtiin jonkin verran tuholaistoimintaa eli selittämättömästi jotakin tuhoutuu, epämääräisiä räjäytyksiä, ja attentaatteja, jotka voivat olla sisäsyntyisiä. Koskaan ei voi kuitenkaan sulkea pois sitä, että jonkun maan tiedustelupalvelu olisi sotkeutunut tuholaistoimintaan. Toimintaa on vaikea todentaa tai löytää sen tekijää. (Pulkkinen 2011.)

5.1.2. Sotilaallinen voimankäyttö

Sun Tzu yritti luoda realistisen pohjan suhteellisen voiman rationaaliselle arvioinnille. Hänen mukaansa tuli ottaa huomioon henkiset, moraaliset ja fyysiset vaikutukset ympäristötekijöiden lisäksi, kun arvioidaan suoraa menestyksellistä voimankäyttöä. Sun Tzun mukaan ”asevoimat ovat valtioiden välisten konfliktien äärimmäinen ratkaisija”. (Griffith 2007 49-50.)

Astetta tehokkaampaa erilaisille pakotteille ja painostustoimille on suora voimankäyttö, josta on saatu mallia kaksi kertaa Irakissa ja Afganistanissa ja Iranissa. Irakissa Israel tuhosi ydinvoimalaitoksen. Israelin ilmavoimat on tuhonnut myös Syyriassa ydinvoimalaitoksen. (Pulkkinen 2011.)

“Sodassa yleensä viisainta on valtion valtaaminen vahingoittumattomana, sen tuhoaminen olisi tätä huonompi ratkaisu.” (Sun Tzu 2007, Hyökkäysstrategia 1.)

Ennakoiva isku on mahdollinen vain, jos hyökkävällä valtiolla tai liittoumalla on intressejä alueella tai syynä voi olla humanitaariset syyt, kuten Jugoslavian hajoamisessa. (Takamaa 2010.) Kyösti Halosen (2010) mukaan NATO tai EU ottaa yleensä kantaa jonkun valtion sisäiseen tilanteeseen. Kyseessä voi olla humanitaariset syyt, mutta jotta asiaan puututtaisiin, sillä pitää olla joku vaikutus ulkopäin muihin, kuten Irakissa öljy ja Afganistanissa huumeet. Tästä poikkeuksena oli puuttuminen Ruandan kansanmurhaan, jonka syyt olivat humanitaarisia. (Halonen 2010.)

Sun Tzu huomioi sodan taloudelliset vaikutukset. Hän viittaa teksteissään sodan aiheuttamiin taloudellisiin ongelmiin kuten materiaalisiin menetyksiin ja huoltovaikeuksiin sekä maan väestölle aiheutuviin taloudellisiin ongelmiin. Pitkittyneet sotatoimet tyhjentävät valtion kassan, kuluttavat joukot ja aiheuttavat hintojen kohoamista. Sun Tzun mukaan: ”Yksikään maa ei ole koskaan hyötynyt pitkittyneestä sodasta”. (Griffith 2007, 49-51.)

Markku Nikkilän (2011) mukaan ennakoivaa iskua edeltää tehokas tiedustelutoiminta ja erilaiset psykologiset sodankäynnin keinot, joilla muokataan yleistä mielipidettä sekä iskun kohdemaassa että kotimaassa. Yleisen mielipiteen muokkauksella pyritään valmistelemaan kansaa tuleviin radikaalimpiin toimenpiteisiin. Samalla nostetaan pysyvässä valmiustilassa olevien joukkojen tietä valmiustilaa. Ennakoivaa iskua ei aloiteta siten, että ruvetaan kutsumaan joukkoja kokoon ja aseistamaan niitä. Ennakoivassa iskussa käytetään olemassa olevia joukkoja. (Nikkilä 2011.)

”Ennakkotietoa ei saa hengiltä, ei jumalilta, ei aiemmista tapahtumista eikä laskelmista. Se on hankittava niiltä, jotka tuntevat vihollisen.” (Sun Tzu 2007, Vakoilijoiden käyttö 4.)

Sun Tzun mukaan tärkeä edellytys taistelulle on hyökätä vihollisen suunnitelmia vastaan. ”Taitava komentaja iskee vain silloin, kun tilanne takaa voiton.” Pyrkimyksenä on saada vihollinen jakamaan voimansa. Kun vihollinen yrittää puolustautua kaikkialla jakaen voimansa on seurauksena se, että vihollinen on heikko kaikkialla. Hyökkääjän harhautusoperaatiot ovat välttämättömiä, jotta voidaan varmistua varsinaisen iskun onnistumisesta. Sun Tzun mukaan taitava kenraali luo muutoksia ja käyttää näitä hyödykseen. Tilanteen huolellinen arvioiminen on erityisen tärkeää, ennen toimeen ryhtymistä. (Griffith 2007, 51-53.)

Ennen ennakoivaa iskua voidaan uhata tietyillä sotatoimenpiteillä tai kineettisillä toimenpiteillä. Tarkoituksena on osoittaa kyseiselle valtiolle, että ennakoivaa iskua suunnitteleva valtio on tosissaan ja nyt on viimeinen hetki muutta omaa toimintatapaa, jotta ennakoivaa iskua ei toteuteta. Ennen ennakoivaa iskua lasketaan kustannukset ja mietitään vastuut eli mitä isku maksaa ja mihin sitoudutaan. (Kurvinen 2011.)

Esa Pulkkisen (2011) mukaan ennakoivan iskun suunnittelulla ja valmistelulla on tietty aikajänne. Irakin osalta suunnitelma oli valmiina jo ennakkoon. ”Jos uhka on iso ennakoiva suunnittelu käynnistyy todella varhaisessa vaiheessa.” Iranin osalta on suunnitelmia, mutta Pakistan nähdään enemmän liittolaisena. Pakistan on ydinasevaltio ja maalla on oma jännitteensä Intian kanssa.

Aluetta pitäisi tarkastella kokonaisuutena eli mukana tarkasteluissa tulisi olla Afganistan, Pakistan ja osin myös Iran. Afganistanin miehityksen syyt liittyvät terrorismin vastaiseen sotaan ja 9/11 tapahtumiin. Sotilaallisen puuttumisen syynä ovat sekä Yhdysvaltojen sisä- että ulkopoliittiset tekijät. (Pulkinen 2011.)

Yksittäinen valtio voi laittaa sotilaat suunnittelemaan ennakoivaa iskuja, mutta silloin valtiolla on oltava omia intressejä alueella. Aina on oltava joku syy, ennen kuin iskuja aletaan suunnitella. Syynä voi olla myös vallitsevan tilanteen aiheuttama julkinen paine ja humanitaariset syyt kuten Jugoslaviassa. Iskun aloituskynnys on korkea, jos syynä on humanitaariset syyt. Painostavina osapuolina iskun toteuttamiselle voivat olla NGOt (non-governmental organisations) ja muu poliittinen painostus. Ei ole yhtä tapaa aloittaa ennakoiva isku tai sen suunnittelu. Lisäksi tosiasia on, että Afrikan konflikteihin ei puututa niin herkästi kuin muihin. (Takamaa 2010.)

Kansainvälisen oikeuden mukaan jokaisella valtiolla on itsepuolustus-oikeus, mutta valtiot pyrkivät venyttämään itsepuolustus-oikeuden käsitettä. Jos valtio on itse uhattu on kynnys toimia matala. Kyseessä voi olla myös inhimillinen syy tai velvoite toimia, kuten kansanmurhan ehkäisyssä. Valtioiden voi käyttää ennakoivan iskun oikeutuksena myös retoriikkaa ilman oikeudellista sisältöä. Tällöin pyritään hämärtämään rajoja, milloin toisen valtion alueelle voi mennä. Joskus valtion sisällä on myös epäselvyyttä siitä, kuka viranomainen vastaa mistäkin toimista valtion sisällä. (Takamaa 2010.)

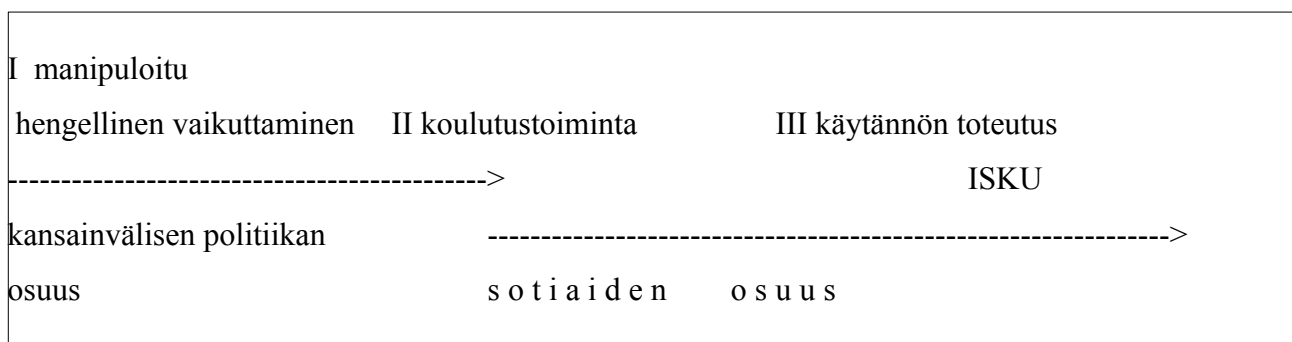
Sun Tzun mukaan on tärkeää sopeutua vallitseviin olosuhteisiin sekä operaation suunnittelussa että toteuttamisessa. ”Samoin kuin vesi sopeutuu maaston muotoihin, on sodassa oltava joustava.” Oma taktiikka on sopeutettava vihollisen tilanteeseen. ”Jos viholliselle antaa riittävästi köyhtyä, hän hirttäytyy siihen.” (Griffith 2007, 53.)

Suunnittelussa arvioidaan minkä tasoinen uhka on ja mitkä ovat mahdollisen iskun hyödyt ja haitat. Ennakoivan iskun syy voi olla taloudellinen. Silloin oma kansa ja elintaso joutuu uhatuksi. Esimerkiksi Kiina on panostanut taloudellista voimaa Afrikkaan ja öljyvaltioihin. Kiina on omistajana sekä Yhdysvalloissa että Afrikassa esimerkiksi Somaliassa. Lisäksi Kiina ottaa voimakkaasti energiataloutta haltuunsa ja nämä ovat maalta isoja panostuksia. Tähän samaan problematiikkaan liittyy myös infrastruktuurin hallinta, kuten esimerkiksi arktisen alueen kulkureittien hallinnointi. Kiinalla on kovasti halukkuutta tulla Afganistaniin SIMIC-joukoilla (civil military incorporation), nimenomaan niille alueille, joilla on paljon maakaasuesiintymiä. Myös

Turkillla on kiinnostusta samoille alueille kuin Kiinalla Afganistanissa. Taustalla on hyvin paljon asioita, joita analysoidaan ennen päätöstä ennakoivan iskun teosta. (Kurvinen 2011.)

Ennakoivaan iskuun ryhtymistä perusteltiin Yhdysvalloissa 9/11 jälkeen voimakkaasti terrori-iskujen estämisellä. Ahti Kurvisen (2011) esittelemä malli terroritoiminnan toteutuksen etenemisestä havainnollistaa, missä vaiheessa suunniteltuun tai vasta mahdolliseen terrori-iskuun voitaisiin puuttua. Terrori-iskun suunnitteluprosessi kuvataan käärmeenä, jonka vartalo koostuu mielipidevaikuttamisesta häntäpäässä ja koulutustoiminnan kautta iskun toteuttamiseen käärmeen päässä. Samalla havainnollistuu myös tavat, joilla terroritoimintaa voidaan estää käytännössä. Alkuvaiheessa ketjuun pyritään vaikuttamaan kansainvälisen politiikan keinoin ja vasta, kun iskun uhka tulee konkreettisemmaksi koulutustoiminnan ja iskun suunnittelun edetessä, mukaan tulevat sotilaalliset toimet iskun estämiseksi.

Suunnittelu- ja toteemaprozessi terrori-iskussa.

KUVIO 2: TERRORI-ISKU KÄÄRMEENÄ.

Mallin havainnollistama iskijä, joka suorittaa iskun on tien varressa. Iskun mahdollistaa tekniikka, jonka iskijä on omaksunut jossain koulutuksessa. Iskua varten on hankittu tietty materiaali, kuten esimerkiksi pommiin. Pommin materiaali on koottu jossain ja se on kuljetettu alueelle. Iskun tekijä on rekrytoitu, hänet on koulutettu ja iskijä on tullut alueelle, jossa isku aiotaan tehdä. Käärmeuketju on todella pitkä. Kyse on siitä missä vaiheessa tähän ketjuun pyritään vaikuttamaan. Kaikkia näitä ketjun osia seurataan. Yleisesti myös seurataan kasvaako volyyymi jollain alueella tai jossain ketjuun sopivalla osa-alueella. (Kurvinen 2011.)

Afganistania voidaan käyttää esimerkkinä käärmeuketjun idean havainnollistamiseksi. Kun nähdään, että volyyymi kasvaa maassa tietyllä alueella, koulutus ja materiaalin hankinta lisääntyy, manipuloitu hengellinen johtaminen voimistuu ja nähdään, että tämä organisaatio ja ketju toimii hyvin.

Vallitseva tilanne tuottaa enemmän potentiaalisia iskuja. Seurauksena voi olla käärmeketjun III-vaihe eli isku. Käärmeketjuun voidaan vaikuttaa eri vaiheessa. Jos vaikutetaan vasta III-vaiheessa voisi esimerkkinä olla se, että meillä (Suomessa) on vartiomies toimitalon alakerrassa estämässä iskun käytännön toteutusta, ettei pommin asettaja pääse sisälle taloon. Paikalla olisi metallinilmatisimet, kuten on nyt lentokentillä. Vai halutaanko pyrkiä vaikuttamaan aiemmin, iskun valmisteluvaiheeseen (II kohta). (Kurvinen 2011)

“Miksi käärme syntyy? Mikä on syy ja seuraus? Sotilaana ajattelen, että jos täällä I (kansainvälisen politiikan vaiheessa) epäonnistutaan II ja III pääsee syntymään. Jos politiikan ketju epäonnistuu, II-vaihe käynnistetään eli operaatio, kuten Afganistanissa. Tällä tyylillä voitaisiin mallintaa eri puolilla maailmaa syntyvässä olevia tapahtumaketjuja. Kuka on se, joka osoittaa kansainväliselle yhteisölle, että tässä on se kohta, johon pitää nyt puuttua? Mukaan täytyy silti laskea, epävarma muuttuva tekijä, sillä tapahtumaketjut eivät etene järjestelmällisesti. YK:ssa on ongelmana veton käyttö. Maailma on niin haasteellinen, vaikeaselkoinen ja kompleksi ja vaikeasti ennustettavissa, että vaikka pyritään jonkinlaista johdonmukaisuutta maailmasta hahmottamaan, se on haastava tehtävä.” (Kurvinen 2011)

”Sotaoperaation vaikein ongelma on asettua vihollisen asemaan ja nähdä hänen suunnitelmansa sisältä päin.”
(Sun Tzu 2007, Maaston yhdeksän lajia 56.)

5.2. Ennakoivan iskun riskit, hyödyt ja tappiot

“Vihollisen armeijan vangitseminen on parempi kuin sen tuhoaminen, pataljoonan, komppanian tai viiden miehen ryhmittymän voittaminen vahingoittamatta on parempi kuin niiden tuhoaminen.” (Sun Tzu 2007, Hyökkäysstrategia 2.)

Etukäteen määritellään poliittiset, taloudelliset ja sotilaalliset riskit. Poliittisten riskien arviointi on hankalampaa, koska entisestä liittolaisesta voi tulla vihollinen ja vihollisesta liittolainen. Amerikkalaiset tukivat talibaneja, heidän taistellessaan Neuvostoliittoa vastaan. Ja nyt samaa tietotaitoa käytetään amerikkalaisia vastaan. Poliittisen kehityksen ennakointi on hyvin vaikeaa. (Pulkinen 2011.)

Tänä päivänä joudutaan määrittämään poliittiset ja taloudelliset riskit ihan ensimmäisenä. Mitä riskejä mahdollinen ennakoiva isku aiheuttaa kansakunnalle tai koalitiolle tai mikä sitten onkin hyökkäystä suorittavan formaatti. Sen jälkeen vasta mietitään, mitä ja minkälaisia sotilaallisia tappioita voi tulla. Imagotappiot ja muut sen kaltaiset ovat vähempiarvoisia. Aika moni asia tänä päivänä mitataan kuitenkin rahalla. Kavennanko kansakuntani elinmahdollisuuksia tekemällä tällaisen toimen? (Nikkilä 2011.)

Esa Pulkkisen mukaan: "Irak on jollain lailla rauhoittunut, mutta ei niin kuin ensin ajateltiin. Irakin rauhoittaminen vei kymmenen vuotta. Sotaa käydessä ajateltiin, että maa vapautuu ja demokratisoituu paljon nopeammin, kuin mitä tapahtui. Ajateltiin, että läntisen demokratian malli on nopeasti istutettavissa ja sitten asiat alkaa nopeasti sujumaan (ja maa demokratisoituu)." Poliittisia riskejä analysoidaan jatkuvasti ja ehkä tulevaisuudessa yhä enemmän ainakin alueilla, missä on paljon raaka-ainevaroja eli öljyä, kaasua ja mineraaleja. Lähi-idässä on korkea prioriteetti turvata raaka-aineiden, öljyn saatavuus ja turvata siten maailmantalouden häiriöttömyys. (Pulkkinen 2011.)

Selkeästi arvioidaan etukäteen ennakoivalla hyökkäyksellä saatavat hyödyt. Se, minne ennakoiva isku tehdään on hyvin valikoivaa. Afrikan maissa on diktaattoreita ja tilanteita, joissa kansa kärsii suuresti ja perusteita olisi humanitaarisista syistä tehtäviin ennakoiviin iskuihin. Silti iskuja ei juurikaan tehdä (poikkeuksena Ruanda). Iskun aloittamiselle täytyy olla aina poliittinen valtuutus ja poliitikot tuntuvat varjelevan asemaansa, eivätkä valtuuta tekemään ennakoivaa iskua, josta ei olisi oletettavissa selkeää hyötyä omalle maalle. Haastatteluissa tuli selkeästi esille, se että taloudelliset intressit ovat ensisijaisia tekijöitä, kun puntaroidaan ennakoivan iskun järkevyyttä.

Sun Tzun mukaan "ainoa vakio sodassa on jatkuva muutos". Hän kuvasi sodankäyntiä kielikuvilla, kuten viidellä elementillä. Maa, puu, tuli, metalli ja vesi ovat elementtejä, jotka muuttuvat alati. Näistä elementeistä yksikään ei ole aina hallitseva. (Griffith 2007, 22.)

"Siksi, kun olen saavuttanut voiton, en toista taktiikkaani, vaan vastaan muuttuviin olosuhteisiin lukemattomin eri tavoin." (Sun Tzu 2007, Heikkous ja vahvuus 26.)

5.2.1. Riskit

”On teitä, joita ei pidä seurata, joukkoja, joiden kimppuun ei pidä rynnätä, kaupunkeja, joihin ei saa hyökätä ja maastoja, joissa ei pidä taistella.” (Sun Tzu, 2007, Yhdeksän muuttujaa 7.)

Riskien arvioiminen sotilasoperaatiossa on oma prosessinsa. Toimenpiteet ja resurssit operaatiossa mitoitetaan riskien mukaisesti. Päätös operaatioon lähdöstä tehdään poliittisesti ja vaarana on, ettei tarpeeksi mietitä mitä riskejä sotilaallisessa operaatiossa piilee. Siinä vaiheessa, kun alkaa tulla tappioita, voi yleinen mielipide kääntyä operaatiota vastaan. Usein operaation alussa ollaan äärimmäisen innostuneita, että ratkaistaan ongelmallinen tilanne, kun tulee kaatuneita ja suuria kustannuksia, yleinen mielipide alkaa kääntyä operaatiota vastaan ja samalla myös sotilaallinen pohja alkaa murentua, kuten Afganistanissa ja Irakissa on käynyt. (Halonen 2010.)

”Joukkojen käyttö alkaa yleensä siitä, että komentaja saa hallitsijalta valtuudet mobilisoida kansan ja koota armeijan.” (Sun Tzu 2007, Yhdeksän muuttujaa 1.)

Asiantuntijoita kuullaan valmisteluvaiheessa. Tietyn vaiheen jälkeen asiat sujuvat nopeassa syklissä. Suunnittelu voi alkaa jo 10 vuotta aiemmin. Suunnittelu on hyvin pitkäjänteistä, mutta käyttöpäätös voi tulla nopeasti. Isoilla mailla, kuten Yhdysvalloilla on tarvittaessa paljon henkilöstöä suunnitteluun ja kartoitukseen ja tietty välineistö on valmiina, mutta se ei ole ihan hetkessä käyttövalmiina. Jatkuvasti suunnitellaan toimenpiteitä erilaisiin skenaarioihin. Mietitään mikä olisi se kapasiteetti, joka olisi mahdollista irrottaa. Ne sotilaalliset väliintulot, jotka ovat toteutuneet, ovat vain murto-osa siitä, mihin on valmistauduttu ja mitkä on suunniteltu. (Takamaa 2010.)

Riskit määritellään olemassa olevien tietojen perusteella. Ensin tehdään laskelmat. Perusdata toisista valtioista on olemassa kaikilla valtiolla. Isommilla valtioilla on enemmän perustietoa ja kattavammat tiedot. Näiden tietojen perusteella tehdään erilaisia mallinnuksia. Riskit ovat tietyllä tapaa helpot määritellä. Riskit jakautuvat kineettisiin riskeihin, diplomaattisiin riskeihin ja poliittisiin riskeihin. ”Me sotilaat pelaamme erilaisilla mallinnuksilla. Kaikki kriisit on mallinnettu etukäteen.” (Kurvinen 2011.)

Sotilaalliset riskit varsinkin, jos on kyse operaatioista, jotka sisältävät muutakin kuin kaukokäyttöistä asevoimaa arvioidaan omien tappioiden kannalta. Riskejä joudutaan arvioimaan

myöskin muulta kannalta. Esimerkiksi, jos Irakissa olisi kuitenkin ollut NBC-aseita (nuclear, biological and chemical weapons), jolloin sotilaallinen eskaloituminen olisi ollut todennäköisempää. Jos NBC-aseita olisi ollut, tilanne olisi ollut huomattavasti vakavampi, mutta se olisi otettu huomioon jo riskianalyyseissä yhtenä vaihtoehtona. Iranin osalta tämä on erityisen herkkä kysymys, koska Iranissa tämän tyyppiset sotilaalliset riskit ovat suuremmat. Iran on iso maa, jolla on kyky tuottaa joukkotuhoaseita, joita ei välttämättä saada kovalla iskulla hävitettyä. Tämä voi johtaa siihen, että seuraukset ovat sotilaallisesti ja myöskin poliittisesti hankalampia. Kuitenkin kaikkia tekijöitä pyritään arvioimaan ennen mahdollista iskuja. (Pulkinen 2011.)

Riskejä arvioidessa korostui mallinnuksen ja ennakkodatan merkitys analysoinnissa. Näin maallikkona tuntui erikoiselta, että kompleksinen maailma ja kriisitilanteen datatieto voidaan pelkistää tiettyihin parametreihin ja ajaa tietyn mallinnusohjelman kautta. Tuloksena tästä on relevanttia ja käyttökelpoista tietoa, jota voidaan käyttää hyökkäyssuunnitelmien teossa, riskien kartoituksessa ja jälkikäteisissä analyyseissä apuna. Olisi kiinnostavaa nähdä, miten mallinnusohjelmat toimivat ja kuinka relevanttia sen tuottama tieto on. Olisi kiinnostavaa tietää, miten mallinnusohjelman tuloksina saatuja tietoja käytetään hyväksi käytännössä. Ilmeisesti ennakoivilla iskuilla on tietty perusluonne, joka toteutuu paikasta, ajankohdasta ja vastapuolen kulttuurista riippumatta.

Toisaalta haastatteluista tuli esille myös kuilu, joka vallitsee poliittisten päättäjien ja sotilaiden välillä. Sotilaita kyllä kuunnellaan poliittisen prosessin alkuvaiheessa, mutta päätöksentekoon vaikuttavat myös irrationaaliset seikat, kuten väliaikainen innostus ”laitetaan siellä asiat kuntoon mentaliteetti”. Poliitikkojen idealistinen tehtävänanto ei aina ole järkevää sotilaalliselta kannalta katsottuna. Kun sitten tulee ensimmäiset tappiot tai kaatuneet, poliitikot ovat valmiita lyömään jarruja pohjaan. Haastatteluissa tuli kuitenkin esille, että Suomessa poliitikot ja sotilaat toimivat pääosin hyvässä yhteistyössä.

5.2.2. Hyödyt ennakoarvioissa

Ennakkoon puntaroidaan onko mahdollisesta ennakoivasta iskusta saavutettavissa hyvä tulos. Se on tärkeintä. Seurauksena pitäisi olla oleellinen hyöty. Tämän mukaisesti suunnitellaan myös käytettävä voimakapasiteetti. Hägglindin mukaan: “Ajateltiin jossain vaiheessa, että kriisi voidaan

ratkaista ilmavoimilla, eikä tarvita maajoukkoja. Tästä ei ole koko historian aikana (90 vuodessa) kuin yksi esimerkki ja se on Jugoslavian sota. Slobodan Milosevic saatiin pois allianssilla, jossa oli USA ja Eurooppa. Mukana on oltava ydinvoimavaltioita. Kun Slobodan Milozevits luopui, syynä oli mahdollisesti pelko maajoukkojen tulosta. Historiassa ei ole mitään todisteita siitä, että ilmaiskulla voitaisiin hoitaa sota yksistään. Maavoimien täytyy jollain tavalla katsoa ilmaiskun perään.” (Hägglund 2011)

Ennakoiva isku pyrkii lamauttamaan jonkun toiminnan tai vaikeuttamaan vastustajan operaatiota. Iskemällä ensin saadaan pois tiettyjä osia vastustajasta. Tämä on tulivalmistelua. Ennakoiva isku on vain osa sodankäyntiä. Kaikissa taisteluissa on tulivalmistelua. Jos hyökätään, ensin ilmavoimilla ja tykistöllä, on helpompi päästä sisään tilanteeseen. Se ei ole ennakoiva isku, vaan ennalta tehty sotatoimi. Tulivalmistelulla ei pyritä lopulliseen tulokseen. Se on valmisteleva toimenpide. Ennakoiva isku ydinasetaktiikassa on siis ensi-isku. Se on kaksinainen, siinä voi olla aseistariisunta-ajatus tai isku jo pakottaa luopumaan taistelusta. (Hägglund 2011.)

Se, miksi ydinaseille on jäänyt pelotearvo, johtuu laajentumisen pelosta. “Ydinsotaa on mahdotonta tehdä näperrellen, se eskaloituu väkisin ylimmälle tasolle. Ydinaseita ei ole käytetty Japanin iskujen (Hiroshima ja Nagasaki) jälkeen. Kolme kertaa on harkittu ydinaseen käyttöä, ensin Korean sodassa, sitten Vietnamissa ja viimeiseksi jollain tavalla myös Kuuban kriisin aikaan.” (Hägglund 2011.)

Ydinaseiden käyttö ennakoivassa iskussa näyttäisi olevan käytännössä pois suljettu. Ydinaseet liittyvät kuitenkin ennakoiviin iskuihin sikäli, että mahdollinen ydinaseen kehittäminen voi olla syy ennakoivaan iskuun. Tämä on nähtävissä Iranissa, jonka ydinvoimalaitoksiin on tehty ennakoivia iskuja. Iran on maa, jonka ydinohjelmaa seurataan tällä hetkellä tarkasti.

Yhdysvalloilla ja suurilla Länsi-Euroopan mailla on kansalliset intressit ja osin sisäpoliittinen paine puuttua tiettyihin konflikteihin. Kukaan ei kuitenkaan halua yksin lähteä purkamaan konfliktia, vaan se halutaan tehdä yhdessä joko YK:n tai EU:n hyväksymänä tai Nato-operaationa, niin ettei yhtään yksittäistä maata voida syyllistää toimistaan. Kuitenkin Irakiin mentiin amerikkalaisten päätöksellä ja vasta jälkeenpäin siitä tuli Nato-operaatio. Pienemmille maille luotiin painetta osallistua operaatioon. Vastineeksi annetaan poliittista ja taloudellista turvaa, kuten esimerkiksi Virolle (Viro Afganistanissa). (Halonen 2010.)

Usein on vaikeaa vetää rajaa ovatko sisäpoliittiset hyödyt tärkeimpiä, kun suunnitellaan ennakoivan voiman käyttöä. Kuinka suuren painoarvon saa ne asiat, mitä halutaan saada aikaiseksi rajojen ulkopuolelle. Usein sisäpoliittinen paine on määräävä ja tärkein tekijä. Valtion, joka on länsimainen demokratia sen puhtaimmassa mielessä, tekee hyvin epätodennäköisesti varoittamattoman ennakoivan iskun. On paljon todennäköisempää, että autoritäärinen tai diktatuurien valtio käyttää ennakoivia iskuja. (Nikkilä, 2011.)

Taloudelliset hyötynäkökohdat on kaksitahoinen asia varsinkin amerikkalaisesta näkökulmasta. Öljyn saatavuus on selkeästi yksi syy, mikä vaikutti sotilaalliseen puuttumiseen Persianlahdelle. Talous sanelee aika pitkälti Yhdysvaltojen politiikkaa Persianlahdella kokonaisuutena. Toisaalta poliittiset syyt ovat vahvoja Yhdysvaltojen sotilaallisen väliintulon taustalla. Yhdysvalloissa on vahva juutalaisten etujärjestö, joka myös painosti toimimaan siihen suuntaan, että Israelin olemassaolo ei kyseenalaistu Irakin mahdollisten massatuhoiskujen seurauksena. (Nikkilä 2011.)

5.2.3. Tappioiden ennakointi

”Mikään ei ole vaikeampaa kuin sotaliike. Manööverien vaikeutena on tehdä kiertotiestä kaikkein suurin tie ja kääntää epäonni omaksi eduksi.” (Sun Tzu 2007, Sotaliike 2.)

Kun poliittiset näkökulmat otetaan mukaan suunnitteluprosessiin ja arvioidaan kuinka paljon tappioita yhteiskunta kestää, käytetään hyväksi aikaisempia kokemuksia. Päämääränä on se, että yleinen mielipide on sotilaallisen operaation takana. Vertailukohtana voidaan käyttää entisiä operaatioita ja sotia. Yhdysvalloissa on analysoitu paljonko Vietnamin sodan aikana kestettiin huonoja sotauutisia sisäpoliittisesti ja tätä tietoa käytetään hyväksi myös nykyisissä analyyseissä. Voidaan koetun perusteella miettiä, mikä johti siihen, että politiikka kääntyi operaatiota vastaan. Afganistanin suhteen on pyritty huolehtimaan, että kansakunta pysyy operaation takana, koska Vietnamin ei näin käynyt. Jos poliittinen tuki loppuu alkaa moraalitaso sotatoimi- tai kriisialueella vähentyä. (Kurvinen 2011.)

”Sodan päätavoite on voitto. Jos se viipyy kauan, aseet tylsistyvät ja moraalit laskee. Kun joukot hyökkäävät kaupunkeihin, niiden voimat kuluvat loppuun.” (Sun Tzu 2007, Sodankäynti 3.)

On ihan keskeistä, että valtionjohto on operaation takana. Riskien määrittely tapahtuu faktoihin perustuen. Nykytiedustelujärjestelmällä selvitetään ja tiedetään, mikä on kohdemaan voima ja olosuhteet. Mallinnuksessa lasketaan vastapuolen voima ja olosuhdetekijät ja tämän tyyppiset asiat. Omien mahdollisuuksien arvioinnin jälkeen omia ja vastapuolen vahvuuksia verrataan erilaisten mallinnusten ja paikallisten sotapelien avulla. Hyökkääjän on oltava voimakkaampi. Ennakoivassa iskussa voimasuhteen on oltava vähintään 3:1 hyökkääjän eduksi. Hyökkääjän täytyy oikeasti olla ylivoimainen. Hyökkäyksen toteutus ei onnistu pelkästään pienen maan toimin. Ennakoiva isku on tarkkaa peliä. Iskussa pitää tunnistaa myös se, kuinka vahva johtajuus on. (Kurvinen 2011.)

”Sotataidon perustekijät ovat aluksi tilan mittaaminen, toiseksi määrien arvioiminen, kolmanneksi laskelmat, neljänneksi vertailut ja viidenneksi voiton mahdollisuudet.” (Sun Tzu 2007, Valmistelut 16.)

Tappioita voidaan laskea ihan puhtaasti analyysiohjelmilla. Ohjelmaan syötetään suoraan tiettyjä parametreja. Täytyy tuntea se vastustaja, jota vastaan aiotaan voimaa käyttää ja mihin se vastustaja todennäköisesti kykenee myös yllättävässä tilanteessa. Sen jälkeen tiedot analysoidaan laskennallisesti. Nikkilän (2011) mukaan Yhdysvaltojen hyökkäys Afganistaniin, niin kuin se toteutettiin heidän organisaatiossaan, tehtiin ehkä hieman huonolla valmistelulla. Täytyy muistaa, että samanaikaisesti käynnistyi kansainvälisen koalition, ISAF-operaation toiminta. (Nikkilä 2011.)

Irakissa riskit, hyödyt ja tappiot katsottiin aika hyvin ja hyökkääjän kannalta tappiot olivat todella pienet. Irakissa käytettiin niin murskaavaa ylivoimaa, että sen vähemmillä tappioilla tällaista operaatiota on aika vaikea toteuttaa. Irakin operaatiota suunniteltaessa oletusarvo oli se, että Irakin asevoimat olisivat täysmittaisesti taistelleet vastaan. Tähän irakilaiset eivät kyenneet. Ennen operaatiota Irak valmisti, kehitti ja osti pitkän kantaman aseita esimerkiksi Saudi-Aralialta. Vaikka asetarkastajat eivät löytäneet näyttöä etsimälleen aseohjelmalle, silti irakilaiset varustautuivat koko ajan aktiivisesti sotaan aseistautumalla. Riskit, joita länsimaissa kartoitettiin eivät olleet pelkästään taloudellisia. Kyseessä oli aito halu kukistaa Saddam Husseinin hallinto Irakissa. Iran taas olisi huomattavasti vaikeampi kokonaisuus puuttua. Jos todettaisiin, että Iranissa valmistellaan aidosti ydinohjelmaa olisi hyväksi, että Kiinalla, Venäjällä ja Yhdysvalloilla olisi yhteisymmärrys sotilaallisesta puuttumisesta. (Nikkilä 2011.)

Afganistanissa ei maalla sinänsä ole merkitystä Yhdysvalloille. Tarkoituksena on perata talibanien suoja-alue. Kiinalle sen sijaan Afganistanilla on myös alueena merkitystä, kuten Kiinan kaivosvaltaukset osoittavat. Afganistanissa on myös öljyä ja maakaasua. Kiina on selvästi

kiinnostunut Afganistanin luonnonvaroista ja selkeästi hakee jalansijaa Afganistaniin. Intia seuraa tällä hetkellä sivusta Afganistanin tilannetta. Intia ei tässä vaiheessa pysty ajamaan taloudellisia intressejään alueella. (Nikkilä 2011.)

5.3. Sodan oikeutus

“Sotataidon huippu ei ole sadan voiton saavuttaminen sadassa taistelussa. Sotataidon huippu on vihollisen kukistaminen ilman taistelua.” (Sun Tzu 2007, Hyökkäysstrategia, 3.)

Oikeutta sotaan voidaan määrittää filosofisesti, moraalisesti ja käytännöllisesti kussakin tilanteessa määrittelemällä voimankäytön oikeutuksen (use of force). YK:n peruskirjan mukaan valtiolla on itsepuolustus-oikeus myös kollektiivisesti. Lisäksi on olemassa YK:n valtuuttamat sotilaalliset pakoteoperaatiot. Jos valtio hyökkää toisen valtion alueelle, se täyttää kansainvälisen rikostuomioistuimen hyökkäyksen tunnusmerkit. Tosin se että, hyökkäys muuttuu rikokseksi voi kestää kauankin, sillä poliittinen käsittely YK:ssa vie aikaa. (Takamaa 2010.)

Syksyllä 2009 rikostuomioistuin mietti määriteltäisiinkö tekokategoriat niin, että valtion hyökkäys toiseen valtioon voitaisiin määritellä rikokseksi. Se onko hyökkäys oikeutettu vai ei, ei ole aina yksiselitteistä. Hyökkäykseen on sovellettavissa eri oikeussääntöjä. Tulkinnanvaraisuutta voi olla jopa siinä, kuka katsotaan hyökkääjäksi. Oikeusnormisto muuttuu hitaasti, mutta jossain vaiheessa poliittinen paine kasvaa niin, että asiaan pitää saada selvyys myös oikeusnormistojen valossa. (Takamaa 2010.)

Puolustussota on oikeutettu, kun kansakunta joutuu hyökkäyksen kohteeksi. Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan mukaan itsemääräämisoikeuden puolustaminen on oikeutettua. Puolustus alkaa siitä, kun aggressio kohdistuu maahan, jossa aletaan käynnistää vastatoimenpiteitä. YK:n peruskirja antaa mahdollisuudet puolustautumiseen. Puolustautumisen käynnistäminen tarkoittaa sitä, että hyökkäyksen kohteeksi joutuneella valtiolla on oikeus puolustautua, kun vihollinen hyökkää. (Nikkilä 2011.)

Kurvisen (2011) mukaan, jos omaan valtioon hyökätään tai on välitön uhka, että hyökkäys alkaa, on maalle syntynyt oikeus puolustaa itseään. Iskun aloitus perustuu tilannearviointiin. Eli ennakoivassa iskussa puolustautuminen perustuu valtion tai liittouman tilannearvioon. Jos tilannearvio on väärä, päättäjät kantavat siitä vastuun. Iskun aloitus perustuu uhka-arviointeihin ja valtion käsitykseen asiasta. Taustalla voi olla turvallisuusneuvoston äänestyspäätös. Vastapuolen valmistautumisesta iskuun täytyy olla selkeät indikaattorit, kuten ydinaseen käytön aikomuksen täytyy olla todennettavissa. Colin Powellin mukaan 70% tiedoista tulee olla käytettävissä. Sen jälkeen on mahdollista tehdä päätös mahdollisesta operaatiosta. Riskit, hyödyt ja tappiot tiedetään ennakkoon ja tiedot tulee olla analysoituna jo ennen päätöksen tekoa. (Kurvinen 2011)

Mikä sitten on välitön uhka, onko se määritelty päivissä vai tunneissa. Vai luoko välittömän uhan se, kun jokin tietty valmisteleva sotatoimi on aloitettu, mutta itse hyökkäys ei ole alkanut. Miten tähän suhteutuu erilaiset hyökkäysstrategiat. Laukeaako oikeus puolustautua, kun maan tietoverkkoihin hyökätään? Kuinka tarkkaan tiedetään, kuka silloin on hyökkääjä? Ennakoivan iskun oikeutus on hyvin moniselkoinen asia. Vaikka periaatteessa on selvää, että kansallisvaltiolla on oikeus puolustaa aluettaan ja kansalaisiaan, ulottuuko oikeus puolustautumiseen aseellisesti myös taloudellisten ja poliittisten intressien suojaamiseen?

Puolustuksellisesti sota on oikeutettu melkein aina. Jokaisella maalla on oikeus puolustaa itseään, mutta puolustusta tulkitaan eri tavalla. Toinen voi tulkita hyökkäyksenkin puolustukselliseksi. "Tää jenkkien meno Irakiin, hehän piti sitä puolustuksellisena, kai se aikamoinen hyökkäys kuitenkin oli." Ensimmäisessä sodassa oli YK:n valtuutus ja amerikkalaiset varmistivat joka puolelta, että muiden tuki oli olemassa hyökkäykselle. Irakin "toiseen sotaan lähdettiin vaan härkämäisesti ja poliittinen valmistelu ontui". (Hägglund 2011.)

Pulkkisen (2011) mukaa se, milloin sota on oikeutettu on hankala kysymys. Valtioiden pyrkivät hakemaan tukea YK:n peruskirjasta, joka suojaa aika vahvasti kansallisvaltion oikeuksia. "Tietynlainen humanitaarinen interventio on se vahvin tapa puuttua käynnissä olevaan konfliktiin." (Pulkinen 2011.)

Ensimmäisessä Irakin sodassa rangaistiin Saddam Husseinia siitä, että se oli hyökännyt Kuwaitiin. Tavallaan voi sanoa, että sota oli puolustuksellista. Sota oli hyväksyttävää, koska Irak oli rikkonut yleisesti hyväksytyjä kansainvälisiä sääntöjä. Hägglundin mielestä sota ei ollut kansainvälisen oikeuden vastainen, vaan Irakin ensimmäinen sota oli oikeutettu. Kyseessä oli rikollisen

rankaisusta. Toiselle Persianlahden sodalle Hägglund ei näe muuta kuin valheellisia perusteita. Kaikki kolme syytä, millä sotaa perusteltiin osoittautuivat vääriksi. Ei ollut ydinaseita, ei ollut biologisia aseita eikä Al-Qaidaa. "Minun mielestä Irakin II sodalle ei ollut mitään hyväksyttävää perustetta. Se, että Saddam syrjäytettäisiin, onhan näitä diktaattoreita myös muualla." (Hägglund 2011.)

Irakin toisen sodan oikeutuksesta haastateltavani ovat ainakin osin eri mieltä. Markku Nikkilän mukaan Irak varustautui sotilaallisesti aktiivisesti ja sodat olivat oikeutettuja. Gustaf Hägglundin mukaan taas Irakin ensimmäinen sota oli oikeutettu toinen ei. Lain ja sen tulkinnan tulisi olla sama kaikille. Oikeutus hyökkäykseen on vaikeampi hankkia. Itsepuolustus on helpompi perustella oikeutetuksi sotateimeksi. Persianlahden ensimmäisen sodan oikeutus perusteltiin Kuwaitin vapauttamisella hyökkääjän kynsistä. Aleksander Wendtin (1999) mukaan Persianlahden sodat sopivat lockelaiseen ulkopoliittiseen ajatteluun, jolloin valtioilla olisi oikeus väkivallan käyttöön omia etuja ajaessaan. Sodat ovat tyypillisesti rajattuja, vaikkakin ne on hyväksytty kansainvälisesti normaalina, mutta säädeltynä valtioiden välisenä toimintana. Pyrkimyksenä olisi palauttaa aiemmin vallinnut status quo-tilanne mahdollisimman pian sodan tai konfliktin alkamisen jälkeen, eikä tarkoituksena ole tehdä pysyviä valloituksia.

George Bush vanhempi ei tahtonut jatkaa Persianlahden ensimmäistä sotaa, koska pelättiin, että Irak luhistuu ja tilanteesta alueella tulee entistä vaikeampi. Pelkona oli myös Irakin hajoaminen shiia, sunni ja kurdien hallinnoimiin alueisiin. Sodan mahdollisena uhkakuvana amerikkalaiset pitivät myös Iranin vaikutusvallan kasvua. Amerikkalaiset halusivat Irakin selviävän konfliktista, mutta tavoitteena oli tulevaisuudessa selvästi heikentynyt Irakin valtio. (Hägglund 2011.)

Hägglundin kuvailema Bushin lausunto sopii hyvin Alexander Wendtin lockelaiseen malliin, jossa maailmanpolitiikan päämääränä on "elä ja anna toistenkin elää logiikka" (Live and let live -logic). Tällöin valtiot kokevat toisensa vähemmän uhkaavina ja vallalla on ajattelu kilpailusta valtioiden välillä. Kansainvälisen oikeuden normistoa kunnioitetaan ja kansainvälinen oikeus nähdään olennaisen tärkeänä elementtinä kansainvälisen politiikan rakenteessa. (Wendt 2007, 279-280.)

Irakin ensimmäisen sodan oikeutusta ei haeta kansainvälisestä oikeusnormistosta, vaan se haetaan muilla tavoin, lähinnä maan omien kansalaisten silmissä. Oikeutusta ei haeta ulkopuolisten näkökulmasta. Tony Blairin tapaus osoittaa kuinka käy poliitikolle, joka ei välitä oman maan kansalaisten enemmistön mielipiteestä. Yhdysvalloissa oikeutuksen haku omilta kansalaisilta

onnistui, Britanniassa ei. Voi myöskin olla, että kansainvälinen yhteisö kokee jonkin asian oikeutetuksi, vaikka sillä ei olisi oikeutusta YK:n peruskirjan mukaan. YK:n normisto on ainut normisto, jota voidaan soveltaa globaalisti. Joskus se, onko sota oikeutettua on veteen piirretty viiva. Joskus sota on de facto oikeutettu, eli useat maat hyväksyvät hyökkäyksen. Tässä käytetään retoriikkaa hyväksi, kuten terrorismin vastaisen sodan perusteluissa, kun hyökkäys Afganistaniin alkoi. (Pulkkinen 2011.)

Ennakoiva isku, niin kuin sitä tällä hetkellä käytetään, on vain yksi tapa käynnistää sota, eikä siinä ole mitään erityistä. Ennakoiva isku on hyökkääjän toimenpide, se ei missään tilanteessa voi olla puolustuksellinen. Nikkilän (2011) mukaan, jos Israel tekisi ennakoivan iskun Syyriaan, Iraniin tai muualle, se ei olisi oikeutettu isku. Vaikka usein on niin, että voimakkaammat valtiot käyttävät ei hyväksytyjä keinoja ja vetäytyvät sen jälkeen poliittisen julistuksen taakse. (Nikkilä 2011.)

5.3.1. Ennakkoehdot ennaltaehkäisevälle iskulle

Sodassa on siten ensisijaisen tärkeää hyökätä vihollisen strategiaa vastaan. Tu Mu: ...Suurherttua sanoi: "Se, joka on muita etevämpi vaikeuksien voittamisessa, ratkaisee ne jo ennen, kuin ne syntyvät. Se, joka on muita etevämpi vihollistensa lyömisessä, voittaa nämä ennen uhan ruumiillistumista." Li Ch'uan mukaan "Sodassa suurinta etevyyttä on hyökätä vihollisen suunnitelmia vastaan."

(Sun Tzu 2007, Hyökkäysstrategia, 4.)

Kari Takamaan (2010) mukaan ennen ennakoivaa iskua pitäisi poliittinen selkänaja iskun suorittamiselle olla kunnossa, eli mahdollinen sotilaallinen väliintulo tulisi ottaa esille YK:ssa. Hägglundin (2011) mukaan ennakoivan iskun tekijällä täytyy olla ylivoima, muuten iskua ei kannata tehdä. Aloitteentekijän tulee olla ylivoimainen suhteessa viholliseen, jotta onnistuminen olisi varmaa. Lisäksi hyödyn, joka saavutetaan iskemällä ennakoivasti tulee olla oleellinen.

Markku Nikkilän (2011) mukaan valtiolla, joka aikoo tehdä ennakoivan iskun tulee olla käytössä väline, jolla isku tehdään, eli pysyvän valmiuden väline. Jos iskulla ei voi yllättää, sillä ei ole mitään merkitystä. Tavoitteen on oltava selkeä ja se tulee asettaa rajattuna. Myös operaatio kesto tulee olla rajattu. Tiedustelun pitää olla kattavaa ja hyökkääjällä tulee olla realistinen kuva tilanteesta. Hyökkääjän tulee tietää ennakoon, miten vastapuoli reagoi, jotta vihollisen lamauttaminen käynnistyy tehokkaasti ja oikeassa suhteessa vastustajan voimaan ja valmiusasteeseen. Etukäteen on käytettävä informaatio- ja sotatekniikan keinoja eli muokataan

kotimaan ilmapiiri sellaiseksi, että omat voimat hyväksyvät hyökkäyksen. Ilmapiiri tulee olla otollinen iskun tekemiselle. Myös vastustajamaan ilmapiiriä pyritään muokkaamaan hyökkääjälle edulliseksi ja murentamaan vastustajan taistelutahtoa. (Nikkilä 2011.)

Ennakoivan iskun suorittaminen riippuu oman maan voimavaroista. Mukana on pakko olla myös kumppaneita tai ainakin poliittisia tukijoita. Harva maa pystyy täysin itse tekemään asioita muiden mielipiteitä vastaan, vaikka se kuinka siinä maassa nähtäisiin oikeutettuna. Poliittisella ja kansainvälisellä paineella on merkitystä. Ennakoiva isku ei ole mahdollinen ennen kuin kaikki laskelmat ovat positiivisia tai ainakin ne on selvitetty. Iskulla pitää olla poliittinen onnistumisen mahdollisuus kansainvälipoliittisesti ja myös kansallisesti. Sotilaan näkökulma on, että aina tehdään asioita jonkun asian puolesta. Ennakoivan iskun valmistelussa harjoitellaan asiaa, joka toivottavasti ei koskaan toteudu. (Kurvinen 2011.)

Kyösti Halonen lainasi Winston Churchillin sanoja, että sotilaat eivät saa tehdä poliittisia päätöksiä, eivätkä poliitikot sotilaallisia päätöksiä. Halosen mukaan kaikki voimankäytön perusteet ovat länsimaissa poliittisia eikä päätöksentekoprosessi ole lokeroitunutta. Voi olla niin, että uskonnollinen, poliittinen ja sotilaallinen päätöksenteko on samoissa käsissä. Se voi olla tietyllä tavalla siemen siihen, että vaarallisia päätöksiäkin tehdään. Motiivit vaihtelevat suuresti. Ongelmana on se, jos sotilaat tekevät poliittisia päätöksiä, he tekevät niitä väärin perustein. Poliitikot voivat pahimmillaan tehdä sellaisia päätöksiä, mitä ei ole mahdollista viedä loppuun asti ja tällä voi olla huonot seuraukset. Pitäisi aina selvittää onko mahdollisella päätöksellä onnistumisen edellytyksiä. Sotilaana toivoisin poliitikoilta, että he ennen päätöksentekoa kysyisivät, että onko kyseinen operaatio mahdollista suorittaa sotilaallisesti. (Halonen 2010.)

5.3.2. Ennaltaehkäisevä isku, Bushin doktriini ja kansainvälisen oikeus

Kyösti Halosen mukaan kansainvälisessä politiikassa vallitsee vahvemman oikeus. Ei ole olemassa kirjoitettua lakia, vaan tapaoikeus, koodi, joka on syntynyt YK:n peruskirjan ja kansainvälisen oikeuden käytännön sovelluksesta. Sodankäynnin säännöt sen sijaan on hyvin ratifioituja. Kansainvälinen oikeus on moraalinen käsite, ei ole olemassa yhtä kansainvälistä oikeutta, vaan sen tuomiot ovat politiikkaa, mutta sodankäynti on vahvemman oikeutta. Jotta kansainvälinen oikeus toimisi, se vaatisi tuomioistuimen. Nykyisessä järjestelmässä, jossa länsimaissa on suuret muslimi

ja arabivähemmistöt kansainvälisen tuomioistuimen perustaminen ei ole todennäköistä. Bushin doktriini perustuu vahvemman oikeudelle. Pääosa kansainvälisestä yhteisöstä ei hyväksy Bushin doktriinin perusteita ja perusteluja, mutta ei voi mitään sille, että Yhdysvallat perustelee sillä sotilaallista toimintaansa. (Halonen 2010.)

Kari Takamaan (2010) mukaan hegemonillakin on vain vähän aikaa mahdollista toimia omavaltaisesti ns. Bushin doktriinin perusteita käyttäen ja sen tuoma hyöty tulee nopeasti käytetyksi. Bushin doktriini ei ole kansainvälisen oikeuden mukainen. Bushin doktriini on oppi, jossa tahallisuudesta pyritään tekemään retoriikan keinoin hyväksyttävää toimintaa ja se on kansainvälisen oikeuden vastainen ja siksi tuomittava tapa toimia. Esimerkiksi Venäjän toiminta Georgiassa 8.8.2008 oli epäviisasta ja samaan tulokseen olisi päässyt pienemmällä panostuksella. (Takamaa 2010.)

Bushin doktriini on Yhdysvaltojen itsensä määrittelemä oikeutus, mutta myös Venäjä on ottanut käyttöön vastaavat perustelut ennakoivalle iskulle. Bushin doktriini on tietynlaista reaalipolitiikkaa. Supervalta voi pidättää itselleen oikeuden käyttää voimaa niin kuin itse haluaa. Tämä pätee kautta historian kaikkiin supervaltoihin. Ne eivät katso aiheelliseksi hakea oikeutusta toimille, jotka palvelevat supervallan omia intressejä. Pulkkinen mukaan ennakoiva isku on kansainvälisen oikeuden vastainen. (Pulkinen 2011.)

Gustaf Hägglundin (2011) mukaan Bushin doktriini on ”jenkkien suuruudenosoitus”. Yhdysvallat on ainoa supervalta, jota kaikki kuuntelevat ja ottavat huomioon. Yhdysvalloissa on maailmanpoliisin asenne. Hägglundin mielestä Afganistanin ongelmaan “Yhdysvalloilla oli täysi oikeus ja melkein velvollisuuskin reagoida.” Yhdysvalloissa oli sisäpoliittisen paineen takia pakko toimia 9/11 tapahtumien jälkeen. Yhdysvaltojen suurvalta-asema olisi häiriintynyt, jos maa olisi jollain tasolla hyväksynyt, että se oli hyökkäyksen kohteena. Reagoiminen oli välttämätöntä ja hyväksyttävää. Mutta juuttuminen Afganistaniin oli Hägglundin mielestä täysin turhaa. Olisi pitänyt rajata operaatio selkeästi ja kotiuttaa joukot. Jos alueella olisi ilmennyt uudelleen jotain huolestuttavaa, toteutettaisiin taas rajattu operaatio iskujen muodossa. (Hägglund 2011.)

Ongelmana sotilaallisessa iskussa on se, että niillä on tapana eskaloitua. Afganistanissa aluksi paikalla oli 1500 erikoisjoukkojen miestä mukanaan rahaa, yhteysvälineitä ja tulenjohtajia, jotka ohjasivat ilmavoimien pommituksia. “Pohjoisen sotaherrat” antoivat alkuvaiheessa tulituen. Se, mikä johti amerikkalaisten virheratkaisuun ja suurten joukkojen sitomiseen Afganistaniin, oli yritys

saada Osama bin Laden kiinni. Tämä johti Vietnamin sodan kaltaiseen tilanteeseen. Operaatio Enduring freedom sitoi 20 000- 30 000 miestä ei pelkästään Afganistaniin, vaan myös Pakistaniin ja muihin muslimimaihin. ISAF- operaatio on nykyään vielä yhdistetty Nato-johtoseksi amerikkalaisten johtamaksi operaatioksi. ISAF-operaatio on muuttunut aivan toiseksi operaatioksi, kuin se oli alussa ja tämä on Hägglundin mukaan amerikkalaisten virhe. (Hägglund 2011.)

Ihan kuin Vietnamissa oli aikanaan “search and kill”, nyt Afganistanissa taktiikka on muuntunut “take and hold”, ota ja pidä -tyyppiseksi operaatioksi. Päämääränä on luoda siellä asuville ihmisille turvattu elämä. Tavoitteena on, että paikalliset voisivat sotilaiden suojassa rakentaa elämäänsä. Amerikkalaisten taktiikka Vietnamissa oli “search & kill”, kun amerikkalaiset vetäytyivät, Vietkong palasi maahan uudelleen. Hägglundin arvion mukaan sama on edessä Afganistanissa, kun sieltä vetäydytään. (Hägglund 2011.)

Ahti Kurvisen (2011) mukaan kansainvälinen lainsäädäntö tulisi olla niin ajan tasalla, ettei tarvitse keskustella, onko isku oikeutettu vai ei. Lainsäädäntö on tärkeää, sillä lait ovat voimaan tullakseen käyneet sellaisen prosessin läpi, että niiden noudattaminen ja lain hengen seuraaminen on perusteltua. Jos nähdään, että lainsäädäntöprosessi on liian hidas, on oltava joku “konklaavi”, jolla saadaan nopeita päätöksiä aikaan. Se voi olla YK:n turvaneuvosto tai jokin muu. (Kurvinen 2011.)

Jos on nähtävissä, että lainsäädäntö ei toimi, niin silti on olemassa kansainvälinen foorumi, millä voidaan oikeuttaa toiminta. Esimerkiksi Afganistanissa oli YK:n oikeutus. On selvä, että jos sotilaallista toimintaa yritetään oikeuttaa jollain alemman asteen perusteella, se on moraalisesti arveluttavaa. Kansainvälinen hyväksyntä on oltava ennen iskua. Yhdysvallat on saanut toiminnastaan maailmanpoliisin leiman, eikä sitä ole aina käytetty positiivisessa mielessä. Ymmärrän sotilaana, että iskuja tehdään ilman etukäteishyväksyntää, mutta se ei ole mielestäni sallittua. Ennen iskua tulee olla selvillä faktat ja komentosuhteet ja tiedossa tulee olla mitkä oikeudet kullakin on toimia ja sen mukaan toimitaan. Kaiken pitää mennä parametrien mukaan. (Kurvinen 2011.)

Sotilaallisessa toiminnassa on kolme lukkoa, joista kaikista tulee saada hyväksyntä toiminnalle. Ensimmäisenä on presidentti, toisena eduskunnalta saatu hyväksyntä ja kolmantena hallituksen valtuutus, ennen kuin sotilaallinen operaatio voi alkaa. Ennen ennakoivaa iskua tulee varmistaa, että takana on riittävä päätösvalta, jolloin operaatiosta tulee myös yleisesti hyväksytty. Suunnittelu voi käynnistyä hyvissä ajoin, mutta tulee olla varmistettuna, että on saatu mandaatti ennakoivasti. Kun kaikki parametrit täyttyy, on oikeus hyökätä ilman, että turvallisuusneuvosto kokoontuu. Tällöin

täytyy olla luottamus kyseisen valtion päämieheen, että parametrit täyttyvät ja ne on todennettavissa oikeusteitse. Ennakkoon annettu käsky tai lupa hyökätä on hyvin yleistä. Puhutaan urbaanista sodankäynnistä, josta Afganistan on hyvä esimerkki. Tilanne on pirstaloitunut ja jokaisella toimijalla tulee olla valmiiksi annetut selkeät toimintaohjeet ja rajoitukset. (Kurvinen 2011.)

Kari Takamaan (2010) mukaan “oikeuden säännöksillä ei voida poistaa rikkomuksia, mutta voidaan vaikuttaa siihen, miten niitä arvotetaan.” Hyökkäykselle Irakiin ei löytynyt perusteita, jolloin kerättiin kaikki mahdolliset syyt yhteen ja niistä yritettiin löytää peruste hyökkäyksen oikeutukselle. Irakin sodassa saavutettiin joitain tavoitteita. Kenenkään poliittisissa intresseissä ei ollut tarvetta syyllistää hyökkääviä valtioita, koska koalition vetäytyessä Irakista rakennelma oli niin hauras, että epävakauden pelättiin leviävän naapurimaihin. Esimerkiksi kurdikysymys on sellainen, joka helposti aktualisoituu. Tietynlainen raadollisuus on koko ajan läsnä kansainvälisessä politiikassa. (Takamaa 2010.)

Irakiin tapahtunut hyökkäys oli kansainvälisen oikeuden vastainen. Kyseessä oli selkeä hyökkäys, jolla ei ole minkäänlaista kansainvälisoikeudellista oikeutusta. Ongelmallista jatkossa on miten, jo tapahtuneeseen reagoidaan tulevaisuudessa. Entä jos sota-alueelta vetäydytään nopeasti ja hallitsemattomasti, jonka seurauksena voi olla sodan eskaloituminen ja jopa valtion hajoaminen. Kuwaitin operaatiolle yritettiin saada yleinen hyväksyntä. Perusteena käytettiin asevalvontaa ja ydinaseiden leviämisen estämistä, vaikka Irak oli jo riisunut ydinaseensa. Lisäksi ongelmana on kulttuurierot ja erilaiset kunniakäsitteet. Valtarakenteet pyrkivät joka käänteessä vahvistamaan omaa valtaansa. Pakkotilanteessa poikkeukselliset toimet ovat jotenkin hyväksyttäviä, mutta jos prosessille antaisi aikaa lopputulos voisi olla ihan erilainen. (Takamaa 2010.)

Markku Nikkilän (2011) mukaan Bushin doktriini on amerikkalaisten viljelemä asia. Jos isoa valtakuntaa vastaan aletaan käydä sotaa vaikka terrorismin keinoin ja siihen vastataan tietyn keinoin, niin Bushin doktriinin mukainen käytös on jossain mielessä ymmärrettävää. Osa argumenteista on kestäättömiä Yhdysvaltain voimankäytön perusteluissa, mutta reaalipolitiikan mukaisesti voimankäytön perusteena voi olla mitä vahvempi olet sitä röyhkeämmin voit käyttäytyä. (Nikkilä 2011.)

Haastattelujen mukaan Bushin doktriini ilmenee suurvallan harjoittamana reaalipolitiikan toimintana. Bushin doktriinin mukainen käyttäytyminen on kansainvälisen oikeuden vastaista ja huono toimintamalli, jonka ei toivota yleistyvän (vrt. Venäjän iskut Georgiassa). Markku Nikkilän

(2011) mukaan ennakoiva isku on aina hyökkääjän toimenpide. Bushin doktriinin mukainen vahvemman oikeuden mukaista häikäilemätöntä toimintaa on ollut kautta historian, eikä se ole mikään uusi toimintamalli. Nikkilä voisi nähdä Bushin doktriinin käytön sotilaallisen iskun perusteena tietynlaisena regressiivisenä käytösmallina ja perusteluna.

Aleksander Wendtiä (1999) mukaellen voisi ajatella, että Bushin doktriini on tietynlainen taantuma nyt vallalla olevasta Locken kulttuurityypistä hobbesilaiseen maailmaan, jossa toiset valtiot nähdään vihollisina. Mallissa on vallalla ”tapa tai tule tapetuksi -mentaliteetti” (”kill or be killed”). Kaksoistornien iskujen seurauksena vihollisella eli toisella (the other) ei nähty oikeutusta olla olemassa ja tämä on tuhattava (terroristiverkosto). Tämän tyyppinen ajattelu kuuluu Wendtin anarkisuuden rakenteen tyypittelyn (Three cultures of anarchy) mukaan alkeellisempaan hobbesilaiseen käytösmalliin. Yhdysvallat näkee itsensä maailmanpoliisina (Self-help system). Se, että Yhdysvallat sai runsaasti kielteistä palautetta muilta valtioilta ja yleinen mielipide tuomitsi Yhdysvaltojen yksioikoisen hyökkäysperusteen (Bushin doktriini) vaikuttanee jatkossa siihen, miten hyväksyntää operaatioille hankitaan. Afganistanin operaatiossa tämä on nähtävillä ja ehkä paremmin Libyan operaatiossa. Libyan operaation oikeutusta haettiin turvaneuvostolta ja operaatio toteutettiin hyvin rajatulla kalustolla, ilman maajoukkoja ja operaation kesto oli lyhyt.

5.4. Ennaltaehkäisevän iskun ongelmat

Kun on hyökätty vihollisen strategiaa vastaan on ”parasta hajottaa hänen liittoumansa.” Tu Yu: Älä anna vihollistesi yhdistyä.” (Sun Tzu 2007, Hyökkäysstrategia 5.)

Ennakoivan iskun käyttöön liittyy paljon ongelmia. Saadaanko iskulle kansainvälinen oikeutus ja miten yleinen mielipide suhtautuu iskuun ennen, tekohetkellä ja jälkeinpäin. Lisäksi ongelmana on eskaloituminen. Hyvänä esimerkkinä tästä on Afganistan, jossa Yhdysvallat on joutunut sitoutumaan loputtoman tuntuiseen sotaan terroristeja tai talibaneja vastaan. Ennakoivan iskun käyttöön sisältyy samat riskit kuin voimankäytössä yleensä. Lisäksi ennakoivaan iskuun liittyy enemmän immateriaalisia riskejä. Yleinen mielipide voi kääntyä sotatoimia vastaan. Ennakoivan iskun oikeutusta on hankalampi puolustella kuin puolustuksellista sotatoimintaa. (Pulkkinen 2011.)

Ennakoivaan iskuun liittyy riski siitä, ettei se tule hyväksytyksi, jolloin se aiheuttaa hyökkääjälle poliittisia, taloudellista tai muuta vahinkoa. Yleensä tekijä mitoitaa ennakoivan iskuvoiman niin vahvaksi, että sotilaallisen tappion uhkaa ei juuri ole olemassa. (Nikkilä 2011.)

Vastaiskuun varaudutaan rakentamalla järjestelmä, joka on myös riittävän uskottava ja joka kestää ennaltaehkäisevän iskun mahdolliset seuraukset. On oltava riittävä valvonta- ja puolustusjärjestelmä. Esimerkiksi Al-Qaidan taktiikkana on saada murrettua länsimaiden rintama psykologisesti. Terroristeja ei voi mallintaa. Usein tekijät, jotka paljastavat potentiaalisen terroristin eivät tunnu relevanteilta. Tapa, jolla terroristijärjestö toimii on hankala. Yhden solun tuhoaminen ei johda mihinkään, koska solut eivät välttämättä tiedä kuka niitä johtaa. (Halonen 2010.)

Ongelmallista yhteiskunnan kannalta on myös terroritekojen suuntaaminen siviileihin. Terrorismin torjunta länsimaissa johtaa ihmisten elämän hankaloitumiseen. Rajojen sulkeminen tai tiukemmat turvatarkastukset koskettavat kaikkia ihmisiä, jotka liikkuvat maasta toiseen. Myös länsimaisen yhteiskunnan tietty vahvuus eli avoimuus aiheuttaa riskin sen asukkaille, koska kaikkia terroritekoja ei voida sulkea pois. Terrori-iskut voivat suuntautua myös kansallisia symboleja vastaan, kuten Pentagoniin tai World Trade Centeriin tehdyt iskut osoittavat. (Halonen 2010.)

Ennakoivaa iskua suunniteltaessa pitää jo ottaa huomioon, että vastapuoli yrittää iskeä takaisin. Analysoinnissa ei saa aliarvioida ei-valtiollisia toimijoita. 11/9 tärkeä opetus oli, että ei valtiolliset toimijat pystyvät iskemään pahasti ja kipeästi. Valtion on lähdettävä siitä ajatuksesta, että jos meihin ennakoivan sodankäynnin aloittamisen takia isketään, niin sitten isku tulee. Nykyään sodankäynti ei ole enää sellaista suurvalta-ajan sodankäyntiä kuin Vietnamin sodan aikoihin. Silloin Vietnam ei pystynyt iskemään Yhdysvaltoihin ihan kuin Yhdysvalloissa olisi ollut rauha sodan aikana. (Takamaa 2010.)

Vastaiskuun varautumiseen vaikuttaa se, kuka on toimija. Jos vastapuolena olisi Iran, jouduttaisiin varautumaan eri lailla vastaiskuun, kuin jos kyseessä on Afganistan. Afganistanin sodasta seurauksena voi olla asymmetriset uhat tai jotkut terrorismin muodot. Afganistanista tulevaan vastaiskuun varautumisessa tulee nostaa epäsymmetristen uhkien varautumistasoa. Eli käytännössä tiedustelun aktivointia ja valvonnan lisäämistä. Jos hyökkäyksen kohteeksi joutuneella maalla on kehittyneempää teknologiaa ja kyky vastata iskuun, vastaiskuun voi liittyä muutakin kuin sotilaallisia keinoja. (Pulkkinen 2011.)

Jos Iraniin iskettäisiin, ei maa välttämättä heti iskisi takaisin, mutta muutaman vuoden päästä vastaisku tulisi todennäköisesti. Iran voisi vastata iskuun joukkotuhoasein ja periaatteessa myös ydinaseella. Tällä hetkellä Iranin keinot olisivat todennäköisesti epäsuoria. Seurauksena voisi olla tasapainon järkkäytyminen koko Lähi-idässä. Erityisesti Libanonissa, mutta myös Syyriassa olisi todennäköinen tilanteen kriisiytyminen edessä. Tässä voi herätellä ajatusta onko arabikansannousut länsimaiden edun mukaista vai vastaista? Epävakaas arabimaissa ei ole länsimaiden etujen mukaista. Mutta arabimaiden muuttuminen avoimemmiksi yhteiskunniksi parantaisi pidemmällä aikavälillä yhteistyötä, kuten esimerkiksi Egyptin ja Yhdysvaltojen suhteessa on nähtävissä. (Pulkinen 2011.)

Jos ennakoiva isku on mitoitettu oikein ja ajoitus on oikea, vastaiskua ei tule. Vastaisku voi tulla korkeintaan asymmetrisen sodankäynnin muodossa ja sitä on vaikea estää ennakolta. Epäsymmetrisen sodankäynnin iskuun on vaikea valmistautua ja sitä ei voi kukaan ennakoivan iskun tekijä poissulkea, ei edes voimakkaimmat maailmanpolitiikan pelurit. Epäsymmetrinen isku mielletään yleensä sodankäynnissä heikomman osapuolen toimintatavaksi, mutta se voi olla myös vahvemman osapuolen käyttämä keino. Myös terrorismi on epäsymmetristä/ asymmetristä sodankäyntiä. (Nikkilä 2011.)

Vastaiskuun varautuminen riippuu siitä, mikä on vastustajan tai kohdemaan taktiikka reagoida. Aikaisemmista operaatioista tutkitaan mitä on opittu (lessons identified and learned). Kaikista maailman valtioista on olemassa sotilaalliset perustiedot, tiedot asukasluvusta, radikalismien asteesta ja muista oleellisista tekijöistä. Näiden avulla tehdään erilaisia analyysejä ja mallinnuksia. Ennen ennakoivaa iskuja voidaan käyttää myös ennaltaehkäisevää vaikuttamista, varsinkin ongelmallisissa kohteissa. (Kurvinen 2011.)

Jos tehdään lentoteitse ennakoiva isku, on kineettisen puolustusreaktio mahdollinen ja vähän massiivisempaa vastareaktionä on ilmatorjunnan käyttö, joka on perussotilaallinen tapa toimia. Asymmetrisessä tavassa esimerkiksi Intiassa koulutettu pakistanilainen, jolla on tietoteknisistä osaamista lamauttaa tiettyjä tietojärjestelmiä. Ennakoivan iskun toteuduttua tulee hälytysvalmiutta nostaa kaikissa järjestelmissä. Kaikkein kriittisimpiin uhkiin reagoidaan ennakoivasti. Myös tiedon kulkua omille miehille punnitaan tarkasti milloin ja mitä informoidaan. (Kurvinen 2011.)

”Vihollinen ei saa tietää, missä aion ryhtyä taisteluun. Sillä, jos hän ei tiedä, missä aion taistella, hänen on valmistauduttava monissa paikoissa. Ja kun hän valmistautuu monissa eri paikoissa, on vastus valitsemassani kohteessa vähäinen.” (Sun Tzu 2007, Heikkous ja vahvuus 14.)

Ennakoivassa iskussa tärkeää on yllätyksellisyys. Perusdilemmana on milloin ja miten informaatiota jaetaan, koska tieto vuotaa aina. Väliportaan johtajille ei kerrota ennen kuin ollaan liikekannalla ja viimeinen mies voi saada tiedon mitä oltiin tekemässä, vasta operaation jälkeen. Ennakoivan iskun toteutuksessa on kaksi tapaa. Kun käytetään heti tarpeeksi voimaa, vastaiskun mahdollisuus pienenee, kun vihollisen järjestelmät ovat sekaisin. Toinen vaihtoehto on valmistella iskuja salassa ja toteuttaa se pienin askelin. Käytetään lähettiyhteyksiä ja luottomiehiä ja toimitaan hitaasti. (Kurvinen 2011.)

Tietojen analysoinnissa on se ongelma, että dataa, jota joudutaan analysoimaan on valtavasti. Mukana prosessissa täytyisi olla kokenut analysoija, joka tunnistaa useista tiedonmuruksista olennaiset ja osaa yhdistää ne keskenään ja tunnistamaan mahdolliset uhat ennakoita. Afganistanissa on päivässä 500-1600 tapahtumaa poliittisesta tilanteesta riippuen. Esimerkiksi vaalien läheisyys vaikuttaa iskuja lisäävästi. Jos yhtenä päivänä on 1000 ihmisyyttä loukkaavaa iskuja, kuten aseellisia hyökkäyksiä, pommeja. Niistä 25% prosenttia on hälyä, joka kertautuu useista lähteistä saaduista tiedoista tietyistä iskuista. 75% on todellisia tapahtumia. Mukana voi olla myös harhautusta. Tilastoissa voi olla vääristymiä ja kun tiedon määrä on niin valtava, tulisi tilastoja osata tulkita oikein. Kaikkein haastavinta on analysointi. Tapahtumien kulkua voisi kuvata seuraavanlaisella ketjulla: tieto, analyysi, johtopäätös ja siitä seuraava toimenpide ja siitä aiheutuvat seuraukset ja sen seuraukset. Tiedon analysointi on suurin haaste johtamiselle. (Kurvinen 2011.)

Nykyään tietokone on ensiarvoisen tärkeä apuväline päätöksenteossa. Tärkeää on tehdä oikeita johtopäätöksiä, ymmärtää sirpaleisesta tiedosta olennaiset suuntaviivat sekä syy- ja seuraussuhteet, joiden avulla johtaa operaatiota. Olennaista on osata valita, mitä asioita kannattaa seurata, jotta mahdolliset terrori-iskut estettäisiin ajoissa. Tietokonemallinnuksen avulla saadaan 80-90% tapahtumista kiinni. Afganistanissa voidaan 90% ei-toivotuista tapahtumista estää omalla toiminnalla. Jäljelle jäävät tapahtumat (X-faktori), joita ei voida ennakoita koostuvat lähinnä yksittäisistä henkilöistä. X-faktoria ei voida ennakoita, vaikka kuinka mallinnettaisiin. Niihin varaudutaan passiivisin menetelmin, hyvällä kalustolla tai mietityillä toimintatavoilla. Esimerkiksi Olof Palmella olisi tullut olla turvamies suojaksi X-faktorille. (Kurvinen 2011.)

5.5. Ennakoiva iskun vaikutukset kriisiin

Onnistuessaan ennakoiva isku lyhentää aseellista kriisiä. Persianlahden ensimmäinen sota oli onnistunut, mutta silloisella Yhdysvaltain presidentillä ei ollut rohkeutta viedä jo silloin sotaa loppuun asti. Vasta toisen Persianlahden sodan jälkeen Saddam Hussein saatiin pois vallasta. Puuttuminen Irakin tilanteeseen oli varsin onnistunut kokonaisuutena, jos sieltä päästään lähtemään hallitusti. Sinänsä sota ei ratkaise yhtään ongelmaa, sillä ratkaisu on aina poliittinen. Kärskineen osapuolen katkeruudesta voi tulla piilevä ongelma ja pahimmillaan epäoikeudenmukaisuuden ja katkeruuden tunne on uuden sodan siemen. Ennakoivalla iskulla voidaan estää sodan eskaloituminen ja heikennetään vastustajaa niin paljon, että aseellinen kriisi tai voimankäytön aika lyhenee. (Halonen 2010.)

Israelin kuuden päivän sodassa 1967 oli nähtävissä etukäteen, että arabimaat aseistautuivat. Israel otti tietoisesti riskin ja iski ennakoivasti Egyptiin ja tuhosi valtaosan egyptiläisten lentokalustosta. Kuitenkin Israel oli tuolloin asevoimiltaan ainakin tasavahva arabimaiden kanssa ellei jopa ylivoimainen. Arabimailla olisi ollut reservejä, mutta ne eivät olleet riittävän koulutettuja. Israelin hyökkäys tuomittiin kansainvälisesti, mutta Israel sai huomattavan sotilaallisen edun hyökkäyksestään. Jokaisen ennakoivan iskun vaikutukset tulisi katsoa aina tapauskohtaisesti. (Takamaa 2010.)

Ongelmana Afganistanissa on se, että Pakistan liittyy kiinteästi sotaan ja Pakistan pitää Intiaa todellisena vihollisena ja suuntautuu enemmän Intiasta aiheutuneiden ongelmien ratkaisuun. Taliban on Pakistanin tiedustelupalvelun ISI:n luomus. (Hägglund 2010.) Kurvisen (2011) mukaan alueella on sanonta, että ”jokaisella maalla on oma armeija, mutta Pakistanin armeijalla on oma maa.” Jos taliban olisi voimissaan Afganistanissa, siitä syntyisi itsestään selvästi riippuvuus Pakistaniin. Koska Pakistanissa on paljon pashtuheimon jäseniä, Pakistania on vaikea saada toimimaan pashtuja, joista talibanit suurimmaksi osaksi koostuvat, vastaan. Pelkona on, että omaan maahan tulee liikehdintää, levottomuutta ja terrori-iskuja. Pakistanin turvallisuuspalvelu ISI ja talibanit tekevät läheistä yhteistyötä tälläkin hetkellä. (Hägglund 2011.)

Joskus kriisi ei ratkea muilla kuin sotilaallisilla keinoilla. Esimerkiksi Irak oli täysin turta taloudellisille pakotteille. Ennakoiva isku voi puhkaista akuutin kriisin ja lyhentää sen kestoja. Irakissa ei kriisin eskaloitumista tapahtunut iskujen takia, mutta taloudellisia vaikutuksia oli

esimerkiksi öljyntuotannon väheneminen. Afganistanin tapauksessa vaikutukset riippuvat siitä, mikä on tavoite. Ennakoiva sodankäynti voi lyhentää pitkäkestoista kriisiä, mutta Afganistanissa on ennalta arvaamattomia tekijöitä ja eskaloitumisesta on hankala sanoa mitään varmaa. Lopputulemaa Irakin kannalta on vaikea arvottaa. Olisiko sittenkin kannattanut odottaa, että Saddam Hussein olisi väistynyt luonnollista tietä. Esimerkiksi Pohjois-Koreassa on todellinen sotilaallisen eskalaation vaara ja sinne ei uskalleta tehdä interventiota. (Pulkkinen 2011.)

Onnistunut ennakoiva isku lyhentää kriisin kestoja ja pienentää tuhon astetta. Isku on todennäköisesti täsmällinen ja se ei mahdollista massiivisia vastatoimia. Toista iskuja ei tule ja oma kalusto säilyy ehjänä. Jos ja kun isku tapahtuu kriittiseen kohteeseen oikeassa ajassa ja vain tarvittavalla voimalla, konflikti ei eskaloitu vaan tyrehtyy. Jos ennakoiva isku on oikeutettu, kaikki parametrit tukevat ennaltaehkäisevän toiminnan järkevyyttä. (Kurvinen 2011.)

Kun ennakoiva isku on yllätyksellä aloitettu sodankäynnin muoto, se onnistuessaan lyhentää kriisiä. Ennakoiva isku tuottaa nopeamman lopputuloksen kuin, jos kriisi käynnistyy perinteisen sodan tapaan sodanjulistuksen laajentuen taisteluihin. Tappiot ovat ehkä pienemmät ennakoivassa iskussa perinteiseen sodan aloitukseen verrattuna, mutta tämäkin on hyvin tapauskohtaista. Parhaimmillaan ennakoiva isku voi vähentää sodankäynnin astetta siviilien kannalta. Jos ennakoiva isku suunnataan vastapuolen siihen osaan, jolla se voisi tehdä vastahyökkäyksen, "vihollinen menettää asevoiman käytön poliittisena työkaluna." Teoriassa tämä vähentää siviilien kärsimyksiä. Todellisuudessa siviiliväestö kärsii aina sodasta. Teoriassa ennakoiva isku voi lyhentää sotaa, kun vastapuoli saadaan pakotettua toimimaan halutulla tavalla. (Nikkilä 2011.)

Ennakoiva isku voi pysäyttää onnistuessaan kriisin laajenemisen. Esimerkiksi Georgiassa kriisi ei eskaloitunut eivätkä ulkopuoliset puuttuneet kriisiin mitenkään. Tällä hetkellä Georgian, Abhasian ja Etelä-Ossetian kriisi on "syväjäädytetty". Georgian sota ei myöskään vaikuttanut Tšetšeniaan mitenkään. Pitkällä tähtäimellä ennakoiva isku ei lisää vakautta alueella. Nykyään kriisi ei ala niin helposti, kuin joskus aiemmin. Globaalin ajattelun aikakaudella, geopolitiikka tai jonkun maapalan hallinta ei enää ole niin oleellista. Globalisaatio lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja sitä kautta yleistä turvallisuutta. Sotilaallinen uhkataso on vähentynyt verkottumisen ansiosta. Paikallisista konflikteista ei päästä eroon, mutta isoja koko maapalloa koskevia sotia, kuten oli ensimmäinen ja toinen maailmansota tuskin nähdään tulevaisuudessa. (Nikkilä 2011.)

Nikkilän (2011) kommentti yhä suuremmasta keskinäisriippuvuudesta maailmassa ja yleisen turvallisuuden lisääntymisestä viittaa Aleksander Wendtin (1999) analyysissä kolmanteen kulttuurirakenteen vaiheeseen eli kantilaiseen anarkian vaiheeseen. Tässä rakenteessa (Kantian culture) ”ystävyyden” valtioiden välillä on perusta valtioiden yhteistyölle ja kiistat pyritään ratkaisemaan ilman voimankäyttöä (the rule of non-violence). Jos uhkakuvia esiintyy, niihin pyritään vastaamaan yhdessä (the rule of mutual aid). Kantilaisen kulttuurityypin nousu on nähtävissä lähinnä länsimaissa esimerkiksi Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen välisissä suhteissa (special relationship). Sota on kuitenkin aina looginen mahdollisuus valtioiden välillä, koska valtiot omaavat mahdollisuuden käyttää väkivaltaa. Pluralistisesta turvallisuusjärjestelmässä sodankäynnin ei katsota enää olevan legitimoitu tapa ratkaista kiistoja. Tämä ei kuitenkaan estä konfliktin syntymistä. Mallin mukaan konfliktit pyritään ratkaisemaan neuvottelujen, sovittelunmenettelyn tai oikeusprosessien avulla. (Wendt 2007, 297-301.)

5.6. Sotilaallisesti menestyksellinen ennakoiva isku

“Tämän jälkeen paras vaihtoehto on hyökätä hänen armeijaansa vastaan.” Wang Hsin mukaan “Taistelut ovat vaarallisia toimia.” Chang Yun mukaan “Jos, et pysty kukistamaan hänen (vihollisen) suunnitelmia niiden ollessa vielä nupullaan, etkä hajottamaan hänen liittojaan, ennen niiden solmimista, teroita aseesi voiton saavuttamiseksi.” Chia Lingin mukaan: ...Suurherttua sanoi:”...joka taistelee voitostaan paljastetuin asein, ei ole hyvä kenraali.” (Sun Tzu 2007, Hyökkäysstrategia 6.)

Ennakoiva isku on menestys, kun iskulle asetetut tavoitteet on saavutettu. Esimerkiksi ensimmäisessä Persianlahden sodassa tavoite saavutettiin, kun pystyttiin vetäytymään Kuwaitista. Afganistanissa tavoitteisiin ei ole päästy tai tavoite on asetettu väärin. Amerikkalaisten tapa toteuttaa sotaa on erilainen kuin muilla mailla. Missionary (lähetyssaarnaaja) -asenteen avulla halutaan levittää paitsi demokratiaa, myös ajaa omia taloudellisia intressejä. Amerikkalaisille sota on ensisijainen ja kaikki muu toiminta palvelee sodankäyntiä. Esimerkiksi suomalaisten asenne lähtee toisesta näkövinkkelistä, tavoite on rauhoittaa maa ja siten annetaan demokratian kasvulle tilaa. (Hägglund 2011.)

Ennakoiva isku on sotilaallisesti menestyksellinen, jos se tukee sille annettuja poliittisia päämääriä. Nämä päämäärät saavutetaan sotilaallisen toiminnan kautta. Afganistanissa päämääränä olisi päästä pois alueelta ja luoda afgaaneille itselleen kyky voittaa talibanit ja hallita aluettaan. Yhdysvaltain vetäytymisaikataulu tuntuu epärealistiselta. Riskit siihen, että Afganistanista tulee uusi Vietnam on aika iso. Kuitenkin kansainvälinen yhteisö on sitoutunut Afganistaniin monella eri tasolla ja yhteistyötä on rakennettu useilla tavoilla. Afganistanista irtaantuminen hallitusti on vaikeaa ja monet syyt, jotka puoltavat läsnäoloa Afganistanissa, ovat yleisesti hyväksytyjä. Reaalipolitiikan mukaisesti omat valtiolliset intressit ovat ensisijaisia ja ne ohjaavat toimintaa. Valtiot eivät toimi oikeudenmukaisesti, vaan tavoittelevat omaa hyötyä. (Pulkinen 2011.)

Sotilaallinen isku on menestys, kun iskujen kohde on pakotettu siihen asentoon, johon aiempi poliittinen tai taloudellinen painostus ei sitä ajanut. Yhdysvaltojen mielestä Irakin sota oli menestys. Tällä hetkellä Afganistan on loppumaton suo, jota ei ratkaista sotilaallisesti, vaan sillä, että saadaan alueen eri osapuolet neuvottelupöytään ja saadaan aikaiseksi yhteinen poliittinen sopimus siitä, miten valta jaetaan ja miten yhteiseloä jatketaan. Afganistanin ongelmaa ei saada ratkaistuksi ilman, että ratkaistaan myös Pakistanin ongelma. Pakistanissa kyttee mahdollinen vastaava ongelma. Jos Pakistan ajautuu vastaavaan tilanteeseen, kuin Afganistan, jossa eri kansallisuudet taistelevat keskenään, se on paljon vakavampi ongelma kuin Afganistan. Pakistanilla on paljon suurempi väestö ja Pakistanissa on enemmän sotilaallisesta potentiaalia kuin Afganistanissa. Pakistanissa on radikaaliliikkeitä ja lisäksi Pakistanilla on ydinase. (Nikkilä 2011.)

Yhdysvallat ovat Afganistanissa itse lisännyt tuskaansa aseistamalla menneinä vuosikymmeninä Pakistanin turvallisuuspalvelun ISI:n kautta eri mujahidiryhmittymiä. Osa mujahideille annetuista aseista, jotka oli tarkoitettu avuksi taisteluissa Neuvostoliittoa vastaan, on nyt käännetty amerikkalaisia vastaan. Sinänsä asekauppa toimii maailmalla ja aseita ryhmät saavat hankittua myös ilman Yhdysvaltojen tukea ja myötävaikutusta. Myös asehankintojen rahoitus huumekaupalla on länsimaiden tukemaa, sillä ostajat löytyvät usein lännestä. Taliban rahoittaa toimintaansa huumekaupalla ja nykyinen istuva hallinto ottaa tuottoisasta kaupasta osansa lahjuksina. (Nikkilä 2011.)

Ennakoivan iskun tavoitteet on asetettu etukäteen ja isku on yleensä tarkasti rajattu. Irakin iskuja voisi pitää osin onnistuneina, koska Kuwait saatiin vapautettua ja Saddam Hussein pois vallasta. Mutta amerikkalaiset joutuivat silti jäämään Irakiin useiksi vuosiksi rauhan takuumiehiksi ja se ei varmaankaan ollut tavoitteena. Afganistanin operaatio on huomattavasti hankalampi. Terrorismin

vastaista jahtia voinee pitää onnistuneena, mutta yhteiskunnan hajanaisuus ja mahdollisen anarkian paluu miehittäjän vetäytyessä on ongelma. Libyan operaation toteutus pelkästään ilmavoimin ja hyvin rajallisena lienee seurausta siitä, mitä on opittu Afganistanissa ja Irakissa.

”Ja kuten vedellä ei ole pysyvää muotoa, ei sodassakaan ole pysyviä olosuhteita.” (Sun Tzu 2007 Heikkous ja vahvuus, 29.)

5.7. Ennakoivan iskun analysointi

”Tunne vihollinen, tunne itsesi, niin voittonsi ei koskaan ole uhattuna. Tunne maasto, tunne säät, niin voittonsi on täydellinen.” (Sun Tzu 2007, Maasto 26.)

Kaikki tapahtumat analysoidaan nykyään. Ensin mallinnetaan, sitten toteutetaan ja lopuksi analysoidaan tapahtumat. Analyysit tehdään tutkimalla suunnitellun ja toteutuksen erot ja analysoimalla sitä. Analyysi tarkoittaa sitä, että on olemassa tiettyjä asioita, joita seurataan. Sitten parametrien avulla mallinnetaan matemaattisesti ja näitä mallinnuksia voidaan yhdistää luovempaan sovellukseen. Kaikki tapahtumat ja teot analysoidaan välittömästi operaation jälkeen ja myös operaation aikana. Koko ajan seurataan mitä tapahtuu ja ollaan valmiita muuntamaan toimintatapoja tarpeen niin vaatiessa. Analyysi annetaan omille joukoille saman tien käyttöön. Pohditaan onko analysointi tehty oikein ja vasta sitten tulokset lähetetään kotimaahan ja otetaan huomioon joukkojen koulutuksessa. Jatkuvan analysoinnin ja oppimisen ansiosta tulevaisuudessa käydään yhä tehokkaampia sotia. Menetelmät on olemassa, kun niihin vain uskotaan. (Kurvinen 2011.)

Perinteinen sodankäynti tulee muuttumaan. Tulevaisuudessa uhat tulevat liittymään ihmisten arkeen, esimerkiksi vesihuoltoon. Jos maa saadaan henkisesti ja poliittisesti polvilleen, ei sinne edes tarvitse iskeä. Valtionjohto ratkaisee, mitä ovat kyseisen maan viralliset asevoimat. Esimerkiksi Egyptin armeija ei ampunut kansannousun aikana omia kansalaisiaan. Afganistanissa virallinen armeija on ANAP, mutta maassa on paljon epävirallisia asevoimia eli kapinallisjoukkoja, jotka ajavat omia alueellisia etujaan. Nämä katsotaan kuitenkin rikollisjoukkioiksi (vrt. Arafat ja Palestiina). (Kurvinen 2011.)

Nykyaikana kaikesta aseiden käytöstä jää jonkinlainen sähköinen jalanjälki. Jäljet voidaan uudelleen ajaa ja tarkistaa ja analysoida. Nykyään tiedetään, miten joku tietty asejärjestelmä tai sen osa käyttäytyy, nähdään osumat ja näitä analysoidaan ennen ja jälkeen konfliktin. Mietitään miten voidaan parantaa tehoja, kantamaa ja osumatarkkuutta. Asejärjestelmien ja niiden osien kehitystyötä tehdään koko ajan. Jälkikäteen pystytään aika hyvin mallintamaan tapahtumat. Hyvin valmisteltu ennakoiva isku mallinnetaan tietokoneella etukäteen erilaisten skenaarioiden kautta. (Nikkilä 2011.)

Persianlahden ensimmäinen ja toinen sota olivat molemmat hyökkääjän kannalta onnistuneita. Irakilaisten puolustus petti täysin. Irakilaiset eivät olleet varautuneet niin massiiviseen ja moderniin sodankäyntiin. Se, että ensimmäinen sota pysäytettiin ennen Saddam Husseinin kukistamista, oli poliittinen päätös. Poliittiselta taholta ei ollut silloin riittävää konsensusta Saddamin murskaamiseksi. Sotilaallisesti olisi ollut mahdollista edetä pidemmälle jo Persianlahden ensimmäisessä sodassa. (Kurvinen 2011.)

Persianlahden ensimmäisessä sodassa menttiin liian pitkälle, koska hajotettiin täysin silloinen Irakin väkivaltakoneisto eli armeija ja poliisi. Ongelmana oli sitten Irakin sisäisen ja ulkoisen järjestyksen turvaaminen. "Jenkkifilosofiaan" tuntui kuuluvan, että kaikki, jotka olivat palvelleet Saddamia saivat lähteä armeijasta ja poliisista ja tämän turvallisuusvajeen korjaaminen vei pitkän ajan. Yhdysvallat pyrki kaikin tavoin jälkikäteen puolustamaan sotilaallista interventiota Irakin ja saamaan siitä kansainvälisesti mahdollisimman hyväksytyt. (Kurvinen 2011.)

Sun Tzun filosofiaan kuuluu tietty armeliaisuus vihollista kohtaa. Yhdysvaltain toiminta Irakissa ei noudattanut Sun Tzun etiikkaa ja tämä teki sodanjälkeisestä jälleenrakennustyöstä hyvin kallista ja aikaa vievää. Se, että infrastruktuuria hajoitettiin ja Saddam Husseinin kanssa yhteistyössä toimineet pyrittiin saamaan ulos yhteiskunnallisista tehtävistä jätti jälkeensä valtatyhjiön ja yhteiskunnallisen epävarmuuden. Tämä pitkitti länsimaisten joukkojen läsnäoloa Irakissa.

Afganistanissa maltillinen taliban tulisi saada neuvottelupöytään demokraattisesti valitun regiimin kanssa. Vaikka Karzain hallitus on hyvin korruptoitunut, se on kuitenkin vaaleilla valittu. Afganistanissa ainoa tie eteenpäin on poliittinen vakauttaminen. Tällä hetkellä YK:n mandaatti antaa velvollisuuden tukea nykyistä hallintoa. Taliban ei liity tällä hetkellä mitenkään vallassa olevaan hallitukseen. ISAF-operaatio toimii laillisen hallituksen tukena Afganistanissa. (Nikkilä 2011.)

Markku Nikkilä (2011) ei usko mihinkään massiiviseen vetäytymiseen kesällä 2011. Vetäytyminen ei voi alkaa nopeasti. Pienet maat voivat vetäytyä Afganistanista kotiuttamalla kaikki joukot kerralla, mutta Yhdysvallat ei pääse alueelta pois ainakaan seuraavaan kahteen tai kolmeen vuoteen. Vähittäinen vetäytyminen aloitetaan aiemmin, mutta se on vain poliittista retoriikkaa, ilman suurta käytännön merkitystä. Nikkilän mukaan Yhdysvallat ovat Afganistanissa terroristijahdin takia ja yhtäkkisen vetäytymisen pelätty seuraus on, että Hamid Karzain hallitus kaatuu ja taliban nousee valtaan uudelleen. Ennen Yhdysvaltojen tuloa Afganistaniin, maa oli terroristien koulutus- ja suojapaikka. Afganistanissa oli koulutusleirejä ja sieltä ohjattiin terroristeja valittuihin kohteisiin talibanien suojeluksessa. Yhdysvaltojen operaatio Afganistanissa on ollut varsin onnistunut ja talibanien ylin johto on rampautettu Nikkilän mukaan tehokkaasti. (Nikkilä 2011.)

5.8. Yllätyksellinen ennakoiva isku

”Katettujen vaunujen ja tarpeellisten aseiden ja varustusten valmistamiseen tarvitaan ainakin kolme kuukautta, hyökkäysramppien rakentamiseen ja maasta muurien eteen tarvitaan toiset kolme kuukautta.” (Sun Tzu 2007, Hyökkäysstrategia 8.)

Nykyään on vaikea ajatella täydellistä yllätysiskua. Länsimaiden sotilaallista toimintaa rajoittavat erilaiset säädökset, mutta terroristit toimivat säädöksistä riippumatta. Yleensä iskun kohde pystyy jollain lailla valmistautumaan iskun tuloon. Aavikkomyrskyssä Yhdysvalloilla oli valtava tekninen ylivoima ja olosuhteet aavikolla olivat ideaaliset modernille sodankäynnille. Lisäksi yllätyksenä oli Irakin armeijan heikko taistelukyky. Näkyvyys ja aseiden kantama olivat hyvät Persianlahden sodissa. Afganistanissa teknisen ylivoiman tehokas käyttö on paljon rajoitetumpaa. (Hägglund 2011.)

Irakissa ei uskottu Yhdysvaltojen hyökkäävän. Irakilaisten ylivoima oli niin suuri, että Irak olisi antanut neuvotteluissa periksi, jos he olisivat uskoneet Yhdysvaltojen todella hyökkäävän. Irakilaisilla ei ollut käytännössä mitään mahdollisuuksia Yhdysvaltoja vastaan. Ennakoiva isku toimiikin parhaiten juuri ylivoimatilanteessa eli kun hyökkääjä on huomattavasti voimakkaampi. Esimerkiksi Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välillä ei ole ollut ennakoivia iskuja. Strategisia yllätyksiä kyllä, mutta ne eivät täytä ennakoivan iskun tunnusmerkkejä. (Pulkkinen 2011.)

Ennakoivaan iskuun valmistautuminen on vaikeaa. Vastaanottavalla puolella täytyy jonkun järjestelmän pettää tai ei haluta poliittisesti uskoa oman varoitusjärjestelmän tuottamaa tietoa, jos ennakoiva isku tulee yllätyksenä. Psykologisesti on aina vaikea luottaa varoitavaan signaaliin, vaikka tiedustelu tuottaisi selkeää varoitussignaalia. Esimerkiksi 1939 Suomessa toivottiin ihan loppuun asti eli marraskuun 29. päivä asti, että Venäjä ei hyökkää. Ajateltiin Kansainliiton jäsenyyden ja olemassa olevan hyökkäämättömyyssopimuksen velvoittavan ja estävän Venäjää hyökkäämästä. Puolassa ei myöskään monikaan uskonut, että Saksa hyökkää, vaikka oli olemassa selkeää tietoa, että hyökkäys on tulossa. Psykologisesti on vaikea uskoa, että vallitsevaan tilanteeseen on tulossa muutos, jolloin tiedustelutiedon oikeassa tulkinnassa voi olla viive. (Nikkilä 2011.)

Jos pysyvässä valmiustilassa olevat joukot suorittavat ennakoivan iskun, kyseessä on tuntien varoaika, joka ei ole riittävä valmistautumisaika millekään valtakunnalle nostaa valmiuttaan. Toiminta pystytään aloittamaan, mutta täysmittaiseen vastustukseen ei pystytä, jos vihollisen ennakoivaan iskuun on vain muutamia tunteja. Aikaa kunnolliseen puolustautumiseen ja vastaiskuun tarvittaisiin viikkoja ja jopa kuukausia. Se miten iskuun valmistaudutaan tai vastataan riippuu iskun luonteesta. Jos Israel päättäisi tuhota jonkun ydinvoimalaitoksen Iranissa, se vaatisi kansallista valmistelua, mutta sen toimeenpano ei näkyisi ulospäin ennakkoon. (Nikkilä 2011.)

Ennakoivan iskun valmistelu voi kestää kuukausia tai vuosia. Kykyä tehdä ennakoiva isku ylläpidetään jatkuvasti ja vastapuoli tietää sen. Yleensä ennakoivan iskun valmistelusta on merkkejä, mutta se ei välttämättä toteudu silti. Esimerkiksi ennen Persianlahden sotaa tapahtuneet joukkojen siirrot olivat selkeä merkki tulevasta hyökkäyksestä. (Pulkkinen 2011.)

6. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

”Ole sotaretkellä nopea, kuin tuuli, rauhallisella marssilla majesteettinen kuin metsä, hyökkäyksessä ja hävityksessä polttava kuin tuli, asemissa lujat kuin vuoret. Mittaamattomana kuin pilvet liiku kuin salama.”
(Sun Tzu 2007, Sotaliike, 13.)

Tarkoitukseni oli tutkia ennakoivien iskujen käytön syitä ja perusteluja, sekä käytännön poliittisia perusteluja että kansainvälisen oikeuden nojaavia perusteluja ennakoivien iskujen käytössä esimerkkinä Afganistan, Irak ja Iran. Koska Afganistanin sota saa polttoainetta, paitsi valtion sisäisistä turvallisuusongelmista myös epävakasta itänaapuristaan Pakistanista, halusin ottaa jossain määrin myös Pakistanin mukaan tutkimukseen.

Suomalaiset upseerit ja tutkijat painottivat kaikki YK:n tärkeyttä ja kansainvälisten sopimusten noudattamisen merkitystä. Täytyy aina kriisissä edetä yhdessä sovittujen pelisääntöjen mukaisesti. Yhdysvaltojen toiminta Afganistanissa sai ymmärrystä peilattuna 9/11 tapahtumiin ja siihen, että Afganistanissa tapahtunut laajamittainen terroristien kouluttaminen olivat todellinen uhka länsimaille. Myös ulko- ja sisäpoliittisten paineiden takia Yhdysvaltojen oli pakko reagoida terrorismiin. Yhdysvallat sai kritiikkiä Afganistaniin juuttumisestaan. Gustaf Hägglundin (2011) mielestä, Afganistanista olisi pitänyt lähteä heti, kun tarvittavat iskut oli tehty ja tarvittaessa puuttua ongelmaan uudelleen sotilaallisesti uusien iskujen muodossa. Gustaf Hägglundin ja Esa Pulkkinen mielestä Afganistanin sota on saanut Vietnamin sodan piirteitä. Tässä oli haastateltavien käsityksissä eroja Ahti Kurvinen (2011) ei lähtisi vertailemaan Afganistanin sotaa Vietnamiin.

Haastateltavani olivat sitä mieltä, että maailma toimii vahvemman oikeudella, eikä siinä historiaan peilattuna ole mitään uutta. Näin on aina ollut. Yhdysvallat hegemonina toimi paikoin omavaltaisesti ja turhan suoraviivaisesti sekä paikoin kansainvälisen oikeuden vastaisesti. Yleisesti Bushin doktriinia pidettiin esimerkkinä vahvemman oikeuden käytöstä ja piittaamattomuudesta yhteisiä pelisääntöjä kohtaan. Reaalipolitiikan mukaisesti vahvemmallalla toimijalla on erivapauksia muihin toimijoihin nähden.

Sotilasoperaation aloittamista punnitaan hyvin tarkkaan. Ahti Kurvisen (2011) mukaan lasketaan tarkasti hinta ja mietitään etukäteen mihin kaikkeen joudutaan sitoutumaan, jos reagoidaan

sotilaallisesti. Haastatteluissa painottui odotettavissa oleva taloudellinen hyöty sotilaallisen väliintulon taustavaikuttajana. Toisaalta Afganistanin operaation taustalla yleisesti todettiin olevan terrorismin vastainen sodankäynti ja siellä ei haastattelujen perusteella taloudelliset hyötynäkökohdat olleet merkittäviä. Tosin Markku Nikkilän (2011) mukaan Kiinalla ja Intialla on selkeitä taloudellisia intressejä Afganistanissa. Ja yllätyksekseni myös geopolitiikan merkitys on nykyään vähäinen. Markku Nikkilän (2011) mukaan mitään tiettyä maapalaa tai aluetta ei tarvita. Yhdysvalloilla on riittävä valvontakapasiteetti jo olemassa ilmasta ja mereltä käsin. Irakissa selkeä tavoite oli saada Saddam Hussein pois vallasta, mutta Irakin operaation taustavaikuttajana olivat selkeästi myös taloudelliset syyt. Hägglundin (2011) mukaan maailmassa on vallassa useita diktaattoreita, joiden toimiin ei puututa eli niissä tilanteissa, jolloin interventio tehdään, taloudelliset hyötynäkökohdat ovat olleet ratkaisevia, kuten Persianlahden sodissa.

Demokraattisten ja epädemokraattisten (tai diktatuurin) tapa toimia sotilaallisesti eroaa toisistaan. Diktatorisesti johdetun valtion ollessa herkempi toimimaan sotilaallisesti. Kuitenkin ennakoivan iskun käyttö liittyy selkeästi voimaylivoimaan (vrt. Kurvinen) eli ennakoivan iskun tekijän tulee olla selkeästi vahvempi kuin iskun kohde. Kahden tasavahvan valtion välisistä ennakoivista iskuista ei ole näyttöä. Uhittelusta kyllä ja voimannäytöstä, mutta ei ennakoivasta iskusta (Pulkkinen 2011).

Ennakoivan iskun käyttö vasta viimeisenä keinona, kun poliittinen suostuttelu ei tuottanut tulosta ja muut pehmeämmät painostuskeinot oli kokeiltu hyödyttöminä tuli ilmi jokaisessa haastattelussa. Ennakoivat iskut aiheuttavat aina myös siviileille kärsimystä ja sotilaallisiin toimiin ryhtyminen oli aina viimeinen keino. Toisaalta onnistunut ennakoiva isku vähentää sodan tai kriisin kestoa ja astetta. Ja monet maat, kuten Irak ja Iran on immuuni taloudellisille pakotteille (Pulkkinen 2011).

Pulkkisen (2011) mukaan demokraattiset maat ovat alttiimpia taloudellisille sanktioille ja muulle ulkoapain tulevalle vaikuttamiselle, koska valtionjohdolle tulee painetta toimia myös omilta kansalaisilta. Kurvinen (2011) toi esille myös sivistyksen ja tiedon välityksen tason, joka länsimaissa toimii hyvin, mutta esimerkiksi Afganistanissa ihmiset eivät tiedä edes mitä tapahtuu heidän omassa maassaan. Haastatteluissa tuli myös ilmi, että ei-demokraattiset maat ovat jopa immuuneja taloudellisille pakotteille ja muille kansainvälisen yhteisön käyttämille pakotetoimille ja näihin maihin, kuten Afganistaniin vaikuttaminen oli erittäin hankalaa ja hidasta.

Kansainvälinen oikeus on muutosprosessissa. Kansainvälisen oikeuden mukaisesti on kuitenkin selkeää, että jokaisella maalla on oikeus puolustautua. Se, onko muilla mailla ja millä reunaehdoilla

oikeus puuttua suvereenin valtion toimintaan, onkin monimutkaisempi kysymys. Näyttäisi siltä, että yhä enenevässä määrin ollaan hyväksymässä humanitaariset interventiot oikeutukseksi puuttua jonkun valtion sisäisiin asioihin. (vrt. Jugoslavia, Ruanda) Mutta viimeaikaisista sodista (Afganistan, Irak) on myös opittu ja tultu varovaisemmiksi. Venäjän aktivoitunut roolin toisaalta oikeuttamaan oma sotilaallinen väliintulo Georgiaan ja Tšetšeniaan ja tuen anto näillä perusteilla Yhdysvaltojen terrorismin vastaiselle sodankäynnille Afganistanissa. Myös Venäjä odottaa tukea ”terrorismin” vastaiseen sotaan omalla lähialueillaan. Toisaalta Venäjä on kitsaampi antamaan YK:n puitteessa lupaa länsimaille sotilaalliselle väliintulolle. Pelkona on, että näillä perusteilla länsimaat voisivat tulla myös Venäjän lähialueille. Tästä ei kyllä ole esimerkkiä Georgian sodassa, mihin länsimaat eivät puuttuneet sotilaallisesti. Tosin länsimaat tuomitsivat iskut julkisesti varsin voimakkaasti.

Ennakoivien iskujen käyttö on hyvin säädeltyä ainakin länsimaissa. Aloituspöytäkirjan läpivieminen sujuu tiukkojen proseduurien ja laskelmien kautta. Poliittinen päätöksentekoprosessi tulee olla läpikäytynä, ennen iskun toimeksiantoa sotilaille. Ennen iskun tekoa lasketaan tarkasti hyödyt ja haitat mitä iskusta aiheutuu ja laskelmien tulee olla positiiviset, jotta isku tehtäisiin. Jotta ennakoiva isku olisi oikeutettu, sen tulee Crawfordin (2010) mukaan olla aidosti itsepuolustusellinen (itsepuolustus hyvin kapeasti määriteltynä) ja itsepuolustuksen tulee perustua uskottavalle uhalle ja välittömästi tulossa olevan hyökkäyksen torjumiseen. Lisäksi itsepuolustusellisen iskun tulisi uskottavasti pystyä vähentämään uhkaa ja sotilaallisen voimankäytön tulisi olla siinä tilanteessa välttämätöntä ja tehokasta. Lisäksi Crawfordin (2010) mukaan ennakoivassa iskussa tulisi kunnioittaa perinteisiä oikeutetun sodan periaatteita ja rajoitteita, kuten suhteellisuusperiaatetta ja diskriminaatioperiaatetta.

Ennakoivasta iskusta aiheutuva vahinko pitäisi olla pienempi kuin uhkaavasta hyökkäyksestä tuleva tuho olisi ollut. Eli ydinaseita ei voi käyttää ennakoivasti biologisia tai kemiallisia aseita vastaan. Immanuel Kantin sanoin: ”Täytyy olla mahdollista, jopa sodan aikana, säilyttää jonkinlainen luottamus viholliseen, muuten rauhaan ei päästä ja vihamielisyydet kääntyvät tuhoisaksi sodaksi.” (“it must still remain possible, even in wartime, to have some sort of trust in the attitude of the enemy, otherwise peace could not be concluded and hostilities would turn into a war of extermination”). (Crawford 2010, 36-37.)

Jos ja kun ennakoivia iskuja tehdään tulisi olla hyvin selvitettyinä ja dokumentoituna perusteet ennakoivan voiman käytölle. Syinä voi olla joukkotuhoaseet (WMD) tai todisteet uhkaavan valtion

vihamielisistä tarkoituksista tai todisteita, siitä, että valtio on tukenut terrorismia. Lisäksi tulisi saada valtuutus voimankäytölle YK:n Turvallisuusneuvostolta. Turvallisuusneuvoston pysyvillä jäsenillä tulisi olla yhteisymmärrys perusteista milloin ennakovaa voimaa voidaan käyttää. Yhdysvalloilla, Venäjällä, Kiinalla, Ranskalla ja Iso-Britannialla tulisi olla poliittinen yhteisymmärrys ennakoivan voimankäytön perusteista, jotta ennakoivan iskun toteuttaminen olisi tehokasta sovittujen kriteerien täytyessä.

Voisi ajatella Wendtiä (1999) seuraten, että ennakoivien iskujen käyttö kuuluu tiettyyn struktuurirakenteeseen, jossa globalisoitua maailmaa on tällä hetkellä. Täysmittaisia sotia ei juurikaan ole ja valtioiden välisellä yhteistyöllä on yhä suurempi merkitys, mikä vähentää sodan uhkaa. Jos ja kun sotia ilmenee, ne pyritään rajaamaan alueellisiksi ja niiden pikainen loppuunsaattaminen on useiden valtioiden intressissä. Yhä suurempi painoarvo on myös humanitaarisilla interventioilla. Ennakoivien iskujen käyttö sopii rajattuihin, lyhytkestisiin interventioihin hyvin, joten uskoisin, että ennakovia iskuja käytetään myös tulevaisuudessa.

LIITE 1.

HAASTATTELU

1. Mitkä ovat ensimmäiset keinot saada maa toimimaan halitusti?
2. Mitkä toimet edeltävät ennakoivaa iskuä?
3. Mitä ehtoja tulee mielestäsi täyttyä, jotta aloitetaan ennakoivan iskun suunnittelu?
4. Miten määritellään a) riskit, b) hyödyt ja c) tappiot, kun isketään ennakoivasti?
5. Milloin sota on oikeutettu?
6. Mitä ehtoja tulee täyttyä, jotta ennaltaehkäisevä isku on mahdollista suorittaa?
7. Miten ennaltaehkäisevä isku ja ns. Bushin doktriini sopii nykyiseen käsitykseen
  - a) iskun oikeutuksesta käytännön toimissa?
  - b) kansainvälisen oikeuden mukaan?
8. Mitä ongelmia ennaltaehkäiseviin iskuihin liittyy?
9. Miten varaudutaan vastaiskuun?
10. Miten ennakoiva isku vaikuttaa kriisiin a)kesto, b)aste, c) eskaloituminen?
11. Milloin ennakoiva isku on sotilaallisesti menestyksellinen?
12. Miten tapahtumat analysoidaan?
13. Miten ennakoivat iskut ovat mahdollisia?

LUETTELO TAULUKOISTA

Taulukko 1: Voimankäytön kuvaus

Taulukko 2: Voimankäytön muodot

Taulukko 3: Yhdysvaltojen turvallisuusstrategia

LUETTELO KUVIOISTA

Kuvio 1: Viitekehys sodan kuvasta

Kuvio 2: Käärmesymboli terroriketjun kuvaajana

LÄHTEET

HAASTATTELUT

Halonen, Kyösti, Prikaatinkenraali, Logistiikkapäällikkö. Haastattelu pääesikunnassa 4.3.2010

Hägglund, Gustaf, Puolustusvoimien komentaja evp. Haastattelu puolustusministeriössä 16.1.2011.

Kurvinen, Ahti, Everstiluutnantti, Kansallisen puolustuspolitiikan yksikön johtaja. Haastattelu puolustusministeriössä 17.2.2011.

Nikkilä, Markku, Prikaatinkenraali, puolustuspoliittisen kanslian yksikön päällikkö. Haastattelu puolustusministeriössä 20.1.2011.

Pulkkinen, Esa, Prikaatinkenraali, puolustuspoliittisen osaston päällikkö. Haastattelu puolustusministeriössä 16.2.2011.

Takamaa, Kari T., Sotilaslakimies, maanpuolustuskorkeakoulu. Haastattelu Maanpuolustuskorkeakoululla Strategian laitoksella. 4.3.2010.

KIRJALLISUUS

Ahvenainen, Sakari Evl. (evp.) Luento 25.3.2002, Helsinki.

Almaspour, Aliakbar (2005) Iranin naisten asema, Oikeudet ja poliittinen toiminta, Akateeminen väitöskirja. Tampere University Press, Tampere.

Anscombe, Elizabeth (2001) Kantian Ethics. (<http://www.csus.edu/indiv/g/gaskilld/ethics/Kantian%20Ethics.htm>). luettu 20.12.2011.

Aro, Miia & Petman, Jarna (1999) Voimankäytön oikeuttaminen ja sotilaallisten järjestelmien muutokset Euroopassa ja Suomessa. Erik Castren Instituutti, Research Reports 3/1999. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut, Helsinki.

Billing, Michael (1987) Arguing and Thinking. A Rhetorical Approach to Social Psychology. Gambridge University Press, Gambridge.

Bonafede, M. C. (2002) Here, there, and Everywhere: Assessing the Proportionality Doctrine and Us Uses of Force in Response to terrorism After the September 11 Attacks, Cornell Law Review, 88.

Bovet, Philippe, Rekacewicz Philippe, Sinai Agnes, Vidal Dominique (2009), Maailmanpolitiikan Atlas, Monde Diplomatique, LIKE, Helsinki.

Brecher, Michael (1993) Crises in World Politics. Theory and Reality, Pergamon Press, Oxford.

Bush, George W. (2001) Weekly Compilation of Presidential Documents, (<http://www.gpoaccess.gov/wcomp/v37no38.html>), luettu 18.9.2011.

- Bush, George W. (2002a) The President's State of the Union Address (<http://www.gpoaccess.gov/wcomp/2002.html>), luettu 18.9.2011.
- Bush, George W. (2002b) Bush outlines strategy of pre-emptive strikes, cooperation. (http://www.ustoday.com/news/washington/2002-09-20-bush-military-strategy_x.htm), luettu 15.3.2012.
- Buzkashi, Afghan (2002) Power Games and Gamesmen 1. Shagun Offset, New Delhi.
- Buzkashi, Afghan (2002) Power Games and Gamesmen 2. Shagun Offset, New Delhi.
- Bzostek, Rachel (2008) Why Not Preempt? Security, Law, Norms and Anticipatory Military Activities. Ashgate Publishing Limited, Hampshire.
- Byers, Michael (2003) 'Preemptive Self-Defence: Hegemony, Equality and Strategies of Legal Change,' The Journal of Political Philosophy, 11:2.
- Clausewitz von, Carl (1998) Sodankäynnistä. Art House, Fälth & Hässler, Smedjebacken.
- Clausewitz von, Carl (1981) Sodasta, valikoima ajatelmia. Wsoy, Juva.
- Cluttenrbuck, Richard (1993) International Crises and Conflict, St. Martin's Press, New York.
- Copson, Raymond W. (ed.) The Iraq War, background and issues. Novinka Books, New York.
- Elsa, Jennifer & Grimmett, Richard F. (eds.) (2009) Declarations of war and Authorizations for Military forces. Nova Science Publishers Inc, New York.
- Egnell, Robert (2009) Complex Peace Operations and Civil-Military Relations. Winning the peace. Routledge, New York.
- Fairclough, Norman (1989) Language and Power. Longman, Singapore.
- Fairclough, Norman (1992) Discourse and Social Change. Cambridge Polity Press, Cambridge.
- Falk, Richard A. (2008) The Costs of War, International law, the UN and World Order after Iraq. Routledge, New York.
- Fletcher, George P. & Ohlin, Jens David (2008) Defending Humanity. Oxford University Press, New York.
- Forss, Stefan & Anttilla, Markku (2010) Iranin ydinohjelman tila 2010. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Freedman, Lawrence (ed.) (1999) Military Intervention in European Conflicts. Blackwell Publishers, Oxford.
- Flynn, Matthew J. (2008) First Strike Preemptive War in Modern History. Routledge, New York.

- George, Alexander L. (1993) *Bridging the Gap: Theory and Practice in Foreign Policy*. United Institute of Peace Press, Washington DC.
- Grawford, Neta C. (2005) *The Justice of Preemption and Preventive War Doctrines*. Teoksessa Mark Evans (toim.) *Just War Theory, A Reappraisal*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Gray, Christine (2000) *International Law and the Use of Force*. Oxford University Press, New York.
- Greenwood, Christopher (2003) 'International Law and the Pre-Emptive use of Force, Afganistan, Al-Qaida and Iraq,' *San Diego International Law Journal*, 4.
- Griffitt, Samuel B. (2007) ”Johdanto” Teoksessa Sun Tzu, *Sodankäynnin Taito*. Wsoy, Juva.
- Gross, Emanuel (2003) 'The Laws of War Waged Democratic States and Terrorist Organisations: Real or Illusive?' *Florida Journal of International Law*, 15.
- Guillaume, G. (2004), 'Terrorism and International Law,' *International and Comparative Law Quarterly*, 53:3.
- Halonen, Lauri (2005) *Mielikuvat ovat tärkeämpiä kuin totuus -Propaganda ja sitä säätelevät sodan oikeussäännöt neljässä eri konfliktissa*, Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 1, Tutkimuksia N:o 32, Hakapaino Oy, Helsinki.
- Hakapää, Kari (2003) *Uusi Kansainvälinen Oikeus*. Dark Oy, Vantaa.
- Hauss, Charles (2003) *Military Intervention, The New Beyond Intractability*, (http://beyondintractability.org/essay/military_intervention/), luettu 2.1.2012.
- Helén, Ilpo (2000) *Pelon sota ja sosiologia*. *Sosiologia* 1/2000, 60.
- Hilali, A. Z. (2005), *US-Pakistan Relationship. Soviet Invasion of Afganistan*. Ashgate Publishing Limited, Mpg Books Ltd, Bodmin, Cornwall.
- Holmes, Colleen K. (2000) ”What the Chinese Learned from Sun-tzu”. *Usawc Strategy Research Project, Department of Army civilian*. (>http://www.iwar.org.uk/military/resources/sun-tzu/Holmes_S_L_01.pdf>), luettu 29.2.2012.
- De Hoop Scheffer, Jaap (2004) ”A New Atlanticism for the 21. Century”. *Speech at the Conference of the German Marchall Fund, 27 June 2004*. (<http://www.nato.int/docu/speech/2004/s040627a.htm> / 12.11.2004), luettu 12.11.2011.
- Huhtinen, Aki-Mauri (2002) *Näkyvä ja näkymätön kuri*. Hakapaino Oy, Helsinki.
- Huhtinen, Aki-Mauri & Rantapelkonen, Jari (2001) *Imagewars, Beyond The Mask of Information Warfare*, Marshal of Finland Mannerheim's War Studies Fund, Finnish Army Signals School, Helsinki.
- Ismael, Tareq Y. & Ismael Jacqueline (1991) *Political heritage of Islam*. Teoksessa Tareq Y. Ismael & Jacqueline Ismael (toim.) *Politics and government in the Middle East and North Africa*. Florida International University Press, Miami.

- Jaakkola, Janne (2003) "Terrorismin torjunta: Poliittikkaa poliisitoimintaa vai sotilasopetaatioita." SAL 11.
- Jabri, Vivienne (2007) War and the Transformation of Global Politics. Department of War studies King's College. Palgrave Macmillan, London.
- Jokinen, Arja, Juhila Kirsi, Suoninen Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset, Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Christian - Kullberg Anssi (2006) Separatismi ja islamismi, Kansallismieliset ja islamistiset liikkeet Euraasian konflikteissa, Kustannus Oy Suomen mies, Helsinki.
- Kegley, Charles. W Jr and Raymond, Gregory. A (2003) Policy focus: Military intervention in a changing world, "Preventive war and Permissive Normative order." International Studies Perspectives 4.
- Kesserling, Agilof (2009) NATO – Towards a New Strategic Concept 2010, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Series 4: Working papers, no 33, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Khong, Yuen Foong, (1992) Analogies at war, Princeton University Press, Princeton.
- Koskenniemi, Martti (2008) ”Kansainvälisen oikeuden politiikka” Ulkopolitiikka 3.
- Laclau, Ernesto & Mouffe, Chantal (1985) Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics. Verso, London.
- Lebow, Richard N. (2007) ”Classical Realism.” Teoksessa Dunne, Tim – Kurki, Milja – Smith, Steve (toim.), International Relations Theories, Discipline and Diversity. Oxford University Press, Oxford.
- Linjakumpu, Aini (1999) Poliittinen Islam. Like, Helsinki.
- Linna, Väinö (2010) Tuntematon sotilas. Wsoy, Juva.
- Limnell, Jarno (2009) Suomen Uhkakuvapolitiikka 2000-luvun alussa. Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No. 29. Maanpuolustuskorkeakoulu. Strategian laitos, Helsinki.
- Litwark, Robert S. (2000) Rogue States and US Foreign Policy: Containment After the Cold War, Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press.
- Machiavelli, Niccolo (1997) Ruhtinas. 3 painos. Karisto, Hämeenlinna.
- Marcus, Jonathan (2012) Obama tightens US sanctions on Iran, (<http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-16914690>), luettu 19.3.2012.
- Marcus, Jonathan (2012b) How Iran might respond to Israeli attack. (<http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-17261265>) luettu 19.3.2012.

- Martel, William C. (2007) *Victory in War Foundations of Modern Military Policy*. Cambridge University Press, New York.
- Mishler, Elliot G. (1986) *Research Interviewing. Context and Narrative*. Harvard University Press, Cambridge.
- Morgenthau, Hans J. (2006) *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*. 7. ed, McGraw-Hill Higher Education, Boston.
- Mäkelä, Juha (2007) *CBRNE-terrorismi: turhaa pelottelua vai varteenotettava riski?* Maanpuolustuskorkeakoulu Strategian laitos, Julkaisusarja 4:työpapereita, No 21, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Nato (1991) "The Alliance's Strategic Concept agreed by Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic council" Rome, 8 November 1991. (www.nato.int/dcu/basicxt/b911108a.htm /), luettu 18.2.2012.
- Nojonen, Matti (2005) "Johdanto" Teoksessa Sunzi, Sodankäynnin Taito. Gaudeamus Kirja, Tampere.
- Nojonen, Matti (2008) *Jymäyttämisen taito, Strategiaoppeja muinaisesta Kiinasta*. Gaudeamus, Tampere.
- Noponen, Martti (1992) *Politiikka tutkimuksen kohteena*. Wsoy, Juva.
- Ohlson, Thomas (2008) "Understanding Causes of War and Peace". *European Journal of International Relations*, vol.14, no 2.
- Palonen, Kari (1997) *Kootut retoriikat. Esimerkkejä politiikan luennasta*. SoPhi, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 11, Jyväskylä.
- Parker, Ian (1992) *Discourse Dynamics. Critical Analysis for Social and Individual Psychology*. Routledge, London.
- Pastinen, Ilkka (2011) *Maailmanpolitiikka menneestä, nykyisestä ja tulevasta*. Luento, 4.3.2010. Maanpuolustuskorkeakoulun Strategian laitos, Helsinki.
- Patomäki, Heikki (2008) "Olivatko Yhdysvaltain iskut oikeutettuja? Ei". *Ulkopolitiikka* 3.
- Penttilä, Risto E. J. (2008) "Olivatko Yhdysvaltain iskut oikeutettuja? Kyllä." *Ulkopolitiikka* 3.
- Perelman, Chaim (1982) *The Realm of Rhetoric*. University of Notre Dame Press, Notre Dame.
- Peräkylä, Anssi (1992) *Toiminta, rakenne ja intersubjektiviteetti keskusteluanalyysissä*. *Sociologia* 4/1992.
- Potter, Jonathan, Wetherell, Margaret (1989) *Discourse and social Psychology*. London, Sage.
- Quester, George H. (2009) *Preemption, Prevention and Proliferation, the threat and use of weapons in history*. Transactions Publishers, New Brunswick, New Jersey.

- Raitasalo, Jyri & Sipilä Joonas toim. (2008) Sota- teoria ja todellisuus näkökulma sodan muutokseen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Edita Prima Oy, Helsinki.
- Rantapelkonen, Jari (2000) Konfliktin, Konfliktinhallinnan ja Turvallisuuden Käsitteet Kylmän Sodan Jälkeen. Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1 N:o 17, Helsinki.
- Rantapelkonen, Jari (2006) The Narrative Leadership of War. National Defence University, Department of Leadership and Management Studies, Helsinki.
- Roberts, Adam (1996) Humanitarian Action in War, Adelphi Paper 305, London.
- Salminen, Pertti (2003) "Maailma Irakin jälkeen." Ulkopoliittika 1.
- Shue, Henry & Rodin David eds. (2007) Preemption Military Action and Moral Justification, Oxford University Press, Norfolk.
- Sibtain, Miqdad (2010) Attributes of Realism (<http://www.newsflavor.com/politics/international-relations/attributes-of-realism/>), luettu 15.3.2012.
- Sobek, David (2009) The Causes of War. Polity, Cambridge.
- Strachan, Hew (2010) Clausewitzin Sodankäynnistä. Ajatus Kirjat, Juva.
- Summa, Hilikka teoksessa Palonen Kari & Summa Hilikka (1996) Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino, Tampere.
- Sunzi (2005) Sodankäynnin taito. Gaudeamus, Tampere.
- Sun Tzu (2007) Sodankäynnin Taito. Wsoy, Juva.
- Suoninen, Eero (1992) Perheen kuvakulmat: Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tutkimuksia, sarja A, Nro 24.
- Syed, Saleem Shahzad (toim.) (2009), Maailmanpolitiikan Atlas. Into Kustannus, Helsinki.
- Tammisalo, Osmo, Humen gijotiini, Saatavissa (<http://www.vapaa-ajattelijat.fi/lehti/2001_06/hume.html>), luettu 12.11.2011.
- Taylor, T. (2004) 'The End of Imminence?' The Washington Quaterly, 27:4.
- Visuri, Pekka (1997) Turvallisuuspolitiikka ja strategia. Wsoy, Juva.
- Wahab, Shaista & Youngerman, Barry (2007) A Brief History of Afghanistan. Infobase Publishing, New York.
- Waltzer, Michael (2000) Just and Unjust Wars, a Moral argument with historical illustrations. Basic Books, New York.
- Waltzer, Michael (2005) Arguing about War. Yale University Press, New Haven.

- Weber, Cynthia (2001) *International Relations Theory, A Critical Introduction*, Routledge, London.
- Wendt, Alexander (1999) *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Wohlforth, William C. (2010) *Realism and Security Studies*. Teoksessa Myriam Dunn Cavelty & Victor Mauer (toim.) *The Routledge handbook of Security Studies*. Routledge, New York.
- Wooffitt, Robin (1992) *Telling Tales of the Unexpected. The Organization of Factual Discourse*, Harvester Wheatsheaf, Exeter.